

România literară

■ Interviuurile noastre despre
MUNCA LITERARĂ. În acest
număr, ne vorbește MARIN
PREDA

(Paginile 12—13)

DIMENSIUNILE CULTURII

DESIGUR, cuvântul „dimensiune” a devenit aproape un loc comun, aplicat deopotrivă de frecvent și în aria concretului ca și în cea a abstractului, dar, în sfera a ceea ce numim cultură el este astăzi mai adecvat ca oricând și într-adevăr semnificativ. Căci de la noțiunea de „creație artistică”, până la cea de „sport”, de la opera-rod al unei elaborări în condiții de strictă individualizare până la spectacolul de masă al unei vaste demonstrații precum „Cîntarea României” pe un vast stadion ca și, nu mai puțin, în aceleași proporții, ale unei întreceri sportive, — iată o largă gamă de manifestări caracterizînd „suprastructura” societății noastre contemporane. Iar dacă la aceasta adăugăm și proporțiile revoluției științifice prin expansiunea, pe fiecare zi tot mai eficientă, a mijloacelor de comunicare în masă (radio și televiziune), realizăm în plus lărgirea continuă a cadrului — nu numai de integrare a maselor în rețea fenomenului cultural, dar, cu atât mai intens, de receptare și difuzare a culturii în rîndul maselor.

Sociologia culturii constituie — în epoca noastră — o vastitate cu noi legități și, ca atare, ea se definește ca o componentă mereu vie a unui eșichier în continuă dimensiunare sub incidența cerințelor, pe cit de profunde pe atît de variate, ale progresului contemporan. Proiectul de decret privind reorganizarea învățămîntului prin statuarea unor trepte precise și a unui avantaj de vocații și opțiuni tot mai variate, implicînd pe ansamblu o temeinică împletire a instrucției teoretice cu practica productivă, constituie cel mai recent exemplu în universul de preocupări ale conducerii de partid și de stat privind relația civilizație-cultură în sensul mai adecvat al imperativului de intensificare a concretizării orînduirii socialiste multilateral dezvoltate.

Este clar că — așa cum afirmam și în numărul precedent — trăim o epocă nouă, o epocă a creației, situînd cultura națională pe o treaptă superioară, multiplu generator de iradiatii spirituale pe o spirală de exigență mereu crescîndă. Festivalul național „Cîntarea României” a constituit — acum e de domeniul evidentei — nu numai un vast panoramic al manifestării talentului și al disponibilității spre cultură și, în arii tot mai largi, în cultură a maselor largi, dar și o aprofundare de conținut a acestui fenomen. E adevărat — după impresia noastră — că din mediile rurale s-au evidențiat majoritatea manifestărilor de artă (formații de dans, cîntec, folclor, pitorescul de costum și de ingenuitate păstrîndu-și — încă — aceea prospețime nativă specifică), însă nu mai puțin pregnante au fost și acele construcții artistice — de mari dimensiuni — din mediile orășenești, între acestea prevăluînd, desigur, Capitala, proiectînd plauzibil un viu mosaic de actualitate (ansambluri recitative, în care s-au integrat și profesioniștii, demonstrații gimnastice de simboluri militante, scenete de satiră și umor etc.).

Deloc intîmplător, în acest iunie 1977, atît de bogat ca mărturie de eflorescență a culturii noastre socialiste, s-a oferit publicului larg și o serie de expoziții la scara republicană: cea de carte și a mijloacelor de cultură în masă și, apoi, cea de artă populară, artă plastică și fotografică de amatori, precum și — la aceleași dimensiuni — expoziția de pictură și sculptură a artiștilor plastici profesioniști. Onorate cu vizita conducerii de partid și de stat, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, aceste expoziții au căpătat în plus o semnificație de prestigiu și de exemplaritate. De aici și indicația secretarului general al Partidului ca să se realizeze un film care să ilustreze momentele cele mai de seamă ale Festivalului „Cîntarea României”, iar cele mai reușite lucrări ale expoziției din sala de marmură a „Casei Științei” să fie prezentate și în alte orașe ale țării, după cum operele plastice cele mai valoroase să figureze într-un album. Se va marca astfel un moment indicator, de sinteză, a nivelului 1977 al înfloririi artelor de pe întreg cuprînsul României, nivel prin el însuși un stimulator activ pentru viitor.

În acest context, cu atît mai pretios a fost dialogul — direct, cuprinzător — cu artiștii creatori, afirmarea diversității crescînde de stiluri constituindu-se ca problema centrală a schimbului de opinii cu artiștii plastici, cu oamenii de cultură prezenți la manifestare. Într-un asemenea climat, cu atît mai eficiente ca ecou stimulator în orientarea creației s-au constituit recomandările tovarășului Nicolae Ceaușescu implicînd mai mult curaj, mai multă îndrăzneală în tratarea temelor și alegerea genurilor de exprimare artistică, amintînd, totodată, că istoria picturii românești are tradiția unor mari maestri ai culorii. În același timp, aceste generoase indicații au îmbrățișat și necesitatea elaborării unor compoziții de mari proporții, a unor fresce pe teme de interes fundamental, ca lupta neistovită a poporului pentru independență, bălăile purtate de-a lungul zbuciumatei noastre istorii, realitățile vieții contemporane, tratate în stiluri variate și viziuni personale, originale. Sugestia unei organizări, în acest an, a unei ample expoziții de pictură și sculptură, în care alegerea operelor ce vor fi prezentate să rămîna la latitudinea creatorilor însisi a marcat și mai pregnant concepția viu stimulatorie, promovată prin glasul cel mai autorizat al factorului nostru conducător.

Asadar — tot atîtea mărturii ale spiritului novator care, pe fiecare zi tot mai mult, se afirmă în domeniul, atît de specific, al creației artistice, spirit marcînd tocmai ceea ce considerăm a defini astăzi noile dimensiuni ale culturii naționale.

„România literară”

■ La invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a Guvernului Republicii Socialiste România, ieri a sosit în țara noastră, într-o vizită oficială de prietenie, delegația de partid și guvernamentală condusă de tovarășul Gustav Husak, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, președintele Republicii Socialiste Cehoslovace.

Senin

Cînd puri vom fi, ca o zăpadă,
Cînd demni vom fi, precum un munte,
Să lași, Poezie, să ne cadă
Seninul cerului pe frunte.

Să ne lovești doar cu lumină,
Doar cu iubire să ne porți,
Putem, Poezie, fără vină,
Chiar vii, să fim ca niște morți.

Putem trăi-n eternitate
Cu-n gînd ca raza unui spic,
Putem reduce o cetate,
Planeta însăși — la nimic.

Putem trăi-n noroiul lunii
Cu sufletul precum un nufăr,
Putem uita laptele mîinii,
Și-am ris ades de cei ce sufăr.

Din culmea preacuratei inemi,
Putem cădea iar în noroi,
Și nu-i, o, vinovat nu-i nimeni.
Poezie, altul decît noi.

Putem uri ființa care
Ne-a îndrăgit fără prihană,
Blesteme aruncînd în soare,
Veninu-l putem lua drept hrană.

Putem visa un vis de aur
Și să ne frîngem sub povară,
Căci nimeni : floare, prinț și graur,
Nu se mai naște-a doua oară.

Putem să ne tirim pe coate
Și pe genunchi și prin țarină,
Dar gîndul nostru, viu cînd bate,
Tot printre stele să rămînă.

Putem iubi ce nu ne este
Iubirii noastre pe măsură,
Cu pașii albi umblind pe creste
Putem avea în suflet — zgură.

Tu ține cumpăna cea dreaptă,
Cu chipul tău să ne asameni,
Fii, Poezie, înțeleaptă,
Și fă-ne oameni între oameni.

Petre Ghelmez

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpăanu.

Din 7 în 7 zile

Prietenia și colaborarea

frățească româno-cehoslovacă

● **MANIFESTIND** profunde sentimente de stimă și prietenie față de poporul cehoslovac, populația Capitalei a întâmpinat ieri dimineață delegația de partid și guvernamentală condusă de tovarășul Gustav Husak, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia, președintele Republicii Socialiste Cehoslovace, care, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, întreprinde o vizită oficială de prietenie în țara noastră.

Relațiile de colaborare prietenească, de stimă și prețuire reciprocă dintre popoarele română și cehoslovacă poartă însemnele istoriei luptelor duse vreme îndelungată pentru idealurile comune ale libertății și progres social, însemne cu atât mai vii cu cât prin ele stăruie amintirea marilor bătaii purtate de ostașii români alături de Armata Sovietică, de partizanii cehi și slovaci pentru eliberarea Cehoslovaciei de sub dominația hitleristă.

După eliberare, în anii construcției socialiste, cooperarea — de lungă tradiție — româno-cehoslovacă a înregistrat noi și noi trepte, având ca bază principiile marxism-leninismului și solidarității internaționale, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi, avantajului reciproc și intrajutorării tovarășești.

Ca state socialiste, unite prin țelurile comune ale construirii noului orizont, Republica Socialistă România și Republica Socialistă Cehoslovacă, profund interesate în consolidarea păcii în Europa și în întreaga lume, conlucrează activ și în sfera relațiilor internaționale. Acest curs pozitiv al raporturilor româno-cehoslovace are ca generator puternicele legături de solidaritate și colaborare existente între Partidul Comunist Român și Partidul Comunist din Cehoslovacia, de o deosebită eficiență în acest sens fiind schimburile de vizite între reprezentanții partidelor și statelor noastre. În acest proces creator de dezvoltare a raporturilor dintre cele două țări, partide și popoare, s-au înscris ca profund semnificative întâlnirile și convorbirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Gustav Husak, înțelegerile intervenite cu aceste prilejuri deschizând tot mai rodnice perspective pentru conlucrearea româno-cehoslovacă.

Este ceea ce determină și bunele auspicii sub care a început și actuala vizită a tovarășului Gustav Husak în fruntea delegației de partid și de stat.

Puternică solidaritate cu lupta

de eliberare națională a popoarelor din Africa australă

● **LA LISABONA** au luat sfârșit lucrările Conferinței mondiale împotriva apartheidului, rasismului și colonialismului în Africa australă, — reuniune la care au participat 68 de state ale lumii, lideri ai mișcărilor naționale din sudul continentului african și delegații ai unor organizații internaționale. România a luat parte activă la aceste lucrări, în spiritul politicii de solidaritate cu lupta popoarelor din Africa pentru cistigare independentă lor naționale. De o deosebită receptivitate s-a bucurat Mesajul adresat Conferinței de către tovarășul Nicolae Ceaușescu. „Condamnând cu fermitate politica de apartheid și de discriminare rasială, care reprezintă o sfidare la adresa umanității, o încălcare flagrantă a Cartei O.N.U., a celor mai elementare drepturi ale omului și constituie un grav pericol pentru pacea și securitatea internațională, România socialistă — sublinia Mesajul — se pronunță în mod hotărât și acționează consecvent în sprijinul luptei populației din Africa de Sud pentru libertate și democrație, pentru realizarea dreptului său sacru la o viață liberă și demnă, de sine stătătoare”.

Conferința a adoptat o rezoluție generală care exprimă sprijinul participanților pentru lupta mișcărilor de eliberare din Namibia și Zimbabwe și, totodată, condamnă țările care colaborează din punct de vedere militar cu regimurile minoritare din Africa australă. De asemenea, se cere ca O.N.U. să acționeze pentru ca embargourile asupra furnizării de arme Africii de Sud să devină efectiv.

Cea de a XXXI-a sesiune a C.A.E.R.

● **MARTI** a început la Varșovia lucrările celei de a XXXI-a sesiuni a Consiliului de Ajutor Economic Reciprocal, la care participă delegații din țările membre — R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, Republica Cuba, R. D. Germană, R. P. Mongolă, R. P. Polonă, Republica Socialistă România, R. P. Ungară, U.R.S.S., — precum și o delegație a R.S.F. Iugoslavia. În calitate de observator, la lucrări iau parte și delegații din R. P. Angola, R. P. D. Coreeană, R.D.P. Laos, R. S. Vietnam. Delegația țării noastre este condusă de tovarășul Manea Mănescu, primul ministru al guvernului.

Tur de orizont

● **LA BELGRAD**, lucrările inaugurate în ziua de 15 iunie continuă. Ședința de lucru de marți s-a desfășurat, potrivit principiului relației, sub președinția reprezentantului României, ambasadorul Valentin Lipatti. LA PARIS continuă convorbirile între Leonid Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S., președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., și președintele Franței, Valéry Giscard d'Estaing. LA GENEVA s-au încheiat dezbaterile generale ale celei de a 63-a Conferințe Internaționale a Muncii.

Cronicar

2 România literară

Viața literară

Ședința de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor

● **Vineri, 17 iunie a.c.**, a avut loc ședința de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor cu următoarea ordine de zi :

1. Programul de acțiuni ale Uniunii Scriitorilor pe durata trimestrului iulie — septembrie 1977 ;
2. Definitivarea regulamentelor de funcționare a Fondului Literar și de utilizare a Fondului de 2%—3% ;

3. Desemnarea unor comisii de lucru ale Consiliului Uniunii Scriitorilor (Juriul de onoare al Uniunii Scriitorilor ; Comitetul Fondului Literar ; Comitetul pentru administrarea și utilizarea

Fondului de 2%—3% ; Comisia pentru problemele tinereții ; Comisia naționalităților) ;

4. Aprobarea propunerilor de plecare în străinătate și de invitații în țară în cadrul acordurilor de colaborare ;
5. Diverse.

În cadrul discuțiilor au luat cuvîntul : **Al. Balaci, Teodor Bals, Eugen Barbu, George Bălăță, Geo Bogza, Radu Bourceanu, Valeriu Bucuroiu, Constantin Chiră, Ov. S. Crohmăniceanu, Mircea Dinescu, Domokos Geza, Anghel Dumbrăveanu, Geo Dumitrescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga**.

ga, Laurențiu Fulga, Ion Hobana, Mircea Radu Iacoban, Traian Iancu, Eugen Jebeleanu, Vasile Nicolescu, Ioanichie Olteanu, Octavian Paler, D. R. Popescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Franz Storch, Dan Tărchiță și Constantin Toiu.

Lucrările Biroului au fost conduse de **George Macovescu**, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România. Biroul Uniunii Scriitorilor a programat plenara Consiliului Uniunii pentru ziua de sîmbătă, 25 iunie 1977, ora 9 dimineața.

Asociațiile scriitorilor

București

● **Asociația scriitorilor din București** în colaborare cu Comitetul de cultură și educație socialistă al Municipiului București și Biblioteca „Mihail Sadoveanu” au organizat, luni 20 iunie, în cadrul „Teatrului de poezie”, un spectacol „Mihail Eminescu” dedicat Centenarului independenței noastre de stat. Recitalul a fost susținut de actorul **Vasile Pupeza**.

● Cu sprijinul Inspectoratului școlar județean Ilfov, Asociația scriitorilor din București a organizat, la școala generală nr. 1 din comuna Vasilați, un recital de poezie patriotică și o întâlnire cu cînaclurile literare „Mădăre” din această comună și „Muguri” din satul Gălbinași. Au participat **Virgil Carianopol, Dan Constantinescu, Victoria Dumitrescu, Stelian Păun, Al. Raicu și I.C. Ștefan**.

● **La Bibliotecă „Miorița” din Focșani** și la librăriile din Tulcea, Bădălag și Constanța s-au desfășurat întâlniri cu pionierii și școlarii la care au participat **Viniciu Gafița, Emil Manu, Iuliu Rațiu, Irimie Străuț și George Zărafu**.

● **La librăriile din Sibghet, Baia Mare și comuna Bogdan Vodă**, județul Maramureș, a fost lansat, în prezența autorului, noul volum „Stelele fixe” de **Gheorghe Pituț**, apărut în Editura Eminescu. Autorul a fost prezentat de **Laurențiu Ulici**.

● În cadrul Zilelor culturii „Olt 77”, Asociația scriitorilor din București a inițiat o întâlnire a membrilor cînaclurilor literare din acest județ cu scriitorii, întîlnirea avînd ca temă : „Literatura mi-

litantă, împlinire a idealurilor scriitoricești”. La această manifestare și la șezătoarea literară ce s-a desfășurat la Întreprinderă „Textila” din Slatina, au fost prezenți **Virgil Dumitrescu, Constantin Nisipeanu, Ion Petache, Ion Potopin, Al. Raicu și Petre Strihan**.

● **Asociația scriitorilor din București**, în colaborare cu Editura Sport-turism, a organizat întâlniri cu cititorii prilejuite de apariția volumului „Munții Apuseni, muzeu istoric și pantheon al poporului român” de **Vasile Netea**.

Cele două întîlniri au avut loc la București și în orașul Brad, județul Hunedoara. Au participat acad. **Constantin Giurascu, Gheorghe Constantinescu, directorul Editurii „Sport-Turism”, Gheorghe Pituț și Vasile Netea**.

Cluj-Napoca

● **Asociația scriitorilor din Cluj-Napoca** a organizat șezători literare dedicate marilor evenimente pe care poporul nostru le sărbătorește în acest an, la o unitate militară, la Filatura de bumbac și la Liceul pedagogic din Carei, la cîminul cultural din comuna Negrești, județul Satu Mare, la care au fost prezenți **Grigore Beuran, Negoiță Irimie, Ion Lungu, Virgil Nistor, V. Preda, Ion Oareșu, Petru Poantă, Adrian Popescu și Dan Rebreanu**.

De asemenea, în colaborare cu Editura Dacia, la „Muzeul de istorie și artă populară” din Sibghet Marmatiei și la Librăria nr. 1 din Baia Mare, au fost lansate romanele : „Orgoli” de **Augustin Buzura** și „Rug și flăcără” de **Eugen Uricariu**, ca

și albumul „Războiul de independență în grafica artiștilor contemporani” de **Mircea Toca**. Autorii au fost prezentați de **Al. Căprariu**, directorul Editurii Dacia, **Vasile Igna**, lector universitar **Ion Chiș-Ster** și pictorul **Al. Șainelic**.

Iași

● **Asociația scriitorilor din Iași** a fost prezentată la „Sărbătoarea teiului” ce a avut loc la Grădina Copou, printr-un recital de poezie la care și-au dat concursul **George Lesnea, Silviu Rusu, Corneliu Sturzu, Haralambie Tugui** și membri ai cînaclurilor literare din Iași.

● **La Vaslui** s-a desfășurat o întîlnire a librărilor din această parte a țării, la care „Asociația scriitorilor” a participat prin expunerile făcute de **Corneliu Sturzu și Horia Ziliere**. Cu acest prilej, au fost lansate noile volume „Liniștea dintre nori” de **Ion Chiriac** și „Energia visului” de **Ioanid Romanescu**, apărute în Editura Junimea.

● A avut loc ultima ședință din vara acestui an a Cînaclului Literar „Junimea” al revistei „Convorbiri literare”, consacrată lui **Mihail Eminescu**. Au recitat poeme proprii dedicate Luceafărului poeziei noastre **Ion Chiriac, Paul Balahur, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturzu, Nicolae Turtureanu, Haralambie Tugui, Mihail Ursachi și Horia Ziliere**. De asemenea au recitat din lucrările proprii membri ai cînaclului literar „Junimea”.

● **Poetul Corneliu Sturzu** a primit înscăinarea de redactor șef al revistei „Convorbiri literare”.

Literatura română în manualele școlare

● **Mîine, vineri 24 iunie, orele 17.30**, la sediul Muzeului literaturii române, din strada Fundației nr. 4, va avea loc dezbateră „Literatura română în manualele școlare”.

Organizată de „Muzeul literaturii române”, în colaborare cu Inspectoratul școlar al Municipiului București, analiza va dezbate modul cum în manualele școlare este reflectată îndeplinirea sarcinilor ce revin învățămîntului, de a folosi literatura creației spirituale și literare a poporului nostru ca mijloc de formare umanist-patriotică a tineretului. La dezbateră vor participa academicieni, cadre didactice, cercetători științifici, critici literari.

SEMNAL

● **** — **CINTAREA ROMÂNIEI**. O culegere literară închinată sărbătoririi Centenarului Independenței de Stat a României, împlinirii a 70 de ani de la Răscoala țărănilor din 1907, a 60 de ani de la victoria de la Mărășești și a 30 de ani de la proclamarea Republicii, editată în redacția lui **Mihail Georgescu**, Institutul de cercetări etnologice și dialectologice. Sint antologate creații ale scriitorilor contemporani și ale membrilor Asociațiilor folclorice și ai cînaclurilor literare.

● **Mihail Beniuc — DIALOG**. Un nou, bogat, volum de versuri. Pentru vibrația militantă, iată acest **Din mers** : „În scîpătat își stinge fierul roșu / Bătrînu soare, pe cînd norii curg / Deasupra lui de-a valma cu-n amurg, / Ce varsă fum ca la uzină coșu. // Tu te-ai oprit pe-un gînd ca pe tractor / Șoferul să răsuflă poate-o clipă, / Dar pentru tine-nu-i timp de risipă, / Mai este de arat, și mult, dă-i zor ! // Că la cosit vin alții cu mașini / Ce poate-abia le-ai auzit de nume, / Nu-i treaba ta, mereu așa-i în lume, / De cînd aprindem noi și noi lumini. // — De-i de folos, țineți-ne și minte, / Ci-nsemnătate n-are acest fapt — / Mai bine-i orice om să fie apt / Spre comunism să mergem înainte”. (Editura Eminescu, 216 p., 11 lei, 5 900 ex.).

● **Petre Pascu — SPADA ȘI COROLA**. Cîntăm, din cele douăzeci și cinci de poezii ale plachetei, **Pină, oameni, n-oi mai fi...** : „Leagănă-mă, plop subțire, / Rupe-mă, năpraznic vînt, / Ploaie, scoate-mă din fire, / Dă-mi odihna ta, pămînt. // Curg, izvor, cînd mor de sete. / Să-mi astîmper foamea, griu, / Pe sub salcia cu plete, / Dorul cîntă-mi-l, pîriu. // Ager fă-mi condeiul, mină, / Și mi-l pîmbă peste fol, / Să tot scrie ager pină, / Oameni n-or mai fi cu voi...”. (Editura Cartea Românească, 56 p., 4,25 lei, 690 ex.).

● **Iuri Bondarev — ZĂPADĂ FIERBÎNTE**. În traducerea Ecaterinei Antonescu, cu o Prefață și Tabel cronicologic de Tamara Gane, apare în colecția „Biblioteca pentru toți” un roman cu tematică din cel de al doilea război, care, la apariția lui, în 1969, aducea conșcarea deplină a scriitorului sovietic. (Editura Minerva, XXX + 210 + 272 p., 10 lei, 30 120 ex.).

● **** — **PROMETEU, EROU AL LITERATURII UNIVERSALE**. Deși „circulația motivului prometeic în timp și spațiu a fost cercetată în repetate rânduri” — **Ion Acsan**, realizatorul volumului (antologie, prefată și note), consideră că este prima antologie — pe plan mondial — „care să fi ales acest subiect”. Sint grupate texte de : **Hesiod, Eschil, Aristofan, Platon, Esop, Babrios, Hyginus, Pausanias, Lucian din Samosata, Caldeon de la Barca, Voltaire, Goethe, Vincenzo Monti, George Gordon Byron, Percy Bysshe Shelley, Giacomo Leopardi, Edgar Quinet, N. P. Ogariov, Henry Wadsworth Longfellow, André Gide, Juhász Gyula, Gustav Sack, Franz Kafka, Kostas Varnalis, Albert Camus, Nikos Kazantzakis, Nicolae Iorga, Victor Eftimiu, V. Voiculescu, N. Davidescu, Al. Philippide, George Măgheru, Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Adrian Păunescu, Radu Cârneli, Marin Sorescu, Octavian Paler, Vasile Nicolescu și Ion Acsan**. (Editura Albatros, XLII + 374 p., 11,50 lei, 11 000 ex.).

LECTOR

Eveniment și reflectare literară

DE CÎȚIVA ani romanul românesc contemporan a devenit unul din fenomenele cele mai sesizante ale vieții noastre spirituale. Din ce în ce mai mult el depășește domeniul literaturii propriu-zise, discuțiile nu se mai desfășoară doar în mediile celor ce se înțelețesc cu scrisul, iar considerațiile pe marginea lui nu se mai opresc doar la noțiuni de teorie literară. Romanul românesc al ultimilor ani a devenit un fenomen social care a interesat și interesează într-o măsură din ce în ce mai largă pături sociale pentru care el a încetat să mai fie doar o simplă lectură, devenind un subiect de meditație asupra sensurilor istoriei, a vieții, un prilej de dezbateră acută asupra unor probleme în care este implicat, ca și un individ aparținând unei societăți cu întreaga sa ființă morală și spirituală. Chiar dacă n-a trăit aceste evenimente, chiar dacă n-a participat în mod direct la desfășurarea lor, chiar dacă — așa cum este cazul celei mai tinere generații — eroii și întâmplările aparțin istoriei propriu-zise.

Care sînt cauzele acestui neobișnuit interes ce nu se traduce — repet — numai prin cifrele uimitoare și fără precedent în istoria tipăriturilor românești, dar și în starea de spirit pe care fiecare din aceste cărți au trezit-o, prin discuțiile declanșate, prin întrebările pe care le suscită ?

Romanul a devenit din ce în ce mai mult un factor colectiv de conștiință, un mod de dezbateră a unor probleme de acută importanță socială privity în desfășurarea lor dialectică, deci nu odată contradictorie. Romanul reprezintă din ce în ce mai mult o formă de manifestare a conștiinței sociale, un reflex al ei, dar nu în sensul în care îl înțelegeam cu ani în urmă. Dacă prin reflectare atunci se înțelegea copierea fidelă a unei realități din care se excludea orice conflict, orice element dramatic, orice proces sufletească care nu ducea în mod necesar spre un triumf, astăzi estetica noastră și cititorul privesc dintr-un cu totul alt unghi această noțiune.

PENTRU scriitor, reflectarea nu mai este echivalentă cu fidelitatea față de anumite dogme care se pot impune la un moment dat și care deturneză însăși esența literaturii. A reflecta înseamnă, în romanele scrise în ultimii ani de Eugen Barbu, Marin Preda, Constantin Țoiu, D.R. Popescu, Dinu Săraru, Marin Sorescu, Ion Lăncrănjan, Francisc Păcurariu, a angaja un dialog cu realitatea, a avea o atitudine polemică față de ea. Termenul poate să nedumerească. Ce înseamnă a avea o atitudine polemică față de realitate ? A privi viața din jurul tău prin lentilele diforme și deformate ale unui negativism meschin și vulgar ? Ar însemna să reedităm dogmatismul unei perioade, înlocuind trandafiriul cu negru, culorile exaltante cu cele sumbre. Ar însemna, printr-o operațiune de puerilă inversare a

tonalității, să condamnăm proza noastră la aceeași uniformizare ca și cea a anilor 1950. Or, diversitatea romanelor apărute în ultima vreme nu este numai una de natură stilistică. Ar fi prea puțin și nu ar explica succesul considerabil al noului nostru roman. O analiză atentă ne-ar releva faptul că diversitatea o aflăm în modul în care această atitudine polemică își exercită funcția ei socială. Deopotrivă pe tărîmul istoriei și al prezentului. E drept, în afară de *Incognito*, *Delirul*, *Labirintul*, această atitudine polemică pe tărîmul romanului istoric e mai puțin elocventă. Proza noastră despre perioadele mai îndepărtate ale istoriei este în cea mai mare parte ilustrativă și noi n-avem pe tărîmul romanului istoric — în afara unei strălucite excepții, *Prințepele* de Eugen Barbu, care e mai de grabă o meditație și nu un roman istoric propriu-zis — piese care să aducă o nouă perspectivă în înțelegerea unor epoci și personalități, așa cum avem, în dramaturgie, *Petru Rareș* de Horia Lovinescu și *Procesul Horia* de Al. Voitin. După cum scriitorii noștri ne-au lipsit pînă acum de epocile formării României moderne, cum ar fi epoca domnitorului Cuza — ca să dăm numai un exemplu. Despre cele mai multe personalități și evenimente din secolul al XIX-lea avem încă o perspectivă folclorică și multe din scrierile care au încercat să le abordeze — în special poezia — rămîn la această viațune.

ULTIMELE luni ne-au adus o bogată producție literară pe tărîmul poeziei și teatrului inspirată din evenimentele anului 1977. După ce consemnarea fiecărei lucrări în parte s-a încheiat, cred că o discuție asupra întregului este necesară. În ce măsură această producție a impus o nouă dimensiune etică și artistică asupra evenimentului, care este legătura între istoria propriu-zisă și ficțiunea artistică, mai ales că în ultima vreme au apărut și multe volume de documente, scrisori etc. Cred că momentul 1977 și reflectarea lui literară recentă poate să ofere sugestii prețioase în ceea ce privește drumurile literaturii noastre istorice. Pentru că, dacă ne gîndim bine, multe din evenimentele hotărîtoare ale trecutului nostru le privim încă prin prisma literaturii clasice și dintre cele două războaie mondiale. 1907 și primul război mondial sînt doar două din exemplele ce se pot da în acest sens. Ca să nu vorbim de fresca vieții sociale din perioada premergătoare lui 1940. Să sperăm că publicarea dosarului *Scrinului negru* va avea rolul unui factor incitant în abordarea acelei adevărate panorame sociale românești dintre cele două războaie.

După cum succesul romanului politic românesc din ultimele luni ne demonstrează că publicul, departe de a prefera lectura ușoară, vrea o literatură adevărată.

Valeriu Răpeanu

SABIN BALAȘA : NICOLAE BĂLCESCU
(Din Expoziția republicană de pictură și sculptură a artiștilor plastici profesioniști. Lucrare distinsă cu Premiul II, pictură, Festivalul național „Cîntarea României”)

Dorul

...Iar dorul venea din pămînt și prelung
tinjeam în sînge după veșnicie ;
după cei plecați alergam, să-i ajung,
în munte intram după dor, în cîmpie
și clopote băteau, de ierburi, în oase —
era pădurea din femei frumoase.

Apoi mă duru amintirea și dor
mă aprinse după cea mai pierdută :
„unde-o fi ea cu trupul sonor,
cu ochii de zare băută !“
și era un dans după care
luna se-ntunecă plîngînd după soare.

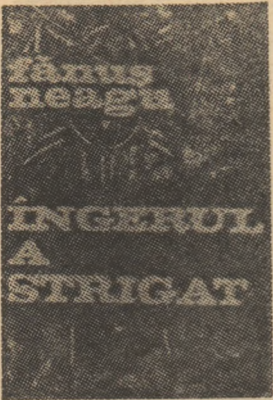
Trecui prin lacrimi și prin cîntece
prin miezul lor ireal,
să mă vindec am încercat cu descîntece,
cu șuier de pasăre, cu tropot de cal,
dar singele-mi era stăpin pe-o stea
de dor adînc, și mă sălășluia...

Oare cit am alergat, pînă cînd ?
Eram bărbat viteaz, rănit în lupte,
pămîntul îl țineam în pumn, rotund,
stam incrunat și demn, cu buze supte,
ci, dorul era spaima mea adîncă
și mă durea, și-l căutam și încă...

Apoi, bătrîn, intrai în somn tîrziu :
deasupra mea o aură de noapte,
iar visul mi-era dulce, vinețiu
și mă purtau pe umeri mii de șoapte
și clopote jucau cu trup sonor —
în fruntea lor trecea trecutu-mi dor...

Radu Cărneci

Ion Mohreanu și strigările ingerului

RECITIND Ingerul a strigat, ne-am amintit de peregrinările lui Ulise, cel care, trecând pe la sălașul unor făpturi stranie, le cunoaște, părăsindu-le apoi, ca și cum numai le-ar vedea, minat pe mări de nostalgia căminului. Precum în *Odiseea*, și în romanul lui Fănuș Neagu faptele incoerente dar exemplare își află justificarea în nevoia vitală a lui Ion Mohreanu, eroul principal, de a-și regăsi căminul. Locul în care se consumă experiența sa, Cimpia Dunării, concentrează întreg universul printr-o aglomerare de elemente simbolice. Dincolo de acest spațiu insolit prin natura personajelor și întâmplărilor, începe mitul.

Pentru a dezvălui coerența romanului să ne oprim la un singur element: **strigătul**, ca semn al neputinței. El izbucnește când tensiunea interioară a personajelor depășește cu mult posibilitățile lor de exprimare, adăugându-se la aceasta și sentimentul că lumea e prea neîncăpătoare sau oricum nepregătită să primească mărturisirea tuturor acelor lucruri acumulate peste măsură.

Ion Mohreanu, pierzându-și părinții de copil, rătăcește prin jurul Brăilei, cunoaște oameni a căror existență se desfășoară la limitele mitului. Che Andrei, Chioru', crește uriaș din pământ, poate ca ciclopul Polifem, Vetina ar fi o Penelopă ratată, Tița se joacă de-a Circe, răutăcioasă și senzuală, năpăstuiind minji... Faptele, în avalanșă, au ciudățenia și fiorul re-descoperitelor gesturi elementare, acelea care odinioară erau ritual. Scindat în intimitatea sa, buimac ca jumătate de om, Ion Mohreanu rătăcește îndelung în căutarea unui punct în care „dincolo” și „aici” se contopesc spațial, se cuprind simultan. Ca ființă fizică, manifestată, e lipsit de voință. Îl poartă gratuitatea propriilor fapte înstrăinate, mimetice, fără consecințe, substituite adeseori, ca la mitomani, de cuvânt. E cel dintii chin al lui: acela de a nu prinde rădăcini.

PÎNĂ la șaptesprezece ani, când se reîntoarce în Plătărești, Ion Mohreanu colindase aproape toată țara. Momentul întâlnirii cu spațiul natal coincide cu declanșarea regresului temporal, el devenind eroul nostalgiei, al întoarcerii. În lungi rătăcirii, el caută locul **acela**, anume, căminul de care a fost frustrat, adăpostul părintesc care, prin absență, îi conferă statutul de înstrăinat sau de intrus. Nevoia instinctivă a regăsirii aceluia loc familial îl determină să asimileze întreaga natură cu casa, să „domesticească” cosmosul. El percepe un soi de sub-realitate alcătuită din identitatea materială a elementelor (oameni și lucruri). Ordinea instaurată a realului se spulberă și Ion Mohreanu descifrează halucinat o lume hipertrofiată, îmbătată de propria-i esență.

Blestemul lui este de a se fi rupt, prin naștere, de sinele uitat în lucruri și de a fi refuzat, deopotrivă, și de oameni, ca unul vinovat de părinți morți și ne-copilărie, și de lucruri, ca unul vinovat de conștiință. Cele dintii strigări ale ingerului vestesc tocmai neputința lui Ion Mohreanu de a se asemui oamenilor prin fapte de sine și iubire; cea de-a treia, în schimb, vestește nașterea adevărată: în moarte se rotunjește sinele scindat prin venirea pe lume, Ion întorcându-se în curgerea lucrurilor mereu tăcute. Dar asta tocmai când se împacăse cu lumea reușind să îl imite pe Che Andrei, cel care ridea și împărțea vinul.

DECI, de la șaptesprezece ani, Ion Mohreanu pornește o rătăcire încăpăținată împotriva timpului, în căutarea Tatălui, a Mamei și a Copilăriei. Frustrat, crescut în incertitudine și înstrăinare, este fi-

resc ca el să se întoarcă spre propriul trecut pentru ca, odată limpezit, adevărul stabil al regăsirii de sine să se justifice în fața lumii prin simpla sa prezență.

Uciderea nevinovatului Neculai Mohreanu tulburase cumpeunile lumii împovărându-l pe Ion cu vina de a nu-și fi răzbunat tatăl. Această primă cale de a câștiga un loc în aria certitudinii i-o numește Caramet: „Ai o datorie mare pe lume... Ai datoria să-l răzbuni pe tat-tu... La Dunăre moartea se plătește cu moarte...”.

Pedepsindu-l pe Țulea Fălcosul, cel din pricina căruia a fost ucis Neculai, Ion Mohreanu spera eliberarea sa prin reasezarea cumpeunilor lumii. Moartea egală a ucigașului anula moartea dintii, a lui Neculai, cel împăcat acum. Astfel Ion și-ar fi regăsit tatăl (sau dreptul la Tată), ștergându-se cei șapte ani de așteptare, timpul pedepsei. Ba mai mult chiar: asemănarea fizică (Vetina văzându-l întâia oară pe Ion crezuse că s-a întors Neculai) și actul vindictiv (singele nevinovatului ridicându-se împotriva nepedepsitului) ar fi înlesnit cumva transferul bărbăției tatălui asupra fiului. Găsindu-și tatăl, Ion Mohreanu s-ar fi regăsit pe sine creindu-se ca și cum Fiul ar fi fost propriul său Tată.

Dar iată că în confruntarea, care nici nu apucă să aibă loc, Țulea Fălcosul moare nu de mîna lui Ion. Și astfel, el e cel care câștigă.

Și a fost întâia strigare...

ESUÎND în tentativa de a fi bărbat, Ion Mohreanu se vrea cel-ocrotit-de-femeie. Tinjește după tăcuta căldură maternă, iarăși vinovat de a nu o fi avut: „eu n-am cunoscut-o pe mama. S-a înecat în Dunăre când eram mic...”. Femeia cu picioare de apă este bănuită și sperată în posibilele ei ipostaze: Tița, Bișca, Oli.

O înrudire secretă unește femeia cu apa. Ca elemente imaculate, ele sînt pindite de primejdia nunții. Pe Ion Mohreanu îl obsedează păcatul acesta dintii care descătușează în femeie o obscură și neclintită voință de pingărire.

În jurul bărbatilor gravitează dragostea și înșelăciunea femeii (Neculai — mama lui Ion — hamalul din Brăila; Ion — Tița — Luca; Berechet — Vetina — Neculai etc.). Nunta e grotescă (Tița se mărită cu mire înlocuit) și vestitoare a apocalipsei (apa și pămîntul zămislesc noroiul și porcii paradisului fetid al bărbatului din care ultima Evă fuge co într-o Des-Facere).

Refuzat de iubite, neîmplinindu-se în dragoste, Ion rămîne a doua oară vinovat de necunoașterea femeii, de negăsirea Mamei, irevocabil rupt în timp de părinți. Din boxa celor găsiți vinovați de societate, Ion Mohreanu ar fi strigat că el e cel născut din „tată împușcat și mamă înecată” și asta îi este vina. Dar a tăcut și... a fost a doua strigare...

INSTRĂINAREA lui Ion de sine se desăvîrșește în acele noroaie cu miros de zgustător. Inițierea i se sfîrșise prin înfrîngere: strîns între hotarele unei măști repetînd-o pe a lui Che Andrei, cel care știa totul și n-avea Dumnezeu, el devenise egal celorlalți, neproscris, împărțind cu ei o nedeslușită vină istorică. Căci numai vinovat de furt din avutul obștesc fusese admis de ceilalți ca egal al lor. Dar el, cu suflet mușcat de așteptare, împăcat cu o existență înjositoare, nu mai e capabil să creeze lumile extatice de pe malul apei. Ca în povestea lui Ciuang-tseu visînd că e fluture ori fluture visînd că e filosof, nu mai știm dacă pustiul cu noroaie îl cuprinde pe Mohreanu sau Mohreanu pe acesta. Spațiul descompunerii — ca și cum aici s-ar fi vărsat întreg gunoii lumii — este cadrul ireal în care Ion își povestește viața. Departe de Dunăre, sterpe, cîmpiile de noroi se nutresc din amintirile curgînd prin ele nevătmătoare și străvezii ca apa, ca apa de altădată, și Timpul înțepenește ostenit, uluit de identitatea răsturnată dintre început și sfîrșit.

Visînd cu nepăsare deșerturi în care apa, esența ființei lui, a secăt, numit de ceilalți, ciudat, Arizona, Ion Mohreanu a încetat să fie Ion Mohreanu. Eliberat de viața și vinovăția sa prin rostire, Arizona e tot atît de puțin Ion

Mohreanu pe cît era Ion el însuși înainte de a se naște. Astfel, ființa lui e pregătită pentru întoarcerea definitivă în lucruri, căci a câștigat inconștient și tăcere de obiect. Ipotetica vînzare a unui Toma este, de fapt, vînzare de sine și pentru această vină, singura reală, e pedepsit Ion Mohreanu. El este ucis de o faptură fără nume și chip, ridicată din iarba șanțului cu neînduplecare și austeritatea spațiului natal trădat. Iar moartea e firească, inconsistentă, de parcă ai înceta să-l privești pe Arizona redevenit Ion Mohreanu, Tată și Mamă, apăsător ce nu este!... „...o flacără scăpără scurt, Ion o simți între ochi, fierbinte, năucitoare, și căzu cu brațele peste calul galopînd în munți necunoscuți sau în cîmpie steapă și se uni cu Neculai Mohreanu — unice numai îndărăt — în pămînt, și apoi pămînt curgînd în Dunăre, cu oase sfărîmate, cai sfîșiați și femei înecate, unire tragică, mort lîngă mort, pămînt și ape și vînt, curgere nemiloasă în uitare...”.

„Și a fost atunci a treia strigare, vestind nașterea” întru împlinire de sine a lui Ion Mohreanu, cel pedepsit pentru nevinovăție și răsplătit pentru vină. Strigătul celui strivit de hotarele ființei sale în lume, strigătul celui care a regăsit obîrșia timpului, spațiul de dinaintea nașterii lumești și „întîia lui pace”.

Într-o lume guvernată de vina absurdă în care sînt pedepsiți inocenții (tipică este povestea minzului lovit din capriciul Tiței), singura invocare posibilă, dar și inutilă, a divinității — absente — e strigătul nearticulat, — același ca și în *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*: „...și, îndoiindu-se, scoase un chiot îngrozitor, o negare urlată timpului irosit, voinței de-a fi și de-a nu fi izbutit să fie, un denunț al rasei umane adresat eternității...” (Căci ultimul roman al lui Fănuș Neagu ni se pare a fi o exacerbare a elementelor halucinante din universul celui dintii).

Doina Rodina

Trei momente

respectul față de teoria și tradiția genului. Uneltele îi sînt cele firești: un univers la îndemînă, cel rural, alături de cel al copilăriei; un sentiment al cuplurilor cu valoare de nucleu; un demers discret, dar orientat (prin dezvoltarea detaliilor din aproape în aproape) spre descoperirea lumii ca mediu fizic și spiritual în același timp. Proceele sînt calme, neîncordate, simple, s-ar putea spune chiar banale, dacă atenția scriitorului nu le-ar fi observat în limite de semnificație (pe alocuri simbolice chiar). Bălăiță practică în această carte de schițe și povestiri un fel de tihnă a scrisului, pînă și la nivel stilistic, provocată poate de optimismul personajelor (unul, Inu, exclamă: — Tare-i bine cînd e bine!). Neliniștile nu-și află locul în atîta calm și siguranță a tradiției. Exercițiile bine stăpînite ale prozatorului nu sînt tulburate decît de unele sugestii ale evoluției sale. Uimise de pe atunci cu știința detaliilor, a dinamizării universului obiectual, fără ca aceasta să incomodeze sau să îngreuneze structura epică a prozei. Nuvela *Un om și lucrurile sale* era în această direcție un exemplu. Schița *Pragul* condensează alte două valori anticipative ale scrisului lui George Bălăiță. Disputa dintre somn (vis) și realitate pare a-l fi preocupat cu deosebire. Inițial eforturile sale s-au îndreptat spre obținerea stării de veghe.

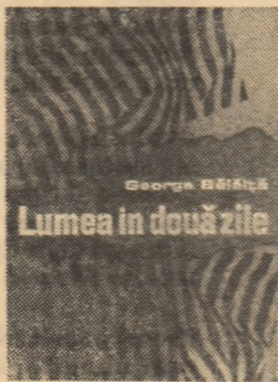
Toate aceste elemente, care la vremea lor au atras atenția criticii, sînt recognoscibile în celelalte cărți ale lui George Bălăiță. Din acest motiv, evoluția sa nu este marcată de etape (deocamdată), ci de momente (forme) ale unei personalități egale cu ea însăși.

Volumul de schițe și nuvele *Conversind despre Ionescu* (1966) marchează definitivarea procedeelelor tradiționale, dar, în același timp (lucru extrem de important), intervine în formația scriitorului cu necesarul moment al experimentului. Este pusă la punct și se va

păstra astfel pe mai departe, tehnica asamblării detaliilor. George Bălăiță stăpînește cu nerv cuvîntul, conduce cu sobrietate și rapiditate fraza. Analiza unei situații oarecare e scurtă, expeditivă, selectivă.

SPRE A SE RACORDA la unele construcții la modă în anii 1960—1965, prozatorul amplifică, de pildă, amestecul de vis (halucinație acum) și realitate, profitînd și de sugestiile oferite de literatură absurdului. Apar concomitent caracteristici noi ale personajelor. Valter Descu (*Întoarcerea eroului cunoscut*) este încercat de „greață” (motivată însă de ororile războiului) și de „frică” (simbolul iepurelui din halucinațiile sale). Moise Aanei (*Prima zi a săptămînii*) este un „neliniștit”, un „furios” în legătură cu propria lui condiție sufletească. Tehnica însăși de reproducere a acestor stări se complică (deși păstrează coordonatele definite pînă acum) prin lungi discursuri interioare, prin dialoguri sincopate, vag absurde. Autorul modifică des, cum va proceda și-n roman, unghiurile de observație asupra unuiu și același eveniment. Nuvela *Palladian* este deîntoarcere a tuturor acestor vechi și noi moduri de comunicare, anunțînd *Lumea în două zile*.

Drept pentru care George Bălăiță, parcă ascultînd lecția primului său exeget, cu „răbdare” și-a cunoscut personajele unui roman care în mod justificat s-a bucurat de succes. *Lumea în două zile* (Premiul Uniunii Scriitorilor — 1975) intră de acum într-un proces indefinibil de clasicizare (adică de stabilizare valorică), ce se caracterizează, în actul re-lecturii, prin neglijarea inevitabilelor erori și prin luminarea nuanțată a părților solide. „Explozia” sa valorică, nu că ar fi constituit o surpriză, dar, în orice caz, un adevărat salt calitativ, spectaculos și singular, în urma unei lungi pe-

GEORGE BALĂIȚĂ este ceea ce s-ar putea numi modelul ideii de scriitor. A debutat prin a învăța și a-și demonstra sieși cum se „organizează” (didactic aproape) o proză (de preferință scurtă) — lecție cam neglijată de unii „romancieri” foarte tineri. A ieșit apoi, ambițios, dar și riscant, în arena tentantă a experimentului. S-a reîntors în cele din urmă, lucid și purificat, la profunzimile epicului, la proza de substanță. Coincidență: a publicat pînă acum exact atîtea cărți cite momente a parcurs, cu o economie nu parcimonioasă, ci, eventual, prudentă, îndemnată în orice caz de acea responsabilitate pe care orice scriitor ar trebui să și-o impună.

În *Prefața* volumului de debut, *Călătoria* (1964), Eugen Barbu intuia că „lui George Bălăiță nu-i trebuie decît răbdare” pentru a nu-și „slei promisiunea”. Din instinct, sau chiar învățînd această lecție rară, prozatorul și-a drămuțat cu răbdare, cu atență așteptare talentul. Astfel că romanul său, *Lumea în două zile*, nu este o surpriză decît pentru cel ce nu cunoaște investiția de timp pe care autorul a făcut-o.

Călătoria are valoarea unei practici de proză, determinată în mare parte de

Problematică și construcție

Confruntări

IN *Orgolii*, romanul său apărut în acest an, Augustin Buzura folosește un procedeu mai rar întâlnit: acțiunea propriu-zisă se desfășoară concomitent cu alcătuirea unei „imagini” a ei, aparținând unui personaj care face totuși parte din lumea cărții, nu se detașează. Numele și înfățișarea acestui personaj rămân necunoscute; însă el este un atît misterios, cît secret. Nu e obișnuitul „raisonneur”, ci un spirit obtuz și fanatic. El observă ce se petrece în jurul lui și, în taină, descrie „voluntar, din conștiință”, cum singur notează, ce vede și ce înțelege din ceea ce vede. Este singurul personaj din roman care trăiește într-un etern prezent; nu are biografie, nu are trecut, nu are viitor, existența lui este, toată, absorbită în „textele” pe care le scrie atît de zelos. Acestea, de fapt, îl și reprezintă; direct, nu apare niciodată, condiția lui îl obligă să rămână ascuns, nevăzut: ferindu-se de lumină. S-ar părea că prezența lui în roman respectă o „regulă” a epicii moderne, constînd în înmulțirea punctelor de vedere asupra aceluiași eveniment; oglindind acțiunea cărții, notele acestui personaj o și „interpretează”. Funcția reală a „textelor” lui este însă alta: agramate, rudimentare, alcătuite printr-o monstruoasă îmbinare de clișee, compun un extraordinar portret al subumanității intelectuale și morale. Al imbecilității agresive; care se expune așa cum este la adăpostul anonimului. Mai mult decît un individ, este o stare; de aceea nu are nici chip, nici nume. O recunoaștem, totuși: după stil. Iată

inceputul primei note: „După cum se știe, Clinica Chirurgicală 1 este o clinică tradițională foarte mare și foarte importantă, avînd un rol bine stabilit de a vindeca sănătatea deteriorată a oamenilor muncii de la orașe și sate care încă se mai îmbolnăvesc sau se accidentează în accidente de muncă, sau fac cancer. De aceea, ea ar trebui să fie un exemplu pentru clinicile 2, 3, 4, 5, 6 și așa mai departe dar nu este, din păcate, pentru că în fruntea ei se află, din greșeală, prof. Cristian Ion pus cu forța de fieiertatul prof. Popa care, fiind prea bătrîn înainte de a muri, n-a dat dovadă de conștiință și vigilență și neștiind că suspomenitul este un tiran care se poartă mai rău ca vechea burghezo-moșierime. Astăzi a venit la raportul de gardă cu coada între picioare de parcă i-ar fi murit boii în jug și s-a aruncat pe scaun de era să-l paradească și a adormit pe loc ca un pepene în vreme ce lumea-l credea chiar mort. Numai că n-avem noi norocul asta orb să scăpăm de el, căci de îndreptat n-are cum că-l prea bătrîn, cum a zis sora Ionescu pe care tov. profesor a făcut-o troacă de porci pentru că a ris de o bolnavă care a căzut ca proasta pe coridor fiindcă nu era șters”.

Reflectînd aparent acțiunea romanului, aceste note participă în fond la ea: *Orgolii* este nu atît cartea unui „mediu”, a celui medical și academic, zgărit în moravurile caracteristice, cît a confruntării dintre spiritul primar și spiritualitate, dintre primitivism și inteligența autentică, superioară. Se poate observa cum autorul notelor anonime utilizează o mare cantitate de abstracții, chiar dacă reduce la simple automatisme de gîndire; în schimb, ceea ce îl definește pe profesorul Cristian este capacitatea de a trăi concretul, de a fi, în orice împrejurare, oricît de dramatică, un explorator îndrăzneț al realului. El nu se refugiază în abstracții; și nici nu se lasă înșelat de ele. Sloganurile fasciste, de pildă, îi produc oroare: pentru că reprezintă o formă de constrîngere a gîndirii. În propaganda fascistă și legionară, stupidă, uniformă, grosolană, el vede semnele „degradării umane”, ale regresiei spre stadii inferioare („mentalitatea instaurată este tribală, gîndirea este magică”). Biografia lui Cristian conține chiar datele a-

cestei confruntări: a rațiunii cu instinctele brutale, a inteligenței cu prostia, a competenței cu ignoranța. Profesorul Cristian și anonimul trimițător al notelor sînt termenii limită ai unui roman ce pune, cu o vigoare deosebită, problema afirmării spiritualității ca valoare decisiv umană. Nu e o întîmplare că rememorîndu-și o dramatică experiență Cristian tăgăduiește celui care îl martirizase tocmai calitatea de om („Varlam în schimb era o brută, o forță a naturii, un animal care nu merita iertare din simplul motiv că era om doar după aspectul fizic. Pe el nu m-am supărat pentru că nu-l consideram om. L-am înțeles cum înțelegei un ciine care te mușcă sau un bou ce te împunge”). Un deficit de personalitate umană, cu consecințe în primul rînd morale îl determină pe Redman să-l urască pe Cristian („El îi amintea mereu de adevărata sa măsură, în prezența lui Cristian parcă se simțea întins pe rama ușii pentru a face încreștătura respectivă, el îi amintea de toate eșecurile lui: Cristian își propusese mult și obținuse mult, pe cînd el...”). Redman este reprezentarea instinctului de adaptare, „experiența îl obligase să-și piardă deprinderea de a avea o convingere, trăise mereu cu gîndul că exprimînd o părere deosebită de a interlocutorului său ar putea suporta cine știe ce consecințe, de aceea se obișnuise să fie, indiferent de împrejurare, atent le sens, la intonații, de parcă ar fi căutat mereu să pareze o lovitură, iar lășitățile îi găsea scuzele cele mai logice cu putință. Atunci nu putuse fi el în suși pentru că era mare, iar acum fiindcă era mic, o viață după regulamente în care sufletul nu-și avusese loc, nu-i găsisse, îl incomodase”.

Orgolii este romanul personalității autentice umane, văzută în opoziție cu manifestările ce țin de subumanitate; un roman în care forța morală se opune moralei forței, iar spiritualitatea intră inevitabil în conflict cu instinctele. Convingerea lui Redman e că „învîingătorii își impun morala” și el face totul pentru a fi „învîingător”: morala lui e adaptată acestui scop, fiind, în fond, abjectă. Nici cînd se crede bolnav de cancer nu renunță la această „morală”; nu se „îndreaptă”, nu devine „mai bun” sau chiar „bun”. Rămîne același: încearcă să-l compromită pe Cristian în fața fiului acestuia, devine un colaborator apropiat la delatorului anonim. Clișeul sentimental și naiv al „sufletului pierdut” care în proximitatea, reală sau închipuită, a morții, „se purifică” brusc, este respins de scriitor. Felul în care Redman prezintă faptele în urma cărora Cristian fusese arestat nu reprezintă, ca și notele anonimului, o modalitate de a convoca mai multe viziuni în legătură cu aceleași evenimente: Redman, și el, se autodefineste, nu definește.

O RADIOGRAFIE spectrală a spiritului primar și în esență anti-uman a urmărit să facă scriitorul în acest roman, a cărui structură de carte a unui mediu anumit este înșelătoare. Nu e nici romanul unui personaj, deoarece Cristian fixează unul dintre termenii demonstrației; el, și nu este singurul, are conștiința limpede a primejdiei degradării umane prin deformarea spiritului. De aceea, scriitorul nu înfățișează această confruntare doar în planul manifestărilor accidentale ale unor indivizi (Var-

lam, Redman etc.). Existența la nivel instinctual poate fi însă instituționalizată, poate deveni ideologie și sistem politic; iată de ce *Orgolii* este, în capitolele care evocă perioada războiului, și un violent roman antifascist. „Fascismul — reflectă bătrînul profesor amintindu-și de prima întîlnire cu primitivismul organizat — aici îmi apărea și mai clar, în toată monstruoșitatea lui. Pentru că, după mine, mai catastrofală chiar decît un război sau decît oricare dintre maladiile secolului mi s-a părut perversitatea idelilor. Nici una rămasă întreagă, nici una nealterată, nesmintită; brutele avea o grijă atît de exagerată față de om încît îl purtau de mină, îi alegeau ideile... Viața întinsă între suspiciuni și verificări, fundamentată pe minciună și delațiune, trăită pe ritm de marș, printre uniforme și aplauze, o viață teatralizată la superlativ [...]. Cei fricoși așteptau. Și nimic nu-i mai periculos ca așteptarea. Încet, viața se scurge ca nisipul unei clepsidre, gîndurile agonizează și mor, paralizia se instalează brutal, definitiv [...]. Și pentru a le distrage definitiv atenția de la problemele spiritului, psihologii bruni le-au canalizat energiile în direcția cea mai periculoasă: a orgoliului și agresivității; ne mișcam într-o lume de șefi, trainic fixați într-o plasă abil țesută încît fiecare se defula atacînd, jignind, umilind. Cel ce voia să spună un adevăr cît de mic trebuia să-l scalde într-o baltă de cuvinte...”.

Cristian are ceea ce s-ar putea numi sentimentul istoriei; experiențele lui se înscriu în timp, iar trecerea vremii nu rămîne fără urme. Spiritul lui este marcat de trăirea unor împrejurări dramatice; de aceea și încearcă bătrînul profesor să se retragă în liniștea laboratorului, unde, înconjurat de oameni mai tineri, să se dedice exclusiv cercetărilor. Este, această dorință de izolare, primul semn al oboselii; uzura psihică devine și mai evidentă atunci cînd întîmplări hotărît banale sau oricum fără dimensiunile precedentelor lui experiențe îi provoacă starea de incertitudine ce amenință să ia forma unui dezechilibru interior. Manevrele unor intriganti oarecare par să aibă un efect distructiv neașteptat asupra omului care trecuse prin lagăre de concentrare și suportase grele privațiuni; cu o admirabilă intuiție, scriitorul introduce astfel tema gravă a conștiinței limitărilor temporale a existenței. Energia spirituală, ca valoare specific umană, nu este nemărginită; risipită, consumată inutil, se poate epuiza, inepuizabile sînt numai instinctele, a căror dispariție coincide cu moartea fizică. Ceea ce alterează însă umanul este moartea psihică și cartea lui Augustin Buzura la aceasta se referă.

Problematica din *Orgolii*, roman al afirmării valorilor caracteristice umane, al personalității plene și armonioase, se află în semnificația internă a faptelor expuse, în construcția lor făcută nu după criterii exterioare, ci în funcție de ideea urmărită. Scriitorul nu înfățișează un mediu (cel dintr-o clinică) sau un destin (al profesorului Cristian): în această materie proiectează, patetic, problema, atît de specifică epocii noastre, a disocierii umanului de instinctivitate.

Mircea Iorgulescu

ale unui prozator

rioadă de acumulare. Înșine revenim asupra romanului cu un sentiment diferit, nu atît de critic, cît de istoric și teoretician literar. Ne păstrăm opiniile (v. *Ateneu*, nr. 8, 1975) asupra „echilibrului contrariilor”, care stau la temelia structurii cărții, iar fraza centrală a ei ni se pare a fi aceeași: „Între Antipa din decembrie la Albala și Antipa din iunie la Dealu-Ocna era drumul lung de la omul domestic la omul furios și liber”. În funcție de dublarea lui Antipa, personajul central, cele două părți (cele două zile ale lumii) ale romanului se completează într-un paralelism invers. Nu mai repetăm. În ideea că o operă valoroasă permite și chiar pretinde, indiferent de intențiile autorului, interpretări din ce în ce mai complexe, vom completa acea demonstrație prin urmărirea modului în care, prin epic și analiză, complexitatea duală a structurii este supusă unui organizat proces de clarificare. Pornim de la o concluzie: *Lumea în două zile* nu este o carte lejeră, nici comodă. Ea debutează (și apoi se menține) cu o voită confuzie ce pune în dificultate pe cititor. Fiziologic vorbind romanul se desfășoară între două somnuri ale lui Antipa, deci între două încoerențe, între o stare de trezire și una de adormire. Ambele trebuiau limpezite, una prin iluminare, alta prin întunecare. Terenurile lor de desfășurare sînt, desigur, personajele, faptele, sentimentele. Iată prima zi, cea mai scurtă (deci o lungă noapte spre zi), 21 decembrie: în mijlocul ei apar amestecați judecătorul Viziru, judecătorul Alexandru Ionescu, Antipa, Felicia, August pălărierul, profesorul Baroni, Pașaliu ș.a. Trecutul este amestecat cu viitorul și prezentul într-o compoziție ce pare imposibilă: prezentul, care e trecut, este întrerupt de viitorul care e prezent și care se referă la trecut. În primele pagini ale romanului toate faptele și toate timpurile sînt angajate, ca evidente sau ca simple aluzii, într-o masă densă și

complicată. Prin lectură atentă și progresivă părțile componente ale întregului se clarifică: judecătorul Viziru transcrie declarațiile martorilor acțiunii (în care Antipa este ucis de Anghel, nebunul cultivator de cactuși) după șapte ani. Dar scrierile sale sînt comunicate de fapt de judecătorul Alexandru Ionescu. Martorul principal este August pălărierul. Ceilalți martori își exprimă păreri subiective asupra lui Antipa și destinul său. Anchetă este întreruptă de reproducerea fidelă a celor două zile din viața victimei cu toate contradicțiile lor. În prima parte a cărții se produce o primă clarificare, fizică, faptică a personajelor, adică: August pălărierul e cel care cunoaște cel mai bine acțiunea, Felicia este soția lui Antipa, Antipa este conformistul care visează o eliberare etc. Despre Antipa, Pașaliu crede acum că este „brînză bună în burduf de ciine”, iar profesorul Baroni că este „un băiat distins, bine crescut, dar moale, inactiv, un timid care strălucește prin absență”, dar și „un mincinos, un potlogar, unul care dădea totul pe glumă”. A doua parte (a doua zi, 21 iunie) produce clarificări în ordinea semnificațiilor. Antipa ridică minciuna și gluma la rang de filosofie personală, devine activ și puternic; este privit cu totul altfel de cei din jur. Dar va fi pedepsit pentru că s-a modificat nepermis, pentru că a trecut în glumă de la nepăsare la putere, iar puterea odată obținută a tratat-o cu nepăsare.

Atît echilibrul contrariilor respectat, cît și tehnica abilă a clarificării fac parte din luciditatea cărții (a autorului, bineînțeles). În acest sens vom păstra o concluzie formulată la prima lectură a romanului: „*Lumea în două zile* este un roman-demonstrație, un roman nu experiment, ci deja experimentat”. Este esența momentului al treilea al prozei lui George Bălăiță.

Valentin Tașcu

Rața sălbatică

E toamnă și viile sînt culese
Miroase pustii, aici în Salinas.
Miroase a soare
Așa cum miinile mele
Miros a mare, a cerneală și a
Mingiieri de dragoste
Din vara tirzie.
M-am logodit cu o pasăre
I-am pus un inel de aur
Pe degetul ei
Am scris numele meu pe inelul de aur
Și data logodnei noastre de vară fierbinte.
Și toamna Rața-Sălbatică a zburat
Spre țărături îndepărtate, căutînd vara.
Căutînd vara logodnei noastre fierbinți.
Care eram noi
Care sînt eu.
Acum sînt într-un Boeing
Deasupra Pacificului
Și păsările zboară pe lingă avionul
in care sînt

Și o visez

Mi-e dor de Rața-Sălbatică
Poate ea mă caută
Dar mi-e frică.
Febrilă de dor,
Căutîndu-mă în zborul spre mine
Mi-e teamă
Să nu se arunce în
Uriașele elice.
Neiertătoare
Ori să fie absorbită de motoarele
Boeingului.
Logodnica mea, Rața-Sălbatică
Ea, cu inelul de aur,
Care mă caută peste tot în lume,
Oriunde aș fi.
O, Rața-Sălbatică
Logodnica mea,
Cu inelul de aur
Cu penajul de azur
— Sufletul meu
Unde ești?

Vasile Rebreanu

Fotografie de Vasile Blendea

Virgil Teodorescu

Imediat după amurg

Imediat după amurg
m-am adresat întâi țărinei,
țărinei dulci, țărinei negre,
iubita mea de-o veșnicie,
hlamida mea violacee
și sceptrul meu imaculat,
și mi-am lipit de ea obrazul
într-o tăcută resemnare,
și ea plingea, țărina dulce,
ca o femeie îndrăgostită,
de cine știe îndrăgostită,
decit de-un trist navigator,
de-un om care străbate marea
ca s-o întâlnească undeva,
într-un ungher de parafraze,
într-o sordidă viermuială,
între pocite eminente
ale imaginii tirzii, —
o, dulcea mea neprihănită
de ce nu-ți vezi de drumul tău,
frumoasă fără-asemuire
de ce te legi de-un osîndit,
cînd tot ce-am semănat în tine
e un spectacol ordinar,
în care plantele vomită
cu intreruperi și grimase,
cînd singele s-a închegat,
în miezul roadelor ovale,
în cavalcadele cimpiei
retrase-n palidul omăt.
De ce țărină înmiresmată
a țării mele fără moarte,
îți fluturi voalurile tale
de ametist deasupra mea,
și nu aștepți o clipă încă
să mă așezi într-o firidă
urmînd rigoarea vechii datini,
și-apoi ființa să mi-o clatini
în leagănul de mult dorit ?

Între stînci

Scorpionii alergau între stînci
la țărîmul mării,
și se opreau din cînd în cînd
ca niște clepsidre răsturnate,
cleștii avizi inhățau prada
și după ospaț avea loc acuplarea
într-o infectă bijbiială
în timpul căreia omorul
funcționa involuntar
într-o abjectă încremenire,
și specia se înmulțea
inconjurată de ovații.

Văzduh frumos

Văzduh frumos pe care l-am cîntat
cînd marea îmi bătea-n fereastră
cu mîna ei superbă și nefastă,
văzduh în care apele se-nod,
o, translucidul meu, patetic pod,
pe care-am mers cu tinerii mei pași,
nu m-aștepta căci ochii mei cei reci
abia zăresc penumbrele din beci.

Elementare spații

Elementare spații, foarte mici,
cu ștevie și cu urzici
și poate cu un bou în transă,
păscind inconștient și rumegînd
tot peisajul liniștit și blind,
în tihnă înghițit
fără speranță.

Ce mai rămîne

Din toate ce rămîne e trădarea
prietenilor și supliciul lor,
acel suris stupid, multicolor,
crabi muribunzi pe care-i varsă marea,
și pe nisip se-nvîrt și cad pe spate,
voind să se salveze de-a-ndarate.

Pendul

Pendulul nu mai bate decît
din cînd în cînd.
Cei care vor s-asculte
stau la rînd.
Ciulesc urechea fără aderență,
tresar din somnolență,
și mulțumiți de-acest semnal
diform,
recad în somn.

Ei, da

Cu luntrea mea făcută din talaș,
într-un rapace și perfid tangaj,
avînd la bord un jalnic echipaj,
eu mi-am făcut iluzii
(dealtfel ca și alți navigatori)
că o s-ajung într-un ostrov cu flori.
Abia o luai din loc
că echipajul i-a dat bărcii foc.

Mai departe

Vrei tu să mă primești, iubita mea,
în suferința ta de catifea ?
Vrei să-mi acorzi, în timpul ce devoră,
o jumătate sau un sfert de oră,
și nu socoți
c-ar trebui să mergem sub plop
fără soț ?
Să mergem împreună și să uităm
de noi
sub acolada umedelor foi ?

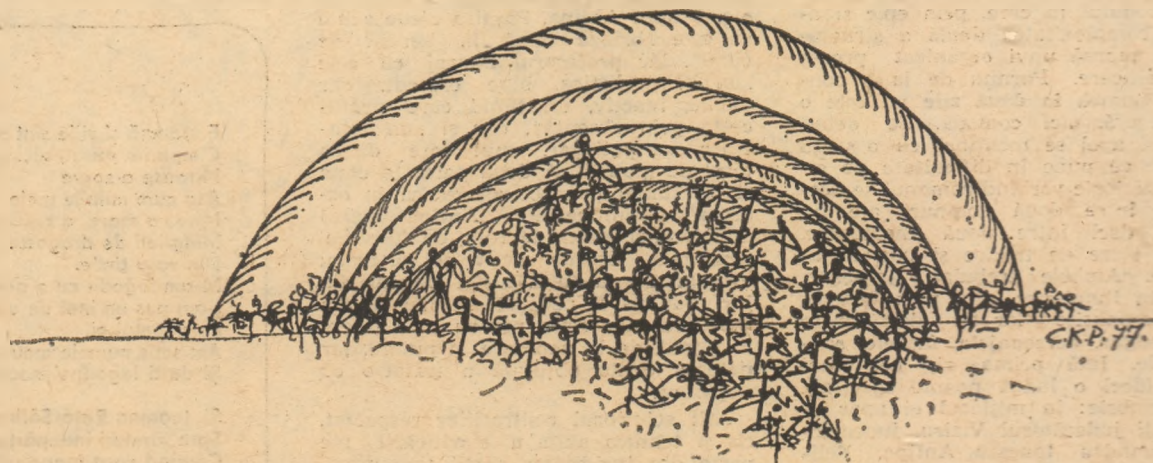
Ziceam

Ziceam, dacă v-duceți voi aminte,
ziceam s-o ia piticii înainte,
să vină chiar să-i binecuvîntez,
să le aprob netrebnicul lor crez
și să le pun, în silă,
pe fruntea terfelită o ultimă
stampilă.

Parcă ziceam să vină cîte doi
rizînd ca proștii, ca ridichii noi
aflindu-se în treabă
stropiți de precupeață, pe tarabă.

Control

Cine cedează piere,
aflați ce vă spun eu,
ca un minuscul pește
închis într-o cisternă,
ca floarea care crește
în pajiștea eternă,
în care va ajunge
al muntelui ecou :
un scîrțîit de ușă,
un murmur exilat,
pe care trei baroase
il sparg neîncetat.

Desen de Kira Cristinel Popescu

Eclipsa totală de soare din 22 mai 1724, la Paris (anonim, școala franceză din secolul XVIII, Observatorul din Paris)

Despre eclipse și alte fenomene cerești

VASILE MIOC, astronom la observatorul din Cluj-Napoca, specialist în mecanică cerească și cercetări spațiale, în colaborare cu Damaschin MIOC, istoric, specializat în editarea izvoarelor medievale slavo-române, ne-au dat o foarte interesantă lucrare, **Cronica observațiilor astronomice românești** (Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977). Este vorba de însemnările atât ale învățaților români și străini, cât și ale profanilor, despre fenomene cerești, ca eclipsele de soare și de lună, cometele, meteorii și meteoriții și altele, atmosferice, unele neidentificate, care au exercitat o puternică impresie în momentul producerii lor și au dat loc unor deducții memorabile. Fiecare din aceste însemnări prezintă pe de o parte un interes științific, pe care astronomul nostru l-a elucidat cu precizie matematică, pe de alta unul filologic, mai ales când este vorba de cele scrise în limba noastră din secolele trecute. Nici unul din aceste fenomene meteorologice nu ne este cunoscut printr-o singură însemnare, dar tocmai din cauza numărului uneori ridicat al acestor mărturii, ele diferă fie prin dată, fie prin oră, fie prin durata evenimentului. Lucrul nu este de mirare: se știe mai ales din depozitiile în justiție ale martorilor de bună credință cât de neconcludente sunt adeseori, ele bătându-se cap în cap și stîrnind perplexitatea cercetătorilor calificați. Când însemnarea a fost făcută îndată după producerea fenomenului ceresc, confuzia nu mai are loc, dar de cele mai

multe ori ea nu este sincronică și suferă de condiția generală a memoriei noastre, mai mult sau mai puțin infidelă.

În strînsă colaborare, cercetătorul astronomic și cel istoric stabilesc data exactă sau probabilă a fenomenului, durata lui reală și zona pe care a fost vizibil. Pe filolog îl interesează însă mai puțin datele științifice, decît modul de exprimare al martorului și repercusiunea sufletească a fenomenului. Se știe că eclipsele au dat loc în popor expresiei unor superstiții și spaime, greu de înțeles cu mentalitatea omului cult din vremea noastră. Mai mult încă, mulți învățați din trecut împărțeau aceleași temeri și eresuri, ca și masele.

Iată ce spunea o țărancă bătrînă din Dragoslavei (Soveja, județul Putna) la începutul secolului nostru despre eclipsele de lună și de soare:

„Zvircolaci mîncîcă luna și soarele și să-ntunică, nu-i vedem ce sînt, că să pun pe cerj acolo și pe lună. La un an la doi să-ntimplă odată. Trage popa clopotu, să-nchină și oamenii, ciocănește două hiare sau două cuțite unu-n altu și piste un cias și jumătate iar s-arată. Nu știu ce-o hi, doar să pune nor derep lună și lumea zice c-o mîncîcă zvircolaci”.

Tot atunci un bărbat de 40 de ani, din Comana (Vlașca), își informează astfel anchetatorii lexicografici:

„Cică rumînu cîn doarme, iese sufletu din iel și să duce acolo, la lună, cîn o mîncîcă pe lună, și să face zvircolac. Am văzut cîn o mîncîcă pă lună; o mîncîcă ca cîn tai singe din rumân, rușaste luna”.

Ambele mărturii figurează în culegerea **Graiul nostru**, vol. I, 1906, texte din toate părțile locuite de români, publicate de I. A. Candrea, Ov. Densușianu și Th. D. Speranția, București, Socec.

După acest ultim text, **zvircolacul** sau **zvircolacu** este acea ființă fabuloasă, numită și strigoi, în care se credea că se transformă unii oameni după moarte, fie ca să bintuiească pe cei rămași în viață, fie ca să provoace prin respectivelor fenomene meteorologice, eclipse de lună, spaime unanimă. Aceasta are ca urmare, în prima mărturie, intervenția bisericească, pentru izgonirea acelor „duhuri rele”, printr-o seamă de rituri. Vom da cîteva citate din recenta carte:

În **Letopisețul** său, Miron Costin scria: „...și întunecarea soarelui în anul acela, în care an s-au ridicat Hmil Hatmanul cu căzaci asupra leșilor, foarte groaznică întunecare în postul mare, înaintea paștilor, în anul 7156, într-o vineri. Și tot într-acel an, lăcustele neauzite vacurilor; care toate semnele în loc bătrîni și astronomii în Țara Leșască a mare răutăți că sîntu acestor țări meniia”.

Tăcerea dezlănțuită

Acum își implinea poetul visul lui de tăcere universală strînsese în dinți virtutea peșterilor mute ca pe o glandă o grefase în laringele vorbăreților iar a doua zi orașul se zvîrcolea ca Pompeiul sub lavă tăcerea se întindea pretutindeni, nemiloasă, distrugătoare o femeie a dat să ridă și gura i s-a umplut cu vată neauzit se învîrteau plăcile de patefon sub acul

diafragmei buzele se deschideau în gol, nici o vorbă n-a mai putut fi

rostită dezastru total, iremediabil din beregăți tăcerea cobora în oase, nemaiavînd nici un rost, urechile se desprindeau veștede de pe cap pe străzi ciinii le înșfăcau lacomi de prin șanțuri înspăimîntați polițiștii izbeau în tobe, în tinichele alții scoși din fire spargeau geamurile cu pumnul dar nici un sunet n-a mai putut fi stors din materie din cer curgeau hoiturile păsărilor sufocate de cîntecele rămase în

gitlej femei se aruncau de la etaj în gol dar din gura lor larg deschisă nu ieșea nici un

țipăt prin gări trenurile se ciocneau ca niște gingășii înnebunit primarul a dat ordin să se audă cu orice preț o casă a fost azvirlită în aer: parcă s-ar fi spulberat o păpădie au prăvălit atunci turnul cel mare din centrul orașului fără ca vreun scrișnet să se isce dintre cărămizi cu fiecare clipă setea de zgomot creștea tot mai chinuitoare unii chiar în timpan și-au slobozit revolvere nimeni nu mai găsea scăpare nicăieri tăcerea se întindea halucinantă nemiloasă pedepsitoare cum o visase poetul.

Geo Bogza

Versiune definitivă, în vederea tipăririi în volum, a unui poem publicat în anul 1931, în revista „unu”.

Sfera cerească a lui Bürgi, inginer mecanic destinat studiului astrelor (1580)

ÎNVĂȚATUL cronicar punea lașadar eclipsa în strînsă legătură atît cu nimicitoarea invazie a lăcustelor, cît și cu răscova- la cazacilor, conduși de viteazul Bogdan Hmelnițchi, hatmanul lor, împotri- va Poloniei. Cu alte cuvinte, aceste două calamități ar fi fost anunțate de fenomenul ceresc. Era credința nu numai a bătrînilor, stăpîniți de eresuri, dar și a astronomilor, oameni de știință pozitivă, de cea mai pozitivă dintre științele matematice, încă de pe vremea vechilor egipteni, cu milenii înainte. Să se rețină neobișnuitul superlativ:

„foarte groaznică întunecare” și epitetul care exprimă cazul tot atît de excepțional:

„lăcustele neauzite vacurilor”,

În acel an, ne spun autorii, au avut loc două eclipse de soare totale, dar nici una n-a fost vizibilă la noi. Data din **Letopisețul** este așadar eronată, cu tot caracterul ei precis. Vizibilă la noi, în acei ani, n-a fost decît eclipsa solară de la 12 august 1654, în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan.

Același învățat și talentat cronicar moldovean mai scrie:

„7164... S-au întunecat soarele într-acel an la luna lui iunie cu mare groaze, cît perise soarele cu puțin, nu toată lumina, tocma amiazăzi; și mulți oameni neștiindu a să feri de o întunecare ca aceia, și prăvind la soare mult, au pierdut vedere în toată viața lor”.

Autorii fixează data acestei eclipse parțiale la 22 iunie 1656, respectiv 7164 „de la facerea lumii”, cu faza maximă la orele 13, adică „tocma amiazăzi”, la amiază. Să fi orbit însă într-adevăr „mulți oameni” care priviseră îndelung „o întunecare ca aceia”? Se știe că sintagma „ca aceia” indică un superlativ; or, eclipsa fiind parțială, întunecarea n-a fost prea mare, dar poporul a primit-o „cu mare groaze” (ne întrebăm dacă avem aci de a face cu un plural, astăzi neobișnuit la cuvîntul **groază**, care exprimă o spaimă potențată la maximum).

Cel mai talentat dintre cronicarii moldoveni, Ion Neculce, notează în **Letopisețul** său o eclipsă solară totală:

„Atunce s-au făcut mare eclipsis, în-

tunecare de soare, cît nu să vidă om cu om. Întunecase lumea în anul 7208 septembrie în doasprădzeci zile, într-o dîzi marți”.

Este eclipsa care a fost consemnată de cel mai mare număr de învățați și de profani, cu data exactă de 13 septembrie 1699. Neculce nu s-a înșelat decît cu o zi. Relevabile sînt expresiile:

„cît nu să vidă om cu om” adică se făcuse noapte în plină zi, și: „Întunecase lumea”

prin alte cuvinte, pierise cu totul lumina zilei.

În Țara Românească, după descoperirea făcută la Hurezu de cercetătorii științifici Corneliu Dima-Drăgan și Mihai Caratașu, fenomenul a provocat din partea învățatului profesor Ioan Comnen, o scriere în limba greacă, rămasă needitată, „Pronostic asupra eclipsei de soare care a avut loc în anul 1699, septembrie 13”, dedicată stolnicului Constantin Cantacuzino. Savantul ele- nist prevedea în acea lucrare eclipsa de soare ce avea să se producă la 1 mai 1705. De bună seamă, „pronosticul” nu era lipsit de „semne” referitoare la domnia lui Constantin Brâncoveanu, nepotul de soră al stolnicului.

Dăm mai jos despre o eclipsă de lună, însemnarea meșteșugarului bucu- reștean Ioan Dobrescu, din secolul tre- cut, autorul ultimei cronici muntene: „1823 ghenarie 14, seara duminică, fi- ind senin, la trei din noapte, și luna plină, s-au întunecat, cît să făcuse ca un fîcat proaspăt. Iar după ce s-au rădîcat acea vîpsea de sînge după dînsa, au rămas pă jumătate și abia într-un ceas s-au împlinit iarăși la loc ca și întîi, cît ne-au mirat toți de acest semn, ce va să fie”.

Ca și vlășceanul din secolul nostru, care vedea luna intens roșie, „ca cîn(d) tai singe din rumân”, înaintașul său compara acea culoare puternică cu „un fîcat proaspăt”, adică sangvinolent, ca o „vîpsea de sînge”.

Și Dobrescu, ca și precedentii săi iluș- tri, vorbea în numele tuturor, „mirați toți de acest semn”. Nu se ivise încă la noi explicația științifică a fenomenului.

Șerban Cioculescu

CARAGIALE

și publicistica

RELAȚIILE lui Caragiale cu publicistica anilor 1870-1910 merită să fie examinate dincolo de constatarea unui interes care s-a prelungește până la capătul existenței. În ce măsură cele câteva decenii de publicistică au constituit un factor de formare?

Citeva fapte se cer reamintite. Generația lui Caragiale — și în această generație pot fi incluși, alături de Eminescu, cu doi ani mai în vârstă, câțiva prozatori cu șase ani mai tineri, ca: Vlahuță, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu — a trecut prin interludiul gazetăresc. Pentru cei mai mulți a rămas, însă, un interludiu, una dintre profesiile pe care le-au practicat, alături de altele: funcționar de stat, profesor particular. Cu excepția lui Vlahuță, a cărui proză s-a nutrit dintr-o estetică a faptului divers și care și-a adunat textele în volume cu titluri semnificative: *Din goana vieții*, *File rupte*, pentru ceilalți — Delavrancea, Duiliu Zamfirescu — gazetăria rămâne o etapă lăsată în urmă, evident denivelată față de opera matură și prefigurând-o în mică măsură.

Scrișul lui Caragiale oferă și în acest plan o structură paradoxală. Există, pe de o parte, dificultatea de gestație, sentimentul acut de răspundere în fața cuvintului fixat pe hirtie. Ele transformă actul scrișului într-un proces îndelungat și chinuitor care pretinde ciorne pentru scrisorile particulare și pentru rapoartele de revizor școlar. Pe de altă parte, sinteză deceniale de gazetărie, colaborarea la un număr surprinzător de mare de publicații, întemeierea cititorilor: „Claponul”, „Moftul român”, „Vatra”, alte proiecte neduse la capăt.

Simpla enumerare ar fi revelatoare pentru disponibilitatea publicistică a scriitorului torturat de căutarea cuvintului „potrivit”. Lista cuprinde și publicațiile de prestigiu: „Convorbirile literare”, în anii de participare la „Junimea”, „Convorbirile critice” și „Viața Românească”, după 1900. Cuprinde și ziare: „Timpul”, „Constituționalul”, „Gazeta poporului”, „Epoca”. Caragiale e prezent acolo cu articole politice, dar și cu foiletoane având tematică și alură stilistică diversă. Sint și multe publicații mai obscure cărora nu le-a refuzat sprijinul. Sensul acceptării este cîteodată explicitat. „Gazeta sateanului”, în care au apărut *Cănuță*, om sucit și *La hanul lui Minjoală*, e prețuită pentru rosturile ei de culturalizare, în fraze ce se înrudesesc cu cele prin care Caragiale va susține necesitatea unei asemenea acțiuni în raportul adresat în 1900 lui Delavrancea, pe atunci primar al Capitalei. Alteori se descifrează, la scriitorul cu reacții imprevizibile, lipsa de morgă și disponibilitatea. Atitudinea față de paginile acestora răspindite cu generozitate este și ea contradictorie. Principalul text de sinteză critică al lui Caragiale — *Citeva păreri* — apărut în mai multe numere din „Ziua” (1897) pornește de la o opinie a lui Mihail Dragomirescu care într-un articol din „Convorbiri literare” tratase cu severitate publicistica, redusă, după el, la preocupări efemere, incapacitățile de „vreo ridicare mai înaltă pe treapta gândirii”. În gazetă, studiul lui Caragiale începea cu o referire ironică la opiniile „tînărului filosof” care omisese tocmai chestiunea esențială a talentului, dar apoi abandona în treburile cu privire la condiția gazetăriei. Răspunsese, de fapt, în „Moftul...” din 1893 cînd comentase scrisoarea unei cititoare care-și exprimese nemulțumirea că „autorul Nopții furtunoase, Făcliei de Paști scoate o asemenea gazetă „de bas étage”...”. Răspundem: autorul în chestiune s-a scotit că, pe potiră puterilor sale intelectuale și pe potiră cererii, a oferit destule mofturi pînă acumă unor public români. „Ia să dau la lumină și ceva serios” și-a zis el, și a scos *Moftul român*...”. La această răsturnare glumeață a ierarhiei s-ar putea adăuga și cîteva texte destul de cunoscute cu privire la interesul pentru faptul cotidian și pentru realitatea imediată.

TOTUȘI se poate consemna de cealaltă parte a balanței, faptul că foarte puține dintre aceste texte au intrat în volumele pe care le-a alcătuit Caragiale. Cronicile dramatice ori *Grămăticii și mîscărilor*, texte prin excelență caragialiene, au fost uitate. Există la Caragiale o alternanță de atitudini. Valorificarea scrisului cotidian, a răspunsului imediat dat actualității nu l-a împiedicat să negligeze sute de asemenea texte, semnate de cele mai multe ori cu pseudonime. De aici și situația particulară — poate unică — în literatura noastră. La 65 de ani de la moartea scriitorului procesul de deshumare și de identificare a textelor, uneori din publicații mărunte, proces la care, pe lângă contribuția fundamentală, de o viață, a lui Șerban Cioculescu, au participat atîta cercetători, poate că nu s-a încheiat. Anii premergători plecării în Germania mai rezervă, cred, surprize.

Ce ecouri directe în operă a avut prezența susținută în presă? Să lăsăm la o parte câteva amănunte: acțiunea din *O noapte furtunoasă* ori cite un efect comic din *Conul Leonida* prefigurate în *Gogo-*

șile din „Claponul”. Dar o sugestie a lui Tudor Vianu cu privire la rolul pe care l-ar fi avut stilul revistelor umoristice pentru maturizarea prozatorului Caragiale se confirmă numai parțial. Publicistica a alimentat opera oferindu-i material comic și generînd o atitudine de spectator fals bonom, de fapt incisiv în distanțarea lui ironică. Stilistic, ceea ce izbește chiar de la „exercițiile” din „Ghimpele” este decalajul. De altfel, e greu de vorbit de un stil al publicațiilor umoristice. Altfel sună textele tînărului Hasdeu, altfel cele scrise de Orășanu și de mulți dintre colaboratorii lui.

Cite un veșmînt satiric e împrumutat din presa umoristică a vremii: travestirea chinezească dintr-o *Cronică fantastică* apărută în „Ghimpele” din 1874. Un procedeu specific caragialean — stilul monologat, cu interpelarea directă a lectorului — poate fi pus în legătură cu presa umoristică din anii debutului unde se întîlneste, de altfel în forme nu lipsite de vulgaritate. Se cere raportat și la vocația omului de teatru, de asemenea la modelul pe care-l constituiau „cîntecele comice” ale lui Alecsandri.

Colaborarea susținută în presă l-a făcut pe Caragiale să abordeze genuri publicistice precum reportajul și interviul. Cel dintîi, cu roade inegale. Reportajul despre moartea lui Odobescu („Gazeta poporului” din 16 și 17 noiembrie 1897) are pe alocuri o nepotrivită și neintenționată alură parodică prin subtilitățile destinate să capteze atenția. Prin detaliile pe care le presară cu privire la drama sentimentală ce a dus la sfîrșitul tragic. În *O plimbare la Căldărușani*, scrisă în timpul afacerii Ghenadie, îl recunoaștem

sînt personalități pe care le respectă: Hasdeu și Gherea. Dar o vizită la castelul Iulia Hasdeu descrie arhitectura castelului din Cimpina și fervoarea spiritistă a amfitrionului. Convorbirea cu Gherea, la Ploiești, e acompaniată de reflecții care traduc într-un mod neașteptat chestiuni de filosofie. Astfel, memorabila comparație între disecarea unei pulpe de vițel și imposibilitatea kantiană de a afla numenul: „Cuțitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decît să taie felii, mai mult sau mai puțin subțiri, după cum e mai mult sau mai puțin ascuțit, mai dibaci sau mai stingaci minuit. A tăia o felie, a tăia cit mai multe, nu va să zică a pătrunde în esența pulpii de vițel. După fiecare tăietură ne vom afla în fața altei suprafețe: pulpa de vițel nu va voi să ne arate decît suprafețe, ascunzîndu-și sistematic sinele...”

Astfel de texte scot la lumină cealaltă

implică necesarul grăunte de sare. Nu se poate așeza în același plan al valorii orice glumă din „Moftul” alături de *Telegrame* sau de *Tal*. Perioadele mai sustinute de gazetărie cunosc și notițe ocazionale despre *Amintirile militare* ale căpitănelui Mihail Dimitrescu sau despre povestirea istorică *Războiul lui Anastasie* de Ciru Oeconomu. Dar în texte care încep din prima tinerețe — *Cercetarea critică asupra Teatrului Românesc* a fost scrisă la 26 de ani — fizionomia articolului politic, a cronicii dramatice și a pamfletului se modifică.

Numeroase articole politice devin, în întregime sau pe fragmente, din rudimentare arme de uz imediat, sinteze satirice concentrate. O mișcare caracteristică face să alterneze observația de moravuri, presărata adesea anecdotic, cu generalizarea și construirea ironică de tipuri. Sint cele două categorii de liberali, caradalele și budalele: strategii politici din umbră și entuziaștii creduli. Este schița unei aristocrații conservatoare permeabilă și în mare parte improvizată, în care pătrunde și „domnul cutare de la noi, fecior de preot pravoslavnic, românaș cinstit, cu barba lui, cu antierul lui, cu potcapul lui, cu căldărușa lui regulat la zi-nțiu...”

EXISTA cronici ale lui Caragiale circumscrie la obiect, constituind prin acuitatea observațiilor și gîndirea matură despre teatru un cadru pitoresc de bază din istoria criticii dramatice românești. Dar — în mai mare măsură chiar decît în articolele politice — cronicile dobindesc o libertate de mișcare, tradusă de libertatea stilului care simulează, cu o rigoare ce se ascunde, improvizată, maniera colocvială. Cronică la Lucia, din 1885, cea despre *Benefiss*, apărută după cincisprezece ani, sint astfel de aparente vagabondări meticuloase construite, cu tranziții de la tonul pseudo-doctoral (ultimul text indică în note de subsol termenii tehnici: „mizansena”, „creația proprie”, „tragerea chiului”) la aforismul bufon: „Toate benefissurile în tovărășie se isprăvesc cu mihniri de o parte sau de alta, sau de amîndouă, sau de toate părțile cînd sint mai mulți tovarăși.”

Cu privire la pamfletul caragialean ar trebui revenit la textul din 1907, greu de clasat într-un gen și așa destul de elastic. Dar ne referim la textele pe care Caragiale le-a abandonat în coloanele publicațiilor. Citabil — printre toate — este: *Grămăticii și mîscărilor*.

Nu știm să existe multe texte comparabile în literatura română sau universală, în care distanța ironică să funcționeze atît de eficace. La apariția în „Epoca”, punctul de pornire era indicat în scrisoarea de o bonomie cumplită adresată lui Tony Bacalbașa. Dar conflictul trecător cu un vechi amic și colaborator e, pentru text, un detaliu indiferent. În mai puțin de două pagini este construit un racocuri surprinzător condiția gazetăriei care-și împrumută condelul boierimii conservatoare. Comparația cu cele două categorii de slujbași ai vechilor boieri se realizează prin alternanță de stiluri. Notele arhaizante sint urmate de imitarea stilului savant: „S-au dus grămăticii cu călimăriile în briu și cu pana de gîscă la ureche: astăzi ies din rîndurile poporului tineri culți și independenți, proletari intelectuali, cu carte și condei și mai ales cu principii.

Se înțelege că precum jalba scrisă de grămăticii o iscălea odinioară cu pecetea de la inel, boierul de bună credință... tot așa și astăzi profesiunile de bună credință le scrie „cu îndelungată fidelitate” proletarul intelectual, iar boierul le subscrie „cu robustă convingere”. Echivalența e întărită de asemănarea îndemnurilor boieresti cu aceleași variații de stil: Boierul ședea cu ciubucul în pridvor și striga: „Hahaha! înjură-l, mă, înjură-l bine, mă!”

„Combateți-l, băieți, combateți sarcastic de tot!”

Închinînd gazetăriei patruzeci de ani de activitate și trei sferturi din paginile pe care le-a scris, Caragiale a înnobilit genul.

Silvian Iosifescu

Silvian Iosifescu la 60 de ani

MĂ impresionează în atitudinea profesorului Silvian Iosifescu febrilitatea cu care vorbește despre literatură, critică literară, despre fenomenul cultural în general ca despre fapte vitale, ca despre cele mai arzătoare evenimente ale fiecărei clipe de viață. Asistînd la cursurile sale sau citîndu-i cărțile am avut și am întotdeauna un sentiment de culpabilitate: în raport cu felul în care domnia sa trăiește literatura, parcă înfricoșat că nu poate cuprinde totul și nu poate transmite mai departe, altora, ceea ce a asimilat și a înțeles, mă fac vinovată de prea puțină pasiune, de o distanțare lenoasă față de cărți. În vorbirea precipitată de la catedră a profesorului, în discursul său digresiv, care lasă uneori impresia unei logici nedisciplinate, dis-

ting nevoia de a convinge prin toate detaliile, de a nu omite într-o demonstrație nici o nuanță, de a nu uita că orice regulă are excepțiile ei, de a transmite, cu alte cuvinte, o viziune dinamică asupra universului literar (de la roman la lucrările de estetică). Erudiția sa excepțională mă face să cred că și-a dedicat viața lecturii cu un exclusivism superior, iar fraza sa precipitată, nervoasă, ce-și trimite ramificații în toate direcțiile pentru a încerca și a exprima cît mai suplu și mai adecvat ideea mă face să cred că privește lumea cărților ca pe un spațiu imens, populat, fascinant, ale cărui pete albe trebuie cercetate fără zăbavă. Într-un efort continuu de elucidare și de edificare. Foarte propriu spiritului său neliniștit, subtil, asociativ, li este eseu — speculația fină, erudită, fantezistă, bazată pe intuiția unui raport încă nerelevat între fenomene distincte, deși din cărțile semnate de Silvian Iosifescu nu lipsesc studiile teoretice cu intenții sistematizatoare și sintetizatoare. Am simțit însă întotdeauna în pagina dedicată unei probleme generale, unei chestiuni de ordin estetic, teoretic prezenta discretă a eseistului, dorința lui de explorare a nuanțelor, de alunecare liberă printre autori și

cărți, nevoia de a evada în analiza detaliilor, așa cum pe un celebru scriitor îl obseda o mică pată galbenă dintr-un tablou de Vermeer, din care avea impresia că se degajă întregul farmec al „Vederli” din Delft. Deși este evidentă intenția esteticianului de a supune unui comentariu sintetic observațiile lecturilor sale, voluptatea analizei detaliului răstoarnă adesea punctul de sprijin al unei lucrări. Am învățat, urmînd cu ani în urmă cursurile profesorului Silvian Iosifescu, că în critica și teoria literară dacă știi să trăiești la cea mai înaltă tensiune a ideilor poți simți palpitul vieții ca în orice mare aventură a spiritului uman. Că literatura este un spațiu vital al omului așa cum este natura. Cărțile sale m-au învățat că orice intuiție are nevoie de erudiție pentru a modifica viziunea asupra fenomenului cultural și tocmai datorită îmbinării armonioase lucrării ca *Literatura de frontieră*, *Dimensiuni caragialiene*, *Proză și luciditate*, *Construcție și lectură* și recenta *Mobilitatea privilegiului* au devenit lucrări de referință. Și sint recunoscătoare pentru aceste adevăruri aparent simple, dar atît de rare, și-i mărturisesc cu acest prilej că il sint un cititor atent și devotat.

Dana DUMITRIU

pe Caragiale în descrierea periferiei bucu-reștene din vremea mustului, a periferiei înecate în praf și invadate de miasmă. Sint pasaje inrudite cu cele din *Grand Hotel Victoria Român*.

AMPRENTA lui Caragiale e mai marcată în cîteva texte aparținînd altui tip de publicistică: interviul. Formula adoptată nu e nici reproducere neutră a frazelor interviuatului, nici schimbul de opinii în care reporterul și interviuatul se află amîndoi în centrul scenei. Caragiale se estompează discret, dar rămîne o prezență ironică. Interlocutorii

față a relației. Publicistica vremii a contribuit direct, în măsură redusă, la stilul prozatorului. Dar lectura acestor texte evidențiază cîtă demnitate artistică a investit Caragiale în „genul de producție spirituală” tratat de tînărul Mihail Dragomirescu cu o asprime pe care e drept că producția medie o îndreptătea.

S-a petrecut cu articolele lui Caragiale ceea ce avea să se întîmple după cîteva decenii cu cele mai multe pagini de ziaristică ale lui Arghezi. Prin modul de a scrie, prin preocupări și schimburi de substanță, ele se încorporează operei și ne oferă valori comparabile. Observația

DEBUTUL lui Marian Papahagi (*Exerciții de lectură*) mi-l amintește pe acela mai vechi al lui Liviu Petrescu: aceeași critică inteligentă și cultivată, același stil academic, distant, fără familiaritatea zgometos orală a unora dintre tinerii publiciști, de o eleganță protocolară și, ah, demodată („cine va avea bunăvoința să confrunte ideile lui Ortega y Gasset cu poetica lui Ion Barbu...”). Comen-tind, la rubrica lui, *Exercițiile de lectură*, L. Ulici a văzut în autor un eseist. Însă dacă nu ne lăsăm sugestionați de modestia ironică a titlului, trebuie să spunem că puține lucruri din carte au cu adevărat caracter de exercițiu, încercare, eseu. Marian Papahagi e un „studios”, în ambele sensuri ale cuvîntului, cu solidă formație filologică: scrie o critică de interpretare, minuțioasă, sistematică, de tipul *close reading*. Ceea ce ne atrage atenția la el e mai puțin imaginația și mai mult modul foarte aplicat în care își fundamentează păreri. Cîteva studii din volum sînt de aspect monografic. O la-tură didacticistă chiar e de notat în texte probabil mai vechi, resorbită pe urmă, cînd structura a devenit mai li-beră, deși nu pe de-a-ntregul, dovadă frecvența unor astfel de exprimări: „să revenim la...”, „ca să ne întoarcem de unde am plecat...”, „reluînd discu-ția într-un punct unde am lăsat-o în-treruptă...”. Aceste reminiscențe tră-dează un spirit ce urmărește mai curînd să provoace convingeri decît să placă și o metodă lentă, de gradare cu grijă a cunoștințelor, învăluitoare și insi-dioasă.

Sînt interesante și opiniile criticului însuși despre critică, în care cred a observa între altele tocmai această ezi-tare între o critică ce caută să obțină adeziunea la punctul ei de vedere și una satisfăcută să i se recunoască sin-ceritatea mobilurilor: „Nici o critică — scrie Marian Papahagi în *Pretext* — nu e scutită de o apodictică a sa, sui-

Marian Papahagi, *Exerciții de lectură*, Editura Dacia, 1977.

generis, care pleacă de la premisa că rezultatul ei s-a obținut pe deplin a-tunci cînd un număr — teoretic cît mai mare — de oameni nevinovați, neobligați să-i cunoască ideile, ajung la aceeași părere cu ea! În realitate, orice comentator literar ar trebui să-și dorească un singur lucru: și anume a-cela ca nimeni să nu conteste sinceri-tatea și iubirea de literatură pe care el le așează la temelia cărții sale. „Lu-crul devine și mai clar cînd, reluînd distincția lui Eliot între „înțelegere” și „explicare”, o agravează pînă la a-i da înfățișarea unei antinomii: adevărul critic este acela care a pierdut plăcerea cititului, adică „iubirea de literatură”; și chiar dacă „explicarea” mai cheamă uneori „înțelegerea”, ca dintr-un fel de nostalgie a criticului după condiția lui originară de cititor inocent, esențială rămîne „această incapacitate de opți-une definitivă între plăcerea provenită din înțelegerea rațională și cea pro-vocată de înțelegerea simpatetică” a operelor. Incapacitate din care se naște „utopia” criticii.

Studiile propriu-zise sînt, aproape toate, teminice, simpatic savante, pline de idei și asociații, încercînd (și uneori reușînd) să ne impună o perspectivă nouă asupra opere. Inventivitatea lui Marian Papahagi este de un tip spe-cial: este un *combat d'abordage*. Una din asemănările cu Liviu Petrescu din *Realitate și romanesc* aici trebuie cău-tată. Amîndoi par a citi opera literară din unghiul străin al unei teorii, teze, fraze, dacă nu descoperite întîmplător, în orice caz destul de îndepărtate de o-pera însăși încît să creeze această im-presie; cu alte cuvinte, nu lectura di-rectă le dezvăluie structura pe care se aplică, au nevoie de acest intermediar care joacă rolul de revelator. Spre a dovedi de exemplu existența unei „poe-zii a iubirii” (deși nu și a unor „poeme de dragoste”) la Ion Barbu, criticul pleacă de la cîteva propoziții din *Also sprach Zarathustra* și de la teza prin-cipală a lui Gasset din *La dezhumaniz-acion del arte*. Nici măcar cunoscute obligatoriu poetului român (mă refer la eseul lui Gasset din 1927), ele îi expli-că poetica și deopotrivă lirica; atît iu-

birea nietzscheeană pentru „îndepărtat și înalt”, cît și sensul „dezumanizării” de la Gasset se regăsesc (de ce n-aș spune-o: surprinzător) la Barbu. Criti-cul rezumă astfel ideea: „Maniera sa poetică este «dezumanizată» atît în poe-ziile primului ciclu cît și în ale celor trei cicluri mai importante. Ion Barbu a parcurs însă singur o întreagă evo-luție a poeziei de la romantism la poe-zia modernă. Poezie a iubirii pentru înde-părtat și înalt, poezia primei manie-re barbiene era o continuare romantică parnasiană și se contura în linie nietzscheeană. Poezia din *Joc secund* încorporează experiența avangardei și depășește nivelul încă «euclidian» al primei maniere. Dar este o experiență acumulată prin reflex. Lucrul se vede și în versificație, dar mai ales în struc-tura poetică; mergînd spre resorturile acestei poezii care îl caracterizează de-plin, vom observa — și aici parafrază-m din nou pe Gasset — că poetul înfă-țișează în adevăr idei; fraza nu e atît de banală cum ar putea să pară la pri-ma vedere. Poezia primului ciclu «ilustra» ideea și se servea în acest scop de imagine... Poezia din *Joc secund* este idee... Metafora acoperă un spațiu pur, se ancorează în idee și depășește astfel stadiul imagistic”. Fără nuanțele argumentării, acest rezumat poate pă-rea steril. Însă e remarcabilă capaci-tatea integratoare a ideii critice: aproa-pe nimic din opera lui Ion Barbu nu rămîne neinclus în schemă. Critica e în fond un cerc vicios: încearcă să descrie o operă în funcție de un criteriu exte-rior și, în același timp, nu-și găsește criteriul decît prin descrierea opere. Marile cărți de critică mi-au dat tot-deauna sentimentul că își inventează obiectul fără efort, ca și cum opera respectivă n-ar fi așteptat decît să fie citită de critic în acel fel. Studiul lui Marian Papahagi despre Barbu este perfect coerent în dovedirea unei teze ce suna, în clipa avansării ei, cel puțin neobișnuit.

Dintre celelalte studii din volum me-rită atenție cele despre Arghezi, Baco-via, Ungaretti și Hesse, deși poate că performanța excepțională a autorului rămîne, neegalată, aceea din *Ion Barbu: mitopoetica integrării în unitate*. E

de ajuns să comparăm felul cum se ve-rifică ideea prin operă în alte studii (de exemplu acela despre romanele lui E. Lovinescu) spre a ne da seama și de dificultatea unei asemenea critici de-ductive și de riscurile ei. Compensarea caracterului ei fundamental ilustrativ se face printr-o mare seriozitate a ana-lizării textului, pe deoparte, și prin exactitatea situației tipologice, pe de alta. Nelipsindu-i gustul, intuiția, Ma-rian Papahagi e totuși mai degrabă un spirit speculativ și teoretic decît unul atașat de concretul obiectului. O pagină din critica lui, de oriunde am cita-o, e la fel de solidă ideatic, cu o anume dig-nitate a disocierii intelectual culturale, deși fără senzorialitate, culoare sau pi-toresc: „Căci din dubla diviziune ma-joră a psalmilor (psalmii lui David — psalmii lui Solomon) există elemente în poezia argheziană, și cum bine se știe al doilea grup nu a fost cuprins în tra-diția biblică. Ori dacă psalmii lui David sînt mai cu seamă preamărire a divini-tății, apologie, cei ai lui Solomon au un mai pronunțat caracter mesianic, de tensionată așteptare a redemptorului... Și încă n-ar trebui uitat că una dintre accepțiunile termenului (de psalm) este aceea de *cîntec de reproș*, or, în com-punerile argheziene, o bună parte din notele specifice țin tocmai de reproșul adresat divinității pentru vina de a nu se fi arătat celui care o caută”. Critică de finețe filologică, dar și armată filo-sofic, denotînd cunoașterea literaturilor străine, *Exercițiile de lectură* constituie un debut remarcabil.

Nicolae Manolescu

Cronica limbii

■ DE cîțeva vreme, romanistica româ-nească a putut lua act de o serie de reu-site încercări de a introduce în cultura noastră de astăzi operele literare ale Evu-lui Mediu francez. Dacă nu ar fi să men-ționăm, aici, decît traducurile din François Villon ale poetilor Dan Botta și Romulus Vulpesco, sau excelenta ediție de „echi-valențe românești” a *Poeziilor* lui Charles d'Orléans pe care a alcătuit-o același Romulus Vulpesco, imbinînd culori și linii și versuri (precum încerca, prin 1973, să armonizeze canoanele muzicii și ale ver-surilor unor „cîntece vechi din Franța”), trebuie să recunoaștem, în aceste valoroa-se lucrări beletristice, tot atît de însem-nate contribuții la verificarea capacității de transpunere poetică a limbii culturii românești.

Mai de curînd, un tînăr și pasionat me-dievist universitar, Mihai Stănescu, a adăugat la această listă încă două tradu-ceri, de astădată în proză, din romanele medievale ale lui Chrétien de Troyes, *Cavalerul Lancelot* (1973) și *Yvain — Ca-valerul cu leul* (1977) — și seria pare a continua. Fiecare volum este însoțit de *postfată* și de note care nu sînt altceva decît studii asupra romanului francez din sec. al XII-lea și asupra autorului de la curtea din Troyes, protejat de Maria de Champagne (soția contelui Henri I de Champagne). Să adăugăm, la acestea, și *Romanele Mesei Rotunde*, traduse de Au-rel Tita (prefată de Irina Bădescu), 1976.

Narativa medievală pune probleme de traducere a conceptelor și a termenilor vehiculați în această epocă de căutări și de geneze, căreia trebuie să i se caute în română corespondențe sigure.

Lingvistica are datoria, acum, de a-și spune cuvîntul.

Există, în general, două tipuri de transpunere, în română, a terminologiei medievale latine. Unul este cel utilizat de poeți precum Dan Botta, care, autoh-tonizînd lexicul liricii medievale, transformă pe Flora, la belle Romaine în

„Cîntece vechi din Franța”

rimleancă, pe o reïne sau pe o sirène, în crăiasă, iar lame devine glie. În poezie apare astfel o transpunere de atmo-sferă: pentru a respecta distanța în timp se face apel la lexicul tradiției culturale slavo-române din secolele ale XVI-lea — al XVIII-lea ale țării noastre, deosebite, prin conotații de lexicul latin al originalului. Romulus Vulpesco nu se sfiește însă a în-trebuința neologisme latino-romane în traducerea poeziei lui Charles d'Orléans: *rendez compte, Vieillesse* devine *dă-ți seama, Senectute, maistre Le Gout* este *Magistrul Le Gout*, iar *compaignie* este tradus prin *companie*; *complaintes* sînt redat prin *lamente* (aplicînd un concept de lirică hispanică), iar *rondeles* și co-roles își păstrează, adaptînd în română, termenul francez.

Cu totul altul este procedeele lui Mihai Stănescu. Traducătorul lui Chrétien de Troyes încearcă o transpunere a concep-telor medievale în termeni ai limbii co-mune actuale. Iată-l redînd celebrele concepte medievale *fin amors* prin *iubire perfectă*, *joie* prin *bucurie*, *matière* et *san* prin *materie* și *sens*, într-adevăr, tradu-cerea explică elementul noțional al ter-menilor, dar le atenuează, prin polise-mantismul cuvintelor românești, funcția conceptuală expresivă. *Joie, fin'amors* nu sînt simple cuvinte-notiuni precum *bucurie* și *iubire perfectă*: pe „bucuria” și pe „rafinamentul” iubirii s-a construit lirica trubadurescă, tot astfel precum *matière* et *san* (germ. *Sinn*) constituie notiuni-cheie ale poezicii medievale. Se mai men-țin ele astfel în traducerea românească? Nu ar fi fost bine să fi rămas neschim-bate, precum neschimbate au rămas *quête*, *graal*, *dextrier* și alți termeni în-semnați? Respectul pentru conceptele fundamentale ale unei structuri lirice poate duce la o operație de transpunere prin colaj: termenul din original trece, intact, în textul tradus.

O asemenea încercare a făcut traducă-torul *Cavalerului cu leul* cu termenul

cortiesie, pe care îl menține redîndu-l, în românește, prin *cortezie*, „el acoperînd o realitate culturală specifică medievalității occidentale” (p. 100). În acest fel, term-e-nul, în românește, se apropie mai mult de forma originală v. fr. *cortois* (it. *cortese*, prov. *corties*). Se intrerupe astfel o tradiție în terminologia cultă româneas-că, în care se prefera, pînă acum, *curte-nie*, pentru a desemna idealul comportării cavalerilor la curțile feudale (cf. bună-oară, trad. rom. Jacques le Goff, *Civilizația Occidentului medieval*, întreprinsă de Maria Holban în 1970, sau Ernst Ro-bert Curtius, *Literatura europeană și Evul Mediu latin*, trad. rom. Adolf Armbruster, 1971).

Dar ce se va întîmpla cu cavalerii „innobilati de cortezie” sau chiar „curte-nitori”, prin care Mihai Stănescu redă v. fr. *cortois* (*corties*)? Aceștia să rămînă a fi mai departe *curteni*, *curtenitori* sau *curtezani*, precum ne obișnuiseră traduce-riile de pînă acum din literatura *curte-nească* (cf. trad. E. R. Curtius, p. 617) și cum îi întîlnim în tradiția noastră?

Iată problemele pe care lingvistica ro-manică și limba culturii românești le mai are încă de rezolvat în traducurile din Evul Mediu francez. Română literară nu are încă, stabilizată, terminologia culturii medievale occidentale latine. Ea oscilează între o traducere interpretativă, de atmosferă, precum o promovează poe-tii, și una exegetică, modernă, a ce-lor ce urmăresc conținutul exact al con-ceptelor. Ea oscilează deasemeni între o terminologie latin-occidentală și alta au-tohtonă, tradițională, între transpunere și colaj.

Matière et *san* au din plin aceste valo-roase încercări de a introduce cultura me-dievală romanică a Occidentului în cul-tura românească. Dar *des or comance la raison...*

Alexandru Niculescu

LAZĂR ILIESCU

■ A încetat din viață, în ziua de 13 iunie a.c., poetul și traducătorul Lazăr Iliescu. Născut la 27 decembrie 1887 la București, Lazăr Iliescu a urmat liceul în orașul natal, iar universitatea la Iași. Ulte-rior și-a luat doctoratul în Germania, studiînd la Köln și Bonn.

A debutat cu versuri în pu-blicațiile vremii, după care a început să scrie cronici litera-re la „Sămănătorul” „Viața li-terară și artistică”, „Convor-biri critice” etc..

A colaborat la „Ramuri” „Neamul Românesc”, „Noua revistă română”, „Viața Ro-mânească”, „Tribuna” (Cluj), „Avîntul” (Buzău) etc., sem-nînd și cu pseudonimele: Bar-bu Mihail, Don Esteban Fer-nandos de las Minos, I. Nea-gu și Miron Volbură.

Din autorii străini traduși în limba română, menționăm: Racine, Alphons Daudet, Ma-xim Gorki, Victor Hugo, Le-nau, Heine, Baudelaire, Tho-mas Mann, Reiner Maria Ril-ke, J. Becker ș.a.

Gh. C.

„...lungi discursuri purității“

„CLASICISMUL“ este la Grigore Arbore*) mai mult decât un itinerar cultural, configurat de obicei prin localizarea orgolios turistică a poeziilor ce intră în alcătuirea unui volum: Tindari, Siracusa, Roma, pentru cel de față; el reprezintă o stare și o necesitate sufletească, dispoziția unui tip de sensibilitate. O „înțelegere nouă / stabilizează inima lucrurilor“ în lumea propusă de versurile lui Grigore Arbore. „O porție nouă se naște / pe cimpuri...“ — proclamă poetul. Și pretutindeni. O porție, am spune, și nouă și veche, aceea a măsurii, a discreției, a decenței. Domină peisajul purificat, transparent ca sticla, linia domoală, mișcarea lină, pulsațiile fine, mărunte. Grigore Arbore evocă „purele văi“, „alpinele platouri“, „colinele blinde“, „mișcarea simplelor ființe“ „pe pași unde viața se evaporă / fumegind printre violete“. Desfășoară „perdele subțiri de parfumuri“, trasează „albii purificate“, lasă „să cadă-n cet din amfore prea blindul / ulei al arborilor păcii“. Fumul e „curat“, iarna e „dulce“, chiar viscolul bîntuie „în surdină“. În spațiul acestei poezii se pășește „încet“ printre „umilele lăcșuri ale cîrțițelor“, iar „cuibul înfriguratei păsări“ e învelit „în anume ore nocturne cu pietate“. O antenă subtilă caută aici zonele de liniște, de împăcare senină, de adîncă pace ale existenței, descoperite în toate straturile ei, de la cel, am spune, confortabil subteran: „Sub arborii umflați de

*) Grigore Arbore, *Averse*, Editura Eminescu, 1976.

vînt, întins pe spate / ascuți cum clo-rofila devorează-n văi adînci / atîtea vietăți de întineric consolete“ pînă la cel aerian: „Mie / abia îmi mai ajunge pacea / vîșnicului aprilie. În alte / cîmpuri elizee mă găsește / sălbăticia crinilor“. Finețea acestei poezii se vîdește însă mai ales în evocarea mișcării: „planarea (s.n.) ultimelor răpitoare“ e atît de lină în amplitudinea ei încît „un soim a adormit în zbor“; „miresmele cerești“ ale grădinilor se topesc într-o înceată, delicată infuzie a singelui: „Într-un tirziu ajungi să părăsești / grădinile în care roua pier / topită de miresmele cerești / ajunse către ziua în artere“; estomparea siluetei lui Acteon, „înghițit de umbre“, e sugerată prin mișcarea minusculă a unui zvîcnit sangvin, de „admirabilă finețe“: „Ceas indecis. Tu vezi cum împresoară / o altă haită pe hăituitori și pier / în neguri înghițit de umbre Acteon / așa cum o pulsație ușoară / de sînge se dizolvă în artere“.

Neostenit, poetul „dedică lungi discursuri purității“: „Iată că se purifică totul și se presimte / sufletul universal regenerîndu-se / în toate lucrurile...“. „De-atîta puritate...“, ca să cităm un capăt de vers al poetului, lui Grigore Arbore i se întîmplă să cadă pe alocuri în manierism și calofilie. Autorul concepe „grote de porțelan“, folosește unele sintagme prețioase („neaua montană“, „lăcașurile hibernante“); „spirală purificatoare“ pe care poetul o slăvește într-o poezie riscă să devină uneori monotonă. Primejdia este însă în general ocolită prin autenticitatea simțirii, prin prospețimea salvatoare a versurilor: „În infinit ca într-o vîrstă nouă...“. Sensibilitatea poetului, la care fac aluzie versuri ca acestea:

grigore arbore

averse

„Din scoarța unui trunchi abia ieșit / un zeu — copil muri după un pas lăsîndu-și / privirea vlăguită străpunsă de o floare“, corectează la timp o anumită impresie de acuratețe artizanală. Tot ea face ca, în climatul de puritate, uneori aproape înghețată, al peisajelor (în care „lupii / înalță... imnuri / astrelor reci“), dramele care survin să capete ascuțite accente tulburătoare. Faima unor legende întîmplări fustec consumate cu secole în urmă în Piaza dei Cavalieri este confirmată parcă de misterioasa agitație a lăstunilor: „E foarte straniu că-n aceeași piață / din cînd în cînd cuprins de disperare / cite-n lăstun coboară minios / zdrobindu-se de ziduri ca și cum / ar căuta în ele o eliberare“. Sentimentul tragicului, dintr-odată răscolit, sau o vibrație de reținută melancolie: „E toamnă și cuvintele se aștern mai greu, / simți pe buze miresma castanelor...“, vin să releve în Grigore Arbore un poet mai degrabă stăpînit decît rece, un caligraf în care se ascunde o natură delicată și fină.

Valeriu Cristea

„Satul din pămînt“

• „SECVENȚE DIN MAREA RĂSCOALĂ“ — își subintitulează cartea *) Teodor Balș, precizînd apoi într-o succintă notă: „Versurile de față nu sînt decît schița unei viitoare cărți care reia, într-o altă viziune, motivele unui poem mai vechi — de debut editorial — al autorului.“

Satul de la începutul secolului [...] nu însemna numai țărani măcinați de foamete și mizerie, colibele de chirpici și munca istovitoare, ci și lumea morților, acel panteon subteran care adună, sub ceruri de pămînt și rădăcini, nenumărate generații puternic prezente în obiceiuri și legende, în ritualuri și întîmplări repetabile [...]

Cele două lumi, cele două planuri se interferează continuu, satul viu mărîndu-și puterea de rezistență și spiritul de revoltă din acest contact regenera-

tor [...]. Prezență discretă, dar constantă, în ansamblul literaturii ultimelor două decenii, traducătorul lui Garcia Lorca înțelege să cîntească — cu uneltele poeziei adevărate — „amintirea acelei lumi chinuite, care a avut tăria să-și strige, de pe propriul său rug, adevărul pentru care a luptat, conștient că va deveni, cu o viață mai devreme, satul din pămînt“.

Lămurită de către poet, fără ambiguități inutile, metafora aleasă volumului drept titlu adună — sub arcul ei — 14 secvențe, într-o succesiune care evocă, prin ceea ce au avut mai caracteristic, diverse aspecte ale răscălei.

Nu numai fluența — quasimuzicală — a versului, ci și concepția bogat cuprinzătoare a acestor secvențe dă cititorului impresia că se află în prezența unei suite de schițe simfonice, pe care autorul a ezitat, ori n-a avut răgaz, să le structureze într-o construcție mai vastă. Și totuși... Fără a fi precumpnitare, influența „peisajelor“ argheziene e vădită: în arhitectura cărții lui Teodor Balș — fapt ce nu-i stîrbește întru nimic originalitatea... Căci planul concepției și planul realizării artistice — paralele, în alcătuirea unei cărți — nu-și corespund, nu intră în rezonanță decît pe măsură ce spațiul dintre ele absoarbe intervenția creatorului.

Înt-o, prezentă în gestul evocator — de ritual magic — al poetului: „Străvechi magnet / al umbrelor — / din noapte / cuvîntul / va întoarce înapoi / satul ucis / în nouă sute șapte...“. Ca în desfășurarea unei construcții simfonice, secvența de început — intitulată *cîmpia* — conturează atmosfera, „motivul“ revoltei apărînd în cea următoare: „Peste umăr / sapa-și duce... ca pe-o pușcă-n spate / și cîntarea lui neliniștită / explodează-n inimi / dinamită...“ (clăcașul).

„Personaj colectiv“ al poemului, satul este surprins în cea de a treia secvență: „Strîns într-un căuș de vale / îi întîmpină în cale / satul / trențaros / și supt / cu cîtină-n gardul rupt / și bordeie de pămînt / jumătate în pămînt / Slabă, / slută, / răschirată / sărăcia stă pe vatră, / joacă-n bățătură, / zăludă, / goală ca o paparudă. / Boii costelivi / și carul / pe moșie-și duc / calvarul, / pînă ce nici bălegarul / nu-i al lor / că-l pregătesc / pentru cîmpul boieresc“.

Și, pentru cutezătoarea ei frumusețe, încă o imagine — de astă-dată despre „satul din pămînt“: „Tot ce-i omenească / rămîne / despărțit de umbra lui [...] / Veșnic / ploile luminii / cad din ceruri de pămînt; / nu-s nici drumuri, nici bordeie; / la nevoie / prind contur / din imensa orhidee / neagră-a unui lut mai pur“.

Deși în secvențele de sfîrșit ale cărții tensiunea lirică slăbește, făcînd loc epicului, cite-o sintagmă — fericit aleasă de poet — restabilește echilibrul: „Răsculații-n toiul nopții / umblă-n furci cu duhul morții“.

În contextul literaturii dedicate evenimentului, *Satul din pămînt* e o carte remarcabilă.

Nic. Ulieru

*) Teodor Balș, *Satul din pămînt*, Editura Eminescu, 1977.

Pagini confesive

CUNOSUTUL și apreciatul scriitor de limbă maghiară din țara noastră — Szemlér Ferenc — semnează, la Editura Cartea Românească, o foarte interesantă și nu mai puțin incitantă suită de amintiri și confesiuni literare. Sînt, aceste însemnări ale sale, un fel de Bildungsroman al autorului, în orice caz luminîndu-i, explicîndu-i formația.

Privind peste umăr vremea ce s-a scurs din propria sa viață (scriitorul s-a născut în 1906, la Odorheul Secuiesc) pe care el știe să o sporească și prin amintirile altor martori — părinți, bunici, generațiile mai vîrstnice prin urmare, a căror existență o explorează cînd și cînd —, memorialistul ne reinvie în fața ochilor minții și ai sufletului o epocă întinsă, în timp și spațiu. Tatăl său vine din celălalt veac, din pusta de peste Dunăre, bu-nicul de către mamă are reprezentări încă și mai îndepărtate, de pe la jumătatea veacului trecut — despre Ungaria epocii, cea numită deja, „de peste munți“. Szemlér Ferenc însuși s-a trezit la conștiință în fosta împărăție duală, a crescut și a început să învețe în atmosfera ei rigidă, cenușie, realitate ce părea de neclintit, făcută să străbată secolele. Lumea întreagă putea să însemne pe atunci, pentru el — ca și pentru conaționalii săi — cele câteva împărății ale vremii, ce-și disputau supremația în Europa.

Părinții memorialistului de astăzi au fost profesori — un timp la Odorheul, apoi la Brașov — și ei întru chipuri ale rigori, ale credinței neștrămutate în datoria de a munci neobosit și cînstit, fără preget, ceea ce făcea dintr-înșii niște exemple vii ale datoriei împlinite. Nu înseamnă însă cituși de puțin că erau cumva abolite, într-un climat atît de solemn, drepturile copilăriei la suris, la soare, bună dispoziție, de către familie, de cei dragi, apropiați... De fapt copilul știa și singur să-și anexeze oricînd, exclusiv pentru sine, a-

ceste teritorii de vis, fără de care nu poate fi concepută puritatea vîrstei dintii. Iată, bunăoară, un portret al, de altfel destul de rigidului, bunic: „N-am văzut în el decît prietenul bun, veșnic bombănind cîte ceva și a cărui deosebită bucurie era să mă iubească pe mine“. Tatăl său, iarăși... „de fapt, era un poet...“ — cum mărturisește, admirativ, fiul. Și nu putea să nu aibă duioși pentru copil. Cît despre mamă — cum să fi fost ea altceva decît „unica ipostază posibilă a vieții și maternității sale“! „Fiul profesorului Szemlér“ — așa i se spunea viitorului scriitor în anii de școală — și-a îndrăgit imaginile locurilor natale, purtate apoi neconștient în suflet, pretutindeni pe unde a trecut: „Privind în urmă, roiesc și acum în mine cîmpii și păduri. Văd de-a lungul Tirnavei, cum se scaldă în soarele de aur al verii, holdele cu semănături, iar deasupra lor, ghemuiți și încrețindu-se pașnic, norii albi aproape nemîșcați. În spate, după ei, ceva mai jos... se zărește Piatra ciorilor, iar în continuare, albastră și de neajuns, Harghita...“.

Patria lui cea mică deci, Odorheul, și familia, și prietenii, și rudele, școala — pînă în prag de liceu —, sînt realități concrete, ce nu înseamnă puțin în viața nimănui. Și deodată, ceea ce părea de neclintit, puternica autocrație austro-ungară se prăbușește în praf și pulbere! Imperiul dualist, asupritor al atîtor popoare, nu mai exista! Desigur, descumpănirea, deruta n-au fost mici, nici de scurtă durată, pentru o parte a naționalităților minoritare din fosta provincie a imperiului, Transilvania. Acestea trebuiau să se integreze în noua realitate — statul român întregit, căruia istoria în sfîrșit îi făcea dreptate.

N-a fost ușor nici pentru adolescenții, tînărul Szemlér Ferenc. El însă și alții, cei mai mulți dintre minoritari au înțeles că patria lor este aici, unde au trăit de generații, alături de noi, românii, băștinași care cu secole în urmă i-am primit cu prietenie.

Szemlér Ferenc — și atîția ca el! — și-au îndreptat privirile spre noua ca-

pitală a țării, spre București, orașul în care s-au hotărît, nu fără ezitări, să-și facă studiile superioare, și unde au simțit de la început încă acea căldură sufletească pe care n-o așteptau și n-o bănuiau. „Aici vom trăi, aici trebuie, deci, să învăț mai departe! — hotărî scriitorul, lucid, realist. Trebuie să-mi însușesc limba țării“. Și mai notează el, despre colegii săi de facultate din București: „Crezusem că ei mă vor jigni, poate mă vor lua și la bătaie. Nu s-a întîmplat însă nimic din toate acestea. Colegii mă primeau fără vreo vorbă în mijlocul lor. Să fiu pe deplin sincer?... Nu m-au tolerat, ci m-au iubit!... „Hai, măi ungurule, hai!...“ mă chemau cînd soseam în sala de curs cu întirziere, și-mi făceau loc lîngă ei, în bancă. Mi-au ascultat rostirea defectuoasă, m-au văzut cît eram de buimăcit și mi-au împrumutat notițele lor. Simțeam în ei o seninătate blîndă, nici pînă astăzi nu știu de unde dobîndită. Poate din apropierea de gîle, căci majoritatea erau odrasle de țărani“.

Cartea lui Szemlér Ferenc este, am văzut — o călătorie înapoi, în timp și în geografia Patriei, și în sine de bună seamă, mai ales în sine, pe drumul spinos al înțelegerii istoriei. Oameni și locuri — așa cum au fost, ca să-l parafrazăm pe Iorga, care chiar nu e exclus să-l fi fost model în întreprinderea de față. Odorheul, Sighișoara, burgul greoi și cenușiu, dar temeinic, al Brașovului, Transilvania primelor două-trei decenii ale veacului nostru, și Bucureștii — capitala Patriei reintregite, orașul în tumultuoasă creștere —, trăiesc cu adevărat, dobîndesc contururi care le personalizează aidoma unor ființe vii în aceste nostalgice și cuceritoare pagini confesive. Aidoma chipurilor dragi autorului, pe care le-am amintit, ca și acelora ale unor neuitați și mari prieteni ai săi, dispăruți unii, alții în viață, printre care un Zaharia Stancu și Perpessicius, ori Johann Mattis Teutsch, un Alfred Margul Sperber și un Brassai, un Octav Suluțiu ori Eugen Jebeleanu.

Personal, am doar vagi cunoștințe de limbă maghiară — și nu știu, în consecință, cît de fidelă va fi fiind traducerea memoriilor acestora, semnata de Adrian Hamza. Pot spune însă că versiunea românească a cărții lui Szemlér Ferenc este, ca expresie, de o autenticitate incontestabilă, demnă de laudă.

Hristu Cândroveanu

*) Szemlér Ferenc, *Rămas bun, tinerețe*, Editura Cartea Românească, 1977.

Şase personaje singuraticice

Proza

PROBLEMA adaptabilităţii individului la existenţa socială, la propria sa biografie, la propriul său mediu, a integrării „tipilor dificili”, cum se definesc cu ironie cele şase personaje ale romanului lui Ion Dumitru Teodorescu, *Şase căluţi în galop*^{*)}, într-o viaţă echilibrată, împăcată, armonioasă sau resemnată, este un subiect cu resurse inepuizabile de speculaţie. Autorul are darul speculaţiei, scrie o proză fină, inteligentă, cu dese ţîşniri poetice, puţin artificială în incursiunile psihologice, sensibil proustiană şi huxleyană, se aventurează în construcţii complicate, în alunecări temporale, în modificări de perspectivă a naraţiunii (uneori confesii la persoana întâi, alteori relatări la persoana a treia, alteori eroii se caracterizează reciproc, comentează unul faptele şi firea celuilalt), în scene frînse de rememorări şi chiar de bovarice retrageri în imaginaţie.

Problema capătă amplitudine pentru că este reprezentată de destinul unor adolescenţi delincvenţi, fiinţe complicate, odată pentru că se găsesc într-o criză de vîrstă, a doua oară pentru că sînt în conflict fie cu familia, fie cu mediul de muncă, a treia oară pentru că autorul îi vede într-un continuu zbucliu activ, înnoiaţi de obsesia unor sentimente sau a unor premature deziluzii. Efortul tuturor este de a ieşi din izolare, din „vină” — o vină pe care n-o înţelege pentru că nu există, alţii par a fi vinovaţi (soluţie oarecum facilă pentru salvarea morală a eroilor, căci nici un gînd rău nu le trece prin cap, sînt nişte suflete frumoase, dar complicate, atît !), — de a scăpa din singurătate şi disperare, de a consuma libertatea de a fi într-un sens eficace. Directorul uzinei unde sînt angajaţi cei şase elevi ai şcolii de reeducare observă elementul esenţial al psihologiei lor : dorinţa de a recupera timpul pierdut, de a se integra vieţii comune fe-

^{*)} Ion Dumitru Teodorescu, *Şase căluţi în galop*, Editura Cartea Românească, 1977.

bril, sîrind peste etape. De unde evidente ciocniri cu mediul.

În prolog, grupul celor şase prieteni este surprins în perioada de aparentă fericire, cînd îşi degustă cu o uşoară amărăciune şansele de a trăi laolaltă în mijlocul unei uzine muncind, afirmîndu-se, bucurîndu-se de sentimentul lor de solidaritate şi de înţelegerea reciprocă : „Nimeni nu se putea lua de ei, obosiră de atîta „libertate”, după prima lună contractară o greaţă. Care se agravă în următoarele. Norocul lor că le rămase munca. Cîştigară, astfel, pe lîngă antrenament, şi un soi de plăcere perversă în a se istovi muncind. Cîrură ore suplimentare, şi le avură...”.

Această „libertate” care îi oboseşte este semnul unei suferinţe nevindecate. Toţi simt că izolarea lor individuală a fost înlocuită cu o izolare în grup. Colectivitatea pe care au format-o, datorită unui ataşament spontan, dar şi din pricina atitudinii celorlalţi faţă de ei, nu reuşeşte să fie asimilată social. În faţa oamenilor sînt mereu în defensivă, gata să se apere ca de un duşman comun, gata să instituie un fel de justiţie proprie. Chinezul, cel mai dotat dintre ei, mai stăpînit şi cel care se va adapta în final cel mai bine, simte în aer că fericirea lor nu e de durată. „Mă gîndesc că se apropie din nou o logodnă, spune el, că prea bine ne merge”. Şi logodna, adică ciocnirea, conflictul nu întîrzie să apară. Interdicţia de a intra într-o sală de dans îi face să explodeze. Încăierarea care se produce îi aduce pe cîţiva din grup în faţa organelor judecătoreşti.

Romanul narează în cele şase părţi biografia exterioară şi interioară (mai ales interioară) a celor şase personaje, înainte şi după aceste evenimente. Trecutul fiecăruia este încărcat de amintiri chinuitoare, de istoria unui timpuriu eşec sau de spaima lipsei de iubire. Băruţa este un copil crescut la orfelinat, muncit de o boală intratabilă : foamea disperată care îl apucă din senin, cu leşinuri şi spasme epileptice. Chinezul nutreşte o ură, încrîncenată

împotriva tatălui vitreg şi o iubire patetică pentru mama sa trădătoare, îşi găseşte o compensaţie în iubirea de un senzualism meridional pentru Paula — iubire care îl împinge spre furt şi vagabondaj. Aftenie trece printr-o criză mistică după ce, părăsit de frumoasa şi frivolă lui mamă, în casa unor ţărani, asistă la moartea bizară a unui pescar şi îşi descoperă vocaţia de sculptor încercînd să reproducă în lemn chipul celui dispărut. Tatar visează să reîntîlnească o fată pe care o cunoscuse cîndva, intruchipînd idealul de feminitate blîndă, castă, afectuoasă, atît de necesar singurătăţii lui. Hipp a fost nevoit să întîlnească pe mama şi pe fratele său mai mare Boris, părăsind calea studiilor pentru care era dotat. Copil este urmărit de obsesia singurătăţii sale, a incapacităţii de a participa la durerile altora, de a înţelege pe alţii şi de a se face înţeles.

Fiecare, după încercări şi zbuclume analizate cu răbdare foarte nuanţat, excesiv speculate pînă la artificializare, ajunge la un echilibru de viaţă. Cu excepţia lui Tatar şi a lui Hipp, toţi îşi află salvarea în armonia unui cuplu casnic. Femeile aduc cu ele mirajul senzualităţii, al trăirilor dramatice, misterioase. Elena, Ana, Amelia, Paula, Martha, Alberta, Elpida, Micaela, prin simplitatea, ca şi prin exotismul numelor lor (aş reproşa autorului înclinarea spre extravagante onomastice) evocă viaţa elementară a simfuriilor, dar şi viaţa experienţelor sentimentale definitive, izbăvitoare de singurătate. Prin ele bărbăţii sînt recuperaţi, sînt întorşi spre o existenţă calmă, sau obţin cel puţin iluzia unei împăcări cu lumea.

Romanul este bogat în sugestii psihologice, dens în analiză, convingător în citeva fraze şi confuz în altele. Dintr-un prea insistent spirit speculativ pasaje introspectiv sînt haotice, melodramatice, atunci cînd autorul recurge la soluţii sentimentale sau la notaţii lirice. De altfel partea slabă a temperamentului său scriitoricesc o con-

stitule, cred, înclinaţia spre poetizarea stărilor, abandonarea lucidităţii care conferă analizei convenite concreteţe şi mult rîvnit al adevăr psihologic şi imbrăţişarea unui stil literaturizat, prea sonor, impresionist şi inconsistent. Din pricina aceasta personajele par nu de puţine ori false, sofisticate, improvizate. Insist asupra acestor defecte pentru că autorul îmi inspiră încredere. Sînt convins că o disciplină mai mare a scrisului i-ar fi limpezit viziunea românească. Miza cărţii este interesantă, intuiţia sufletului tulburat de nelinişti şi aspirînd spre o armonie reală, prea rar atinsă, este incontestabilă. Materia analizei ar trebui poate verificată mai cu grijă, şi ar mai trebui, poate, eliminat complexul literarului, al expresiei complicate a sentimentelor şi a stărilor, care încarcă strict ornamental substanţa naraţiunii.

Dana Dumitriu

Prima verba

Povestiri cu tîlc

● Certe aptitudini de nuvelist tradiţional prezintă Nicolae Neagu (*Întoarce-te să mai vezi*, Ed. Eminescu) : dispoziţie epică, naturaleţe, simţ al amănuntului semnificativ, concentrare. Proză de „creaţie”, transfigurînd un mediu de preferinţă ţărănesc într-un stil de preferinţă oral, la modul muntenesc, adică vioi şi vag ironic, nuvelele sale sînt stimabile mai cu seamă prin echilibrul compoziţional şi prin adecvarea modului naraţiunii la substanţa ei. Pentru echilibrul compoziţiei ilustrative mi s-au părut nuvelele *Funcţia milostivă a roşii* şi *Clipa din margine*. Cea dintîi e o succintă evocare a istoriei ultimei jumătăţi de veac, realizată subtil prin intermediul unei naraţiuni pe mai multe planuri, autonome şi dependente în acelaşi timp : povestea unei familii de ţărani, mai precis a doi fraţi cărora aceleaşi împrejurări istorice le-au marcat în chip diferit destinul, în funcţie nu numai de temperamentul şi, în genere, de subiectivitatea fiecăruia, ci şi de relieful impactului cu realitatea. Cea de a doua e conştientul unui bildungsroman prin retroproiecţie, avînd oarecari similitudini de ordin compoziţional cu cea dinainte, diferind însă prin direcţia sugestiei şi a semnificaţiei : un raport cu istoria socială în primul caz, un raport cu voinţa individuală în cazul al doilea. Ambele aceste naraţiuni, cele mai epice din carte, deşi respectă rigoriile unei nuvele de tip obiectiv, simulează, la nivelul tonalităţii discursului, povestirea după memoria afectivă, ceea ce face ca semnificaţiile lor să se traducă în ambiguitate, una cu tîlc însă. De altfel o tendinţă spre o retorică plină de tîlc există şi în nuvelele ce ilustrează adecvarea modului naraţiunii la materia narată, dintre care mai interesantă este aceea intitulată *Dintr-un capăt în*

celălalt, o succesiune de momente epice cu alură de parabolă, pretextul anecdotic fiind inspirat din cotidianul rural, iar înţelesul ascuns, tîlcul, insinuat în citeva fraze de felul (pentru a sublinia, bunăoară, ideea unităţii contrariilor) : „...cineva din sat, prevăzător, de mult, a însemnat acelaşi loc cu un puţ cu cumpăna săpat şi încheiat, zic eu, special într-un anumit fel : cu capătul de cumpăna al găleţii de-o parte a marginii şi greutatea de celălalt ca să nu poată, de exemplu, niciodată una fără alta”. Lumea ţărănească în viziunea prozatorului este egal înclinată spre o atitudine dramatică şi spre una lirică, personajele — abia conturate — existînd

mai mult prin ceea ce fac decît prin ceea ce sînt — şi, deseori, ele nu sînt ceea ce fac —, tensiunea epică se produce la nivelul atitudinii înseşi, după cum, în absenţa „portretelor”, rămîn gesturile să decidă în dreptul cărei atitudini se vor fixa psihologic personajele, dacă nu cumva fixarea e chiar în pendulul celor două atitudini.

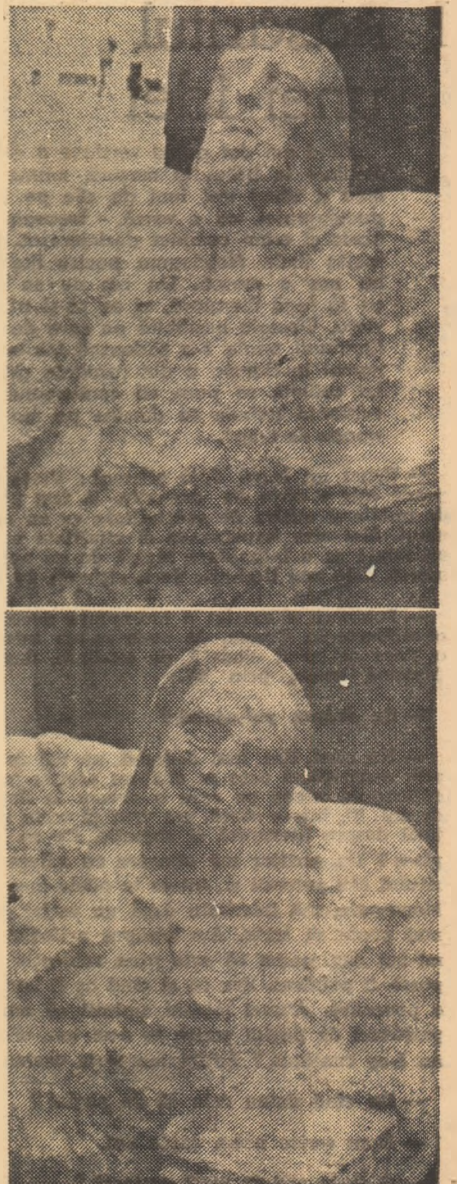
Scrise curat, alternînd descripţia cu dialogul, povestirea cu notaţia de amănunt, nuvelele lui Nicolae Neagu suferă într-o măsură din pricina dezinvolturii autorului care mirîndu-se, probabil, de abilitatea, incontestabilă, a propriului discurs se lasă uneori prea mult antrenat în competiţia stilistică, uitînd de materia epică iar alteori renunţă, de dragul vreunei spectaculoase devieri a „poveştii”, la un răgaz de adîncire în semnificativ. Creator de situaţii epice şi de replici ori judecăţi în prelungirea tradiţionalei înţelepciuni mucalite ţărăneşti, impregnată de ironie citeodată, bun povestitor de „întîmplări” şi mai puţin de „chipuri”, Nicolae Neagu face să treacă pe o linie secundă trenul celor cinci volume de versuri publicate anterior.

Laurenţiu Ulici

Calendar

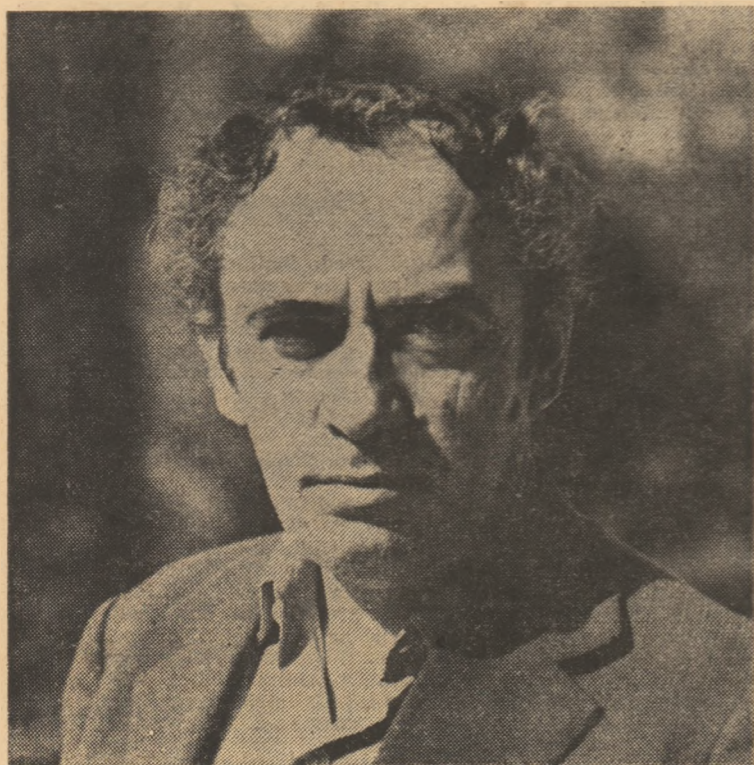
● 24.VI.1939 — s-a născut Sânziana Pop
● 24.VI.1946 — s-a născut Dinu Flămînd
● 25.VI.1913 — a murit Marie Chen-di (n. 1871)
● 25.VI.1922 — s-a născut prozatorul Ion Stan Arieşanu (mort pe front la 6.III.1945)
● 25.VI.1938 — s-a născut Stelian Oancea
● 25.VI.1944 — s-a născut Nicolae Krasovski
● 26.VI.1904 — s-a născut Petre Pandrea (m. 1963)
● 26.VI.1925 — s-a născut Al. Simion
● 26.VI.1927 — a murit Vasile Părvan (n. 1882)
● 27.VI.1840 — s-a născut Samson Bodnărescu (m. 1902)
● 27.VI.1968 — a murit Com. Ig-nătescu (n. 1887)
● 28.VI.1888 — s-a născut N. Burescu
● 28.VI.1919 — s-a născut Ion D. Sărbu

● 29.VI.1819 — s-a născut Nicolae Bălcescu (m. 1852)
● 29.VI.1893 — s-a născut Demostene Botez (m. 1973)
● 29.VI.1907 — s-a născut Váro Deszö
● 30.VI.1844 — s-a născut G. Dabiş Bengescu (m. 1916)
● 30.VI.1945 — s-a născut Dorin Tudoran
● 30.VI.1962 — a murit B. Jordan (n. 1903)
● Iulie 1878 — a apărut volumul de poezii — Ostaşii noştri de Vasile Alecsandri
● 1.VII/13.VII.1881 — a apărut la Iaşi revista „Contemporanul” (pînă în anul 1891)
● 1.VII.1897 — s-a născut I. Wertheimer Ghica
● 1.VII.1917 — a murit Titu Malorescu (n. 1840)
● 1.VII.1921 — s-a născut Ion Mihăileanu
● 1.VII.1923 — s-a născut Ion Maxim
● 2.VII.1892 — a murit Mihail Kogălniceanu (n. 1817)
● 2.VII.1899 — s-a născut G. Călinescu (m. 1965)
● 2.VII.1914 — a murit Emil Gârleanu (n. 1878)

GEORGE APOSTU : Luptători pentru independenţa patriei (Premiul II, sculptură, Festivalul naţional „Cîntarea României”)

În acest număr, ne vorbește: MARIN

Fotografie de Vasile Blendea

I. Răsăritul unei idei

„Cînd am dat prima versiune a «Morometilor» la bătut la mașină, manuscrisul meu a zăcut trei luni de zile pe biroul dactilografiei, ca o varză. Treceam pe acolo și eram complet dezinteresat. Eram foarte tînăr. Nepăsarea pentru literatură nu era o mască. Un om nu se naște ca să facă literatură, ci ca să-și trăiască viața. Obsesia neslăbită pe care demonul literaturii poate s-o sădească într-un om, numai la Balzac a dat rezultate geniale. La ceilalți, se pare că sentimentul de existență trebuie să domine pe mari perioade de timp».

— Repet un lucru deja afirmat: Viața ca o pradă este o carte de excepție. A fost primită de public și critica de specialitate ca un eveniment. Mai ales impetuoasa ei vitalitate a fost receptată ca o întimplare legată de un anume... secret. Este mai fierbinte decît ultimele dv. cărți.

— Poate că a existat o întimplare deosebită: o călătorie în Grecia, de unde m-am întors cu o stare de spirit ciudată, de exaltare, deși mai fusesem acolo, prin '57.

— Se datora peisajului?

— Nu cred. Era, mai degrabă, un val de tinerete neașteptată care se abătuse asupra mea. O euforie ca aceea pe care o aveam la douăzeci de ani. Și, într-o seară, am vrut să scriu un articol despre literatură și abjecție. Ce se întimplase? Un scriitor mă atinsese cu adierea spiritului său putrezit și, întors în odaia mea de la Mogoșoaia, mă întrebam dacă un astfel de om mai poate să scrie. Am compus articolul dar mi-am dat seama că este prea subiectiv ca să poată fi publicat. Era ca și cînd aș fi continuat o povestire. Atunci mi-am amintit că am deja patruzeci de pagini scrise în acel ton, și de ce nu l-aș continua? Astfel am scris cartea.

— De cînd datau cele 40 de pagini?

— Erau scrise acum șapte ani.

— O carte atît de mult aminată?

— Și care se mai amina. Dar am simțit, sub imperiul acelei stări de spirit ciudate, că pot vorbi despre debutul meu, și anume, cu un sentiment de atunci și care trăia în mine neturburat de nimic. Dacă n-aș fi simțit că pot scrie cartea în cîteva luni aș fi renunțat. Pe de altă parte, m-am gîndit că astfel de lucruri trebuie scrise acum și nu mai tîrziu, pentru că în ceea ce privește condiția noastră biologică, o anume experiență de viață mi-a arătat că nu putem conta pe forța de a scrie pe care am putea-o avea mai tîrziu. Nimeni nu poate să știe dacă așa-zisa vîrstă a memoriilor ne va găsi neapărat în deplină forță creatoare și în deplină luciditate. Tocmai citeam o carte de Memorii a lui André Maurois, scrisă la bătrînețe, total neinteresantă. Aci am urmat exemplul lui Sadoveanu care a scris Anii de ucenicie la o vîrstă care îi permitea să fie liniștit, cu forțele creatoare întregi.

— Viața ca o pradă nu este o carte liniștită. Ea trădează tonul memoriilor. Trădează chiar și tonul ultimelor dv. cărți.

— Cărțile viitoare sînt întotdeauna imprevizibile. Cînd am scris Viața ca o pradă trebuia tocmai să-i dau zor cu Delirul vol. II. Deodată a apărut bucuria de a scrie rapid o nouă carte. În fața acestei stări de spirit, planurile anterioare sînt înlăturate.

— Viața ca o pradă nu trădează planurile anterioare. Dimpotrivă: cartea poate fi citită și ca o uriașă recapitulare a lait-motivelor unei opere. N-aș spune că există un alt prozator care să demonstreze cu atîta vigoare că... nu temele fac muzica.

— Unghiurile de vedere asupra lumii sînt infinite. Chiar și asupra aceleiași lumi. În acest sens, eu cred că activitatea unui scriitor seamănă cu cea a unei experiențe pe care a făcut-o un savant căruia i-a venit ideea, după ce îi scăpase un ac pe podea, dacă nu cumva și a doua oară căzînd acul va avea aceeași poziție. A lăsat să cadă acul de nenumărate ori făcînd un semn al poziției lui pînă cînd a constatat, cu surpriză, că această cădere, invariabilă în aparență, îi dădea cifra 3,14, adică un cerc. Tot astfel, cred eu, un scriitor își scrie cărțile care ascund o cifră de sens care se împlinește abia la capătul unei opere.

— Cu alte cuvinte: romancierul își îndeplinește misiunea cînd reușește să ne prezinte concret ceea ce NU ȘTIA dinainte? Imprevizibilul?

— Desigur: n-aș vrea să pun inspirația artistică sub semnul unei totale neprogramări a gîndirii și concepției, dar exemplul lui Balzac ne arată că, foarte tîrziu, ideea care a coagulat opera sa, în aparență atît de diversă, se cheamă: Comedia Umană. După mine, contează extrem de mult coagularea unei idei. Viața ca o pradă, de pildă, a putut fi continuată cu entuziasm din clipa cînd i-am găsit titlul, aceea imagine din carte cu scriitorul tînăr care dă tircoale subiectului său: vrea să scrie dar nu știe de unde să înceapă. Ideea călăuzește un artist, dîndu-i certitudinea că va fi călăuzit în aventura scrisului împreună cu cititorul.

— Urișa dv. popularitate, dovedită atît de elocvent prin tiraje, este un semn sigur că literatura pe care o scrieți este „deschisă”, perfect accesibilă. Legați atît de strîns destinul culturii de public?

— Ne gîndim toți că trebuie să scriem o carte care să placă. Și care să ne placă întîi nouă. Dacă am devenit scriitor profesionist în sensul că mă aflu în posesia unui instrument de lucru de care sînt sigur, nu înseamnă că voi scrie orice, fără să uit ceea ce spunea Maioreșcu: Forța creatoare care ne este dată seamănă cu un bloc de marmură cu care nu putem face decît un singur lucru: o statuie. Alt bloc de marmură nu ne este dat. Sînt pe deplin conștient de acest lucru și nu cedez ispitei de a scrie decît confruntat cu acest teribil adevăr.

II. Drumul soarelui

„Nicîieri nu a fost timp, în cele o mie de pagini ale «Morometilor» să povestesc călătoria pe care a făcut-o Niculae (erou a cărui copilărie era a mea) cu tatăl său, la vîrsta de doisprezece ani, la Cîmpulung, unde dorința lui de a evada din familie și din sat trebuia să devină un fapt. În realitate, această călătorie avea să se termine cu un eșec prin care, însă, soarta mă ferea de o prăbușire».

— Astfel se reia, pentru a cîta oară în literatura dv.?, magnifica temă a tatălui, „tatăl și stăpînul, simbolul autorității” (în odaia de lucru de la Mogoșoaia, portretul său stă pe peretele dinspre răsărit) căreia de la o carte la alta, nimic nu pare să-i epuizeze substanța, ba, dimpotrivă, eu o inexplicabilă forță generează alte și alte structuri. Ipoteza geniului și a inspirației sînt expediente „magice” la care nu poate să recurgă cel ce dorește să vadă lucrurile exact. Așadar: cum se citește nesecata vigoare a acestui lait-motiv literar?

— Poate prin bucuria adîncă de a scrie o carte în care ești profund implicat. Viața ca o pradă este cartea care m-a chinat cel mai puțin — am scris-o în trei luni, din iulie și pînă în septembrie, la Mogoșoaia, fără nici o relaxare, — poate și pentru că apa fîntînii din care se scotea cu găleata, deși era adîncă, forța și plăcerea de a o scoate la lumină erau, în mod surprinzător, foarte mari. Am mai făcut mărturisirea aceasta, că asupra mea mediul a avut o influență fundamentală nu numai ca scriitor ci și ca om. Că ori de cîte ori mă duc prin sat, merg acasă și mă așez în punctele de unde apune și răsare soarele. Devenind orășean, drumul soarelui s-a mutat după locuință, cînd într-o parte, cînd în alta, dar eu am rămas credincios celui loc al nașterii mele, loc al pătrunderii și înțelegerii lumii, în care aflu mereu echilibrul și unde am văzut prima oară răsărind soarele peste umerii tatălui meu.

— Străbate o ușoară melancolie prin aceste cuvinte. (Ea există și în carte) Este regretul despărțirii de-o lume a cărei poveste a fost spusă pînă la capăt și orice drum de întoarcere s-a pierdut?

— Nu se poate ști cu exactitate. Un filon descoperit îl poate tenta pe scriitor să-l urneze. Iată, însă, că după Moromeții am scris Risipiții iar după Delirul, Viața ca o pradă. Cartea aceasta ar fi și ea de continuat, în sensul dezvoltării a ceea ce s-a mai întîmplat cu scriitorul după ce și-a consacrat debutul său literar și s-a

afirmat ca romancier. Dar eu am un nou roman care se cere scris — înaintea Delirului vol. II și, deci, acestui filon nou descoperit. O car singură nașterea în clipa cînd se seama că o poate scrie. Flaubert e interesant de scriitor care s-a chinat scrie cărțile pe care le visa, dar cînd dă că nu erau acute în conștiința ceptile doar Madame Bovary, care la sugestia altcuiva. În ce privește pe care mi-ai pus-o, dacă mă gîndesc că mă despart de nimic.

— Privită ca o profundă și foarte meditație asupra unor momente semnificative pentru formarea scriitorului ca o pradă conține și un element inedit: anii de școală normală pe turul-Odorheiului. Sînt pagini de părătoare, cu un umor în marea romeilor și care demonstrează că ceea ce la măgulesc, încă, pe scriitor.

— Școala și armata m-au făcut tîrziu de bine Ardealul și Moldova (în Ardeal trei ani) și care mi-a lăsat și apropiat fără să pot spune cunosc mai bine decît cunosc „la nostalgiea lui a rămas: romanul acum se petrece într-un oraș ardelenesc”.

— Cum l-ați privi pe acel exege care ar putea să afirme că literatura dv. este marcată de petrecerea adolescenței în vatra culturală a Ardealului?

— Iată o speculație tentantă.

— Realismul de fond (și nu de formă) asupra imaginilor, limbajului, tăfor, seamănă mai bine cu Realismul inflamației pete de culoare din nărilor...

— Există, într-adevăr, în mari prozatorilor ardeleni o ambianță este pătrunsă de claritate și nu de colo de ritmuri și armonii, de pe mînt, există o forță de reflecție care întotdeauna m-au atras. Dar, Normală am făcut-o între cincisprezece ani, la o vîrstă atît de mică putea întîmpla ca influența Transilvaniei, modul de gîndire ardelenesc, înscut prin excelență profesorului, să aibă și pe care atîta i-am admiral. Dar ceea ce m-a impresionat la „frații de peste munți” a fost ospitalitatea. Sub semnul ei am vacanțe acolo, despre care am scris n-am să le uit. M-am întrebat adînc: lumea asta există cineva care scrie cu atîta bucurie în casa lui? Tatăl celui coleg ardelen. Dacă mi-a rămas în memorie înscut cînd cînd ceva, deosebit de locul de oameni pe care de mic l-am cunoscut cu el? mi-am zis. „Ce l-o fi că starea materială a gazdei a putut fi determinant pentru atitudinea sa nu-ți fie rușine să primești un om să ai cu ce. Tatăl meu, de exemplu, face acel lucru, cu toate po-

III. Am început să respectăm un pact

„Parcul brîncovenesc de se află pe malul unui uriaș, de sute de ani, stînci și molizi, castani și frasin, vegetație de esență fantomatică și marțială, care se dează în miliarde de tone de toamnă și iarna ierburilor capcane pentru scînteia a aștrilor peste cer”.

Dominic Stanca

EPILOG

Trenul

Îmi amintesc de trenul care mă ducea gifiind pe întinsa, domoala cimpie a pînii ; de roțile lui ticăind, ticăind de șuierul cald cu signal străveziu risipit ca o spumă peste marea de spice...

De plopilor suavi, înșirați în monom, de brațele lor îmi aduc azi aminte, așa cum — firește — ne aducem aminte de mîinile calde, prelungi, ca de fum sau de mîinile reci, mai reci, tot mai reci care ne fac — de tot mai departe — semne albastre și vagi de drum bun.

De mișcările lor îmi amintesc cu dor și de umbrele lor alungite pe drum, acum cînd știu că nu-i mai revăd și tinerețea mea, ca o frunză de-argint atîrnă pe cea mai tăcută dintre crengile lor.

Țară

Merii presară floarea poverilor peste aurul verilor, peste țară.

Galben

Giște sălbatice acopăr cerul galben și toamna. Brațe de frunze peste golul pămîntului. Prin sita luminii se-mprăstie-n lume neliniștea vîntului.

Păduri

Păduri, păduri, ale mele păduri, dacă noaptea cînd zgomotul pierde și iarba crește c-o palmă mai mult decît ziuă,

coamele voastre de jad s-ar aprinde, atunci depărtarea înfășurată în mine, din nou ca un fluviu setos s-ar întinde și-n apa ei v-ar cuprinde.

Apoi

Apoi un cîntec, apoi tăcerea, Apoi un drum, apoi o fîntînă... Pe frunze tîrzii picurîndu-și durerea O toamnă de var se scurge-n țărîină.

Apoi un tărîm bîntuit de incendii, Apoi o speranță, apoi un ținut în care trudiți de paragină melcii se-ntorc fiecare în propriul lor scut.

Ș-apoi un cuvînt și iarăși tăcerea Ș-o ultimă frunză, un ultim regret. Cînd peste noi amîndoi adierea vîntului rece nefiresc de încet.

La marginea tîrgului vechi

La marginea tîrgului vechi arțarii visează tăcuți. Frunze coboară perechi peste pașii pierduți.

Clipe ucise mai bat pe-o șoaptă de vînt și tace străin și uitat un inger înfrînt.

Cine știe?

Cine știe dacă mă voi întoarce aici ? Acum e soarele roșu, în curînd va fi ca o pată. O, cite cuvinte, cite cuvinte aud ca niciodată, ca niciodată !...

Noapte

Riul acela negru-albastru uneori noaptea purta între coarne o lună de aur

Ciutura nopții îi sporea strălucirea.

Vîntul și plopilor cu sălbateci muguri.

Riul acela sălbatec și viu purta ca un taur luna în coarne.

Liniște

Liniște... Liniște... peste tot numai liniște...

Mi-e atît de bine aici lingă liniște, lingă cerul adus, încovoiat ca un ram peste inima mea, cînd inimă n-am, peste cîntecul meu, cînd cîntece n-am, peste dragostea mea, cînd dragoste n-am, la marginea lumii, cînd lume nu am.

Mîhnire

Mîhnit se-aude clopotul la schit și ace verzi întunecă poteci. O taină se desparte de tăceri ademenită între spații reci.

O, salutată liniște, rămii ! Rămii în nemișcarea ta de sus. O pasăre cu ciocul auriu adeseori de urma ta mi-a spus.

Să strig

Dă focului stejari.... E frig. Și-ajută-mă să strig, să strig în lung și latul înghețat c-am înțeles... și am uitat.

(Din volumul Strada care urcă la cer, sub tipar la Editura Eminescu)

PREDA

— Iată o întrebare pe care doresc să v-o pun de mult : ce vă leagă atît de strîns de Mogoșoaia ?

— M-am retras din infernul zgomotelor unui oraș supra-aglomerat, unde gîndul este bruiațat și reculegerea imposibilă. Un loc pe care l-a iubit atît de mult Sadoveanu, loc ideal pentru meditație și lucru.

— Ați adus în discuție cuvîntul pe care tocmai voiam să vi-l propun : meditația, această admirabilă deschidere a Vieții ca o pradă către un spațiu în care ideile pot fi contemplate ca niște reliefuri cu profiluri distincte, perceptibile integral.

— Am încercat să respect un pact de care am vorbit la sfîrșitul acestei cărți, pe care l-am făcut cu scrisul, și anume, acela de a ispiti în oameni ideea că nu au de pierdut ci de cîștigat dacă trăiesc în adevărul propriei lor vieți, chiar dacă un asemenea examen ar fi pentru ei dezastuos.

— Considerînd că scriitorul este gata să-l facă : oare opinia culturală este pregătită pentru acest risc ?

— Nu. Din păcate nu există în conștiința noastră un prea mare avans față de spiritualitatea altor popoare. Persistă teama de a nu fi luat în deridere. Gravitatea unor sincerități totale n-a avut totdeauna o condiție de afirmare. Există gustul persiflării și al minimalizării celor ce ar dori să trăiască pe o scară spirituală mai înaltă, deși nu ne-au lipsit oameni mari care să fi acceptat acest risc. Cu alte cuvinte, în sinul poporului nostru se pot adopta, pot fi încurajate orice atitudini curajoase în ceea ce privește afirmarea unei credințe totale, în literatură ca și în politică. Bineînțeles că, în ce mă privește, ce am gîndit eu a fost cu mult mai modest : adică am vrut să rămîn eu însumi la începutul carierei. Mai tîrziu, poate, generațiile care ne urmează — și asta este bucuria secretă — vor putea găsi, începînd de la Creangă, Caragiale, Sadoveanu și propria mea generație, un drum deschis pentru păstrarea integrității unei personalități autentice.

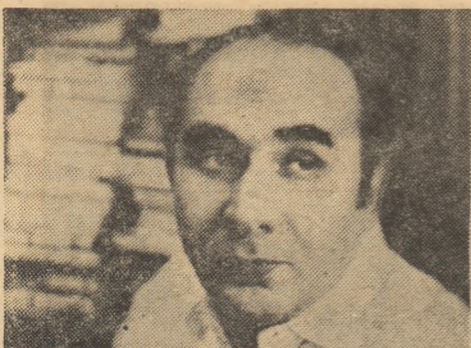
— Condiționați pe tot parcursul Vieții ca o pradă păstrarea acestei integrități atît de rostirea răsădită a adevărului cît și de filtrele necruțătoare ale culturii. Nu există, aproape, capitol în carte unde să nu fie o trimitere la o operă literară fundamentală, la un scriitor, la o pildă din viața unui scriitor, chiar dacă tonul acestor trimiteri este adesea, de ce să n-o spunem, „obraznic” și nonconformist...

— În Viața ca o pradă spun pe la început că există în noi, între 15 și 20 de ani, un sentiment divin, cînd ai impresia că istoria vine ca un fluviu din urmă și că în capul acestui fluviu te afli tu, că ți-a venit tîie rîndul să faci istorie, s-o duci mai departe. Nu exagerez cu nimic cînd afirm că tîinărul simte pe umeri această uriașă răspundere pe care o suportă plin de un neasemuit orgoliu și care îl ajută să nu se simtă împovărat. Spun că este divin deoarece cu anii, cam pe la jumătatea vieții, el începe să scîdă. În acest sens, contactul cu marile spirite nu este strivitor, ci familiar. Am scris, poate, **Viața ca o pradă** și ca să-mi reîmprospătez acest sentiment, să-mi dau seama dacă l-am trădat sau nu, dacă am muncit destul ca să pot vorbi despre el cu oarecare mîndrie.

— Am afirmat la începutul acestei discuții că **Viața ca o pradă** este o carte impetuoasă, vitală și scăpărătoare, o carte generatoare de euforii. Afirm acum, în final, că este și o carte tristă. Tristețea există, și ea.

— Tristețea ? S-a acumulat, poate, de-a lungul anilor. Și fiindcă viața nu este o idilă : poti foarte multă vreme să te ferești de abjecție dar ea se insinuează tocmai cînd te aștepti mai puțin. Și apoi, tristețea ține de divinitate în măsura în care viața noastră este și ea „divină”. Dacă **Viața ca o pradă** a fost scrisă cu exuberanță, cu bucurie de a scrie și de a povesti este, poate, pentru că exista dorința vie de a păstra, de a reține cît mai mult și în viață, pentru mine însumi, nu numai în scris, pentru cititori, aceste puternice sentimente.

Sânziana Pop

Ion
Lăncrănjan

Tăierea cocoșului

Ilustrații de Janos Bencsik

VENI iarna pe urmă, o iarnă aspră și ghea, cu zăpezi mari și multe, cu nămeți cit casa, cu niste vânturi iuți și aspre, care treceau ca niste hoarde albe pe Murăș la vale, sfărâmindu-se uneori, căzind moarte la pământ, adunându-se din nou laolaltă, cu și mai multă minie, infoind pădurile din munti, mîscind tambalele înghetate ale ploilor, făcîndu-le să sune a moarte și a pustiu. Pe urmă veni primăvara, pe urmă vara și toamna, semănînd toate, de parcă ar fi fost unul și același anotimp — urît și uscat, imbecit de arsîte și de colburi, năclăit de sudori și de lacrimi, aducător de jele și de moarte. Pe urmă veni excluderea lui Monu din partid, — „Excomunicarea!” cum avea să-i spună el mai tîrziu — care avu loc tot iarna, dar nu atunci, în cea dintîi iarnă de după încăierarea aceea mare, dintre dirjăneni și dungăneni, nici în cea de a doua iarnă, nici în a treia și nici în a patra, — „În cea de a cincea iarnă s-a întîmplat treaba asta cu excomunicarea!”, avea să fixeze tot Monu, în timpo și în spațiu, evenimentul acela nou, care îl găsise complet nepregătît, uimindu-l și mai tare, năucindu-l complet. El activase pînă atunci, intrase în noile frămîntări ale satului, participase la mai toate ședințele celui și ale organizației de bază, al cărei secretar era, — „Bineînțeles!” — Ionelu lui Tăncuș, păzise o urnă de votare, la alegerile din 1946, se luase odată de piept cu niste flăcăiandri care strigau prin sat, punîndu-i pe fugă cu trei dupăituri de urs și cu o înjurătură grea, cum îi era de altfel și vorba, întreg felul său de a fi. „Pînă și mirtanji ăștia au început să facă politică! spusesese el pe urmă, pentru sine. Nici nu și-au sters bine muci de la nas, și-i dau zor cu trîitul și cu muritul!... Păi dacă unul nu poate trăi decît prin moartea altuia înseamnă că ceva nu-i în ordine!... Războiul s-a isprăvit, și-atuncea, dacă s-a isprăvit, de ce să tot cerem noi moartea, și spinzătorii și împușcări?!... De ce și pînă cînd?!”

Monu nu avea virtuți cetățenești și nici nu era bătaios — **combativ**, cum avea să-i spună tovarăsa Salvina, activista care se ocupase un timp de satul lor. Dimpotrivă, era un temperament molcom și reflexiv, visător chiar, copilăros și totuși dur, ieșindu-și greu din fire, nemaiputînd însă să se oprească, după ce a apucat de și-a ieșit și s-a pornit, înțelegînd gîzma și vorba cu tîlc, neîngăduind însă, în nici un fel, să fie batjocorit, iubind dreptatea și adevărul într-un fel anume, foarte propriu dar și foarte firesc, care nu avea nevoie de vorbe sau de cine știe ce zorzoane, într-un fel pe care îl deprinsese de mic copil, de la tătine-său și de la Moșu-său, mai ales de la Moșu-său. Și poate că tocmai de aceea se amestecase el în frămîntările care răscoleau și răvăseau satul atunci, pentru că avea sădit în el acest simț al dreptății, pentru că se bucu-

rase, chiar foarte mult, cînd văzuse că se lămuriseră lucrurile în privința reformei agrare și că primise un jugăr și jumătate de pămînt, în loc de trei sferturi de jugăr, cit i se dăduse prima oară. În afară de asta, nu-i displicuse și nu-i displicea faptul că unora le mai căzuse motul, celor care fuseseră obișnuiți să se infoaie după bunul lor plac, găzdoilor, adică, celor care aveau cite două și trei perechi de boi, la al lui Aron și la al lui Șandor, la al lui Curcubătură și la al lui Anghel. E drept că înainte de a face pasul ăsta, se sfătuisse pe indelete cu Lita, cum se sfătuieste orice om — orice țaran, adică — cu muierea împreună cu care s-a hotărît să treacă prin lume. Dar ea, ce putea să-i spună altceva, decît să-l aprobe, nu pentru că i-ar fi fost teamă de el, ori pentru că i-ar fi fost atît de subordonată încît n-ar fi îndrăznit să cricească în fata lui. Era altceva la mijloc, mai puternic decît teama și decît orice subordonare, era un sentiment acut și iradiant, coalescent chiar, sentiment care era prezent în fiecare gest al omului aceluia greoi și nu prea ademenitor la înfățișare, puternic însă, în fiecare privire, nemaivorbind de ceasurile cînd se iubeau, cînd nu mai exista nimic în lume, în afară de el doi, în afară de el, de fapt, fiindcă o subiuja complet, mai ales în asemenea momente, nimicînd-o citeodată de parcă ea nici nu ar mai fi existat — și parcă nici el n-ar mai fi existat, parcă s-ar fi prefăcut pe nesimțite într-o vâpaie aspră și ghea, de nestins.

„Tare mă mir eu de tine, măi omule!” îi spuse ea într-un rîd, tîrziu în noapte.

„Dar de ce, tu mulere?” o întrebă el.

„Pentru că nu te ții de altele prin sat, așa nemăsurat și nesătul cum ești!”

„Asta era, așadar?!”

„Asta... Nu crezi că am dreptate?”

„Nu știu... Nu m-am gîndit niciodată la treaba asta... Mă crezi, nu mă crezi, dar să știi că de altele nici nu-mi pasă, parcă nici n-ar fi!... În vreme ce de tine nu mă mai saturez!... Asta e, să știi!”

„Mare hot mai ești!” mai spuse ea, alintîndu-l abia acum, fiindcă la început fusese cam răcoroasă, nu-i era aminte de iubire în noaptea aceea, dar puteai oare să te opui lui — și nu atît lui, cit sentimentului aceluia coplesitor, care îl însoțea tot timpul, ca un nou aducător de ploaie, ca o lumină ghea și fierbinte.

Iar atunci cînd o întrebă el de sat și de treburile care musteau în sat, dacă era bine sau nu să se amestece în ele, ea îi spuse să facă după cum va socoti el de cuviință — „Cum crezi tu, Simioane, așa să faci!” — lăsînd totul pe seama lui, din aceleași motive, adînci dar întemeiate, împotriva cărora nu te poți ridica, cu toate că ea avea să se ridice mai tîrziu, din tot sufletul și fără nici un rost.

„Așa să faci, adăugă ea, cum crezi că-i mai bine!... Noi, dacă stăm și ne gîndim puțin, vom vedea că n-am trăit din fur-

tisaguri și că nici părinții noștri n-au trăit altfel!... Și-atunci, de ce să nu fim și noi între oameni, de ce să stăm deoparte?!”... Mă gîndesc la tine, pentru că tu ești omul de frunte în casă, cum e bărbatul în orice casă!...”

„Așa ziceam și mă gîndeam și eu, fi spuse Monu, nu fără bucurie, fără a i-o arăta însă, dimpotrivă, comportîndu-se de parcă nici nu ar fi fost. Dacă nu mă amestec eu și alții ca mine, se amestecă fel de fel de invirtitori!...”

Ieși în fată după aceea, cu prilejul unei adunări mari, la care participa tot satul. Asta se întîmplă la scurt timp după bătăie, după încăierarea aceea mare, dintre el și dungăneni, în urma căreia nu rămăsese nici un mort, dar schilodiți erau destui, în amîndouă satele. Oamenii se bătuseră ca orbeții, se bătuseră degeaba, lucrul ăsta se știa. Nu se știa, însă, cum se stîrnise forfota aceea, cine și de ce atitase oamenii, cum se ajunsesse la încăierare. Într-un fel, scopul adunării acesta era, de a lămuri odată incalciturile acelea vechi, dintre cele două sate, de a le explica oamenilor „că partidul comunist și noua conducere a județului vroiesc binele țărănimii, care țărănime a fost mintită și înșelată ani de zile, de către toate partidele, de către țărăniști și de către liberali, de către cuziști și de către legionari...”

„Să știi, tovarăși, le spuse atunci, la adunare, reprezentantul județenei de partid, un om mic și viol, cu ochi cenușii și cu privirea aspră, dacă nu chiar sticloasă (Victor Josan îl chema, și avea să ajungă sef de raion mai tîrziu, avea să joace un rol mare în tot ce se întîmplase acolo, cu Monu și cu ceilalți) — să știi și să luai aminte, că noi, comunistii, vrem să punem capăt înșelăciunilor și minciunilor, odată și pentru todeauna!... Deoarece țaranul, dumneavoastră tot, ați fost mintiți și ați fost înșelați, ați fost umiliți și batjocoriti!... Dumneavoastră și muncitorimea!... Iar acum, noi, comunistii, vrem să vă unim, vrem să facem o alianță, între voi și muncitorimea!... Pe asta se bazează politica noastră, pe alianța dintre muncitori și țărani!... Deoarece împreună, aceste două clase reprezintă o forță mare de tot!...”

Lucrurile mergeau bine, sala asculta cuviincioasă — adunarea avea loc la cîminul cultural, în sala de dans — iar „tovarășul reprezentant” vorbea cu o înflăcărare crescîndă, întorcîndu-se mereu la încăierarea dintre cele două sate, la lipsa ei de rost, — „...deoarece pămînt, ați văzut, s-a dat ambelor două sate!...” — ocupîndu-se și de alte lucruri, din ce în ce mai numeroase și mai complicate, de care oamenii nu prea auziseră. Asta pînă cînd se desprinsese dintre oameni, ieșind puțin mai în fată, unul de al lui Jucă, Ironim, contingent cu Monu, cu armata făcută însă la un regiment de cavalerie, în Aluria.

„Tovarășu’ reprezentant, spuse el, după un scurt răgaz de așteptare, vorbind rar și cam apăsător, fără nici o urmă de batjocură însă — eu as avea de pus o întrebare, ba chiar două, dacă nu chiar trei!... Se poate?!”

„La urmă, mă! Săriră numaidecît cei care stăteau în preajma reprezentantului — al lui Baltău, Sabin, în calitate de primar, învățătorul Spulber, o femeie tină și uritică, cu nasul ca un cioc de găină, cu gura de stîncă și cu niste ochi mici și scursi în cap, de oale găbejite, de oale care suferiseră de găbează și-acum da spre înșănătoșire (era tovarăsa Salvina); și al lui Tăncuș, Ionel, era acolo, dar el nu spuse nimic, se uită doar peste sală, mai mult cu nerăbdare decît cu teamă. — Atunci se pun întrebările!... După ce și-a gătat tovarășul reprezentant cuvîntarea!... Toată lumea poate să pună întrebări!... Și nu numai cite una!... Și cite două!... Și cite patru, mă!...”

„Atunci, mai spuse Ironim lui Jucă, dacă nu se poate ori nu-i voie să pun, întrebări, eu unul plec, am plecat, ce mai alta vorbă, m-am dus și vă las cu bine și cu sănătate!...”

„Stai locului, tovarășe! spuse, în sfîrșit, reprezentantul județului, cînd văzu că odată cu Ironim se pregăteau și alții să se întoarcă cu spatele către tribună. — Stați și întrebați orice!... Se poate și acum, se poate și la urmă!...”

„Atunci, dacă se poate, spuse Ironim mai domol dar tot așa, rar și apăsător — spuneți-mi, spuneți-ne nouă, tuturor, dumneavoastră ce aveți de gînd să faceți cu noi, cu țărani?!” Întrebă asta pentru că ați spus de citeva ori că vechile partide, cuziștii și gardiștii, și care or mai fi fost, ne-au mintit și ne-au înșelat!... Bine, așa a fost, dar dumneavoastră ce vreți să faceți, să ne înșelați și să ne mintiți, să schimbăți adică numai ordinea și rîndul tacticilor?!” Ori vreți să ne puneți pielea-n băț, pentru totdeauna?!”

„Ajunge, măi tovarășe! strigă reprezentantul, minios de data asta, pornit și îndirjit. — Am înțeles despre ce-i vorba!... E vorba, de fapt, de aceleași si-aceleași minciuni!... Dușmănoase și perfide!... Cu ajutorul cărora v-ați ținut reacțiunea în beznă și în întuneric!... Pentru că dumneavoastră, voi, țărani, ați trăit ani de zile în beznă și în întuneric!...”

„Dar tu unde prihodul mă-ții ai trăit, mă?!” strigă deodată un om, din fundul sălii, rar și în vrăjmășie.

Strigă și alții pe urmă, din ce în ce mai mulți, din ce în ce mai tare, parcă ar fi fost cuprinși toți, de o înfrigurare ciudată, de o bolnă care li se trezea chiar atunci în sințe, sărind de la unul la altul, cum sar flăcările pe cite-o mi-

riste uscată, ori în sat, cînd arde, aruncîndu-se lacome de la o gospodărie la alta, cînd e uscăciune și-i vînt mare, cînd se trezesc și se topecs toate în vîpie, birind și căzînd, grăiduri și girezi de nutret, case și cosărci, garduri și cămări. Dacă n-ar fi sărit Monu, să-i strunească și să-i domolească, fiindcă atunci se voinicise el — „Mai bine n-as fi făcut-o, pentru că după aia...” — s-ar fi terminat prost toate, mai ales pentru cei de pe scenă, pentru reprezentant și pentru ceilalți.

„Ce vreți, mă? strigase Monu, sumetîndu-se deodată, scuturîndu-și părul lui cinepiu și bogat, îmbătoșindu-se atît de tare încît pînă și mustata i se zbura-tăcise, fiindcă purta mustată pe vremea aceea, o mustată bogată, pe oală, iar ochii, ochii lui mari și blînzi, se aprinseseră cumva, într-un anume fel, nu atît a minie, cit a uimire și a nedumerire, față de scăpătările și îndirjirile altora. — Ați turbat, ori ce-aveți?!” Abia ați isprăvit cu o încăierare, de pe urma căreia nu v-ați ales cu nimica, și-acum vreți să faceți alta?!” Păi satul ăsta al nostru, mă, după cum știți și voi, n-a fost renumit prin asta, prin bătăi și prin aa știu ce alte lucruri de felul ăsta!... Și-acuma, voi, una-două, vă puneți poalele-n cap, de parcă n-ați mai avea nici o leacă de minte pe-acolo, pe sub poale!... V-i teama că o să se întîmple nu știu ce și nu știu cum... N-are ce să se întîmple, mă, fără voia noastră, fără să fim noi întrebați!... Dar ce, atuncea cînd o să se vină cu nu știu ce desfințări, cum vi se năzare vouă, noi n-o să fim aicea?!”... Ba o să fim!... Și peste voia noastră și peste capul nostru, n-o să poată face nimeni nimica!...”

„Tocmai! îi continuă și îi luă vorba reprezentantul județului, cu o grabă de-a dreptul ciudată, dincolo de care nu mai era nici minie, nici siguranță de sine, era numai teama și frica, de a nu ieși bătut măr de acolo, de a nu se întoarce toate pe dos. — Noi, comunistii, am spus de la începuturi că nu vom face un singur pas fără a ne sfătui cu poporul muncitor, cu muncitorimea și cu dumneavoastră!... Pentru că noi pe asta ne întemeiem politica, pe frăția dintre muncitorime și țărănime!... Care frăție și care țărănime!...”

ADUNAREA se termină cu bine — în coadă de pește dar fără nici o încăierare — iar Monu, după ce se risipiră oamenii, tăvălugind totul înaintea lor, bodegînd ba și înjurînd, se porni inconjurat de toți cei care seuzeră la tribună, și de încă vreo citiva, care îl lăudară, pentru că intervenise în sală. — „Pentru că a dat peste cap o manevră de-a reacțiunii, pentru că și deoarece a fost atît de ferm și de combativ...”

„Dar haideti să intrăm înăuntru! spuse tovarășul reprezentant. Să nu stăm pe coridoare!... Haideti, poftiți!... Tovarășul Drăghici, unde-s cheile?!”

Ionel se scotoaci prin buzunare, scoase niste chei zuruitoare, descule și deschise usa de la o săliță și-i pofti pe toți înăuntru, arătîndu-le niste scaune și niste bănci vechi, avînd griță în mod deosebit de tovarășul reprezentant.

„Luati scaunul ăsta, tovarășul Josan! spuse el, grăbit și precipitat, din cale afară. Poftiți, luați loc!... Sedeți!...”

Monu, cum îi era felul și firea, rămase mai de o parte și mai la urmă, gîndindu-se să plece — „...nu de alta, dar se apropie ceasul cel trebuiesc adăpate vitele și muiera aceea a mea, Lita!...” Nu reuși însă, fusese luat în primire de către tovarăsa Salvina, care se așeză lingă el, aproape de tot, vroind să-l mai întrebă ceva, lăudîndu-l mereu, arătîndu-i celorlalți, ca pe o minune.

„Ești țaran sărac, desigur!?” îi spuse ea mai apoi, mai mult afirmînd decît întrebînd.

„Ba nu-s sărac! răspunse Monu, ob-servînd abia atunci că el mai stătea cu căciula în mină și că ceilalți, tot, stăteau cu căciuliile în cap, ori cu pălăriile, ori cu șepcile, care cu ce avea. Nu-s sărac de fel, multumesc lui Dumnezeu!... Am ceva pămînt, am vite bune, am oi!... Am tot ce-mi trebuiește... Dar nici găzdoi nu-s, ce-i drept!...”

„Lasă-l, tovarăsa Salvina! vorbi Josan, după ce îl întrebase ceva pe Ionel. — E mijlocăș și-i tot de-al nostru, în perspectivă, bineînțeles!...”

„Ce-i aia perspectivă?” întrebă Monu.

„Perspectiva e viitorul! răspunse bucuros reprezentantul, chiar foarte bucuros. Ceea ce urmează să se întîmple mai departe... Dacă mergi pe un drum, par-exemplu, și vezi cit mai departe pe drumul acela, înseamnă că ai o perspectivă!... Perspectiva e cit vezi înaintea, cînd mergi pe un drum!...”

„Asta era!?” făcu Monu, tot a nedumerire însă, tot a uimire.

Plecă apoi, dădu seara bună și fești bolmoind ceva. — „...Am treabă, trebuie să-mi adăp vitele... Și-am și o vacă de-a făta!...” Ceilalți rămăseră cam nedumeriți, față de purtarea asta a lui, atît de contrastantă pentru ei, mai ales pentru cei veniți din afara satului, atît de ciudată și de răsucită.

„Dar ce-i cu omul ăsta? întrebă Josan. Parcă i-ar părea rău că a intervenit acolo?!”... Sau poate că nu-și dă seama ce a făcut?!”

„Așa-i el! răspunse Sabinu lui Baltău, primarul. Îl om de treabă, da-i cam ascuns și-i cam răsucit din fire...”

„Rău nu-i pare pentru ce-a făcut!”

adăuga Ionel, fiindcă se amestecă și el în discuție, imediat. — Și nici nu se poate spune despre el că trăiește cu capul în sac și că nu-și dă seama de ce a făcut... își dă seama și-a făcut-o dinadins, pentru că nu i-a plăcut lui ceva, a crezut că așa-i bine și-i drept să facă, asta-i clar!... Da-i sucit, asta-i problema, e sucit și-i răscuit, cum nu se mai află altul, nu numai în sat la noi, dar nici în împrejurimi!... Și-i ascuns tare de tot, e născut și pinditor, e-n stare de orice, la o adică... Pe mine unul era gata să mă omoare într-o noapte, la scurt timp după ce ne-am înscris în partid... S-a îmbătat, e drept, și-a mai avut și alte nădufuri în el, născute din cine știe ce năzăriri, că numai din lucruri de felul ăsta se hrănesc și trăiește, din năzăriri!... Și eu, cum eram bucurios și mândru atunci, pentru că îmi găsisem rostul și locul meu în viață, i-am zis nu știu ce, o vorbă oarecare, am făcut un spirit de glumă!... Și el, născăditul, că-i ca un urs, așa se poartă, nu-i pasă de izbiturile cele mai grele și mai mari, dar se pune în mișcare imediat, dacă aude un biziit de insectă, — odată s-a răscuit și s-a răzvrătit, odată s-a ridicat împotriva mea!... Și da-i pe urmă, da-i cu pumnii și cu bita!... Și cu un pietrol mare, de era să-mi scoată creierii din cap!... Am vrut să plec, după ce m-am adunat de pe jos!... N-am reușit, pentru că nu m-a lăsat!... A sărit din nou, cu o proptea de la un gard!... Ce mai, toată noaptea m-a pisat, și dacă eu n-as fi fost om liniștit și cuminte, s-ar fi terminat prost de tot încăierarea asta, cu moarte ori cu schilodiri definitive!... Dar eu am căutat să mă eschivez, am mai dat și eu, apărându-mă, dar nu m-am ambalat prea tare!... Și nici n-am cerut ajutor, n-am strigat, n-am zis nimica!... Și nici nu l-am reclamat după aia, că să nu se stimească discuții în sat! C-ați văzut cum sint oamenii, cam porniți și cam necugetați!... Și-atuncea dacă eu as fi făcut caz de treaba asta, ar fi început toți să comenteze: «Uite-l, că se bat ca chiorii!... S-au înscris în partidul comunist și-au început să se bată!...». De aia nici n-am făcut-o, de aia nu l-am reclamat!... Și tot din pricina asta n-am vorbit nimica, pe nicăieri, și nici nu l-am monstrat măcar pentru ceea ce a făcut, ca să nu se stimească bîrfă și denigrare în sat!... Pînă acum n-am povestit nimănui despre asta... Dar el a povestit, c-am observat eu c-a răsuflat ceva în sat... Și dacă a răsuflat și se știe, numai de la el se știe!... Fiindcă așa-i el făcut, cum am spus eu: îi sucit și-i răscuit, îi în stare, la o adică, de orice! Păi asta, tovarăși, dacă chiar vreți să știți, a fugit de pe front, tocmai de la Cotul Donului, să-și vadă muiera, de era să fie executat după aia!... Se știe, acum, ce-a fost cu războiul acela, am început să știm și noi, c-a fost strîmb și odios, dar asta-i altceva, fată de fuga lui!... Gazdă nu-i, asta-i drept și-i adevărat, nu-i dintre cei de frunte, ca aveau!... Dar ca neam, îi dintre frunțași și dintre bogătași, că neamul ăsta al lor, Moldovănești, îi neam vechi, dintre cele mai vechi din sat, dacă nu o fi cumva cel mai vechi și mai renumit!... Ei au fost mai de către pădure totdeauna!... Au ținut oi și vite multe și-abia mai încoace, mai tîrziu, s-au apucat și ei de lucrul pămîntului, au început, adică, să se bizuie și pe pămînt!... Da-ntr-o omenie tot n-au intrat, s-au ținut mai sus și mai nu știu cum decît toți gîzdoi!... El, mai ales, le-a pus virf și mot la toate... S-ar putea să se schimbe, e adevărat, dar eu unul nu mă bizui prea mult pe asta!...

IN ZIUA excluderii — în ziua dinaintea excluderii, de fapt, pentru că excluderea avusese loc seara tîrziu, după ce-l de-al doilea cîntat al cocosilor — Monu se duse la Bălgard, cu sania, se duse să-i aducă muiera acasă, pe Lița, fiindcă ea era la maternitate, născuse, îi făcuse un fecior, pe Nicolae, băiatul care avea să se înee apoi în Muraș, în altă iarnă, la exact zece ani de la excluderea lui din partid. Se pregăti din timp, de dimineață, împrumută sania de la al lui Surdila, fiindcă a lui era stricată, o înhamă pe Leonora, se duse la soacră și luă niste bani cu împrumut, — „Să le plătesc ălora cu maternitatea, să nu rămîn dator!...” — lăsa fătuta, pe Marie, la careva, și-o porni pe urmă către oras, fluierînd ca un fecior de douăzeci de ani, cu toate că trecuse de vîrsta asta, trecuse bine și cam pentru totdeauna. Așa se comportă tot timpul, înainte de a porni la drum, cînd schimbase paiele din sanie, acasă la el, punînd în coșul saniei fin proaspăt, punînd un țol și o bundă veche alături... „E frig, nu de alta...” — gîndindu-se cu bucurie și cu mîndrie că tot nu-i rău în lume, dacă se mai întîmplă și cite un lucru mai acă-mîni, mai bun și mai drept. E adevărat că îmbucurarea asta a lui se lega cumva de spaima pe care o trăise, cînd o dusesse pe Lița la spital, mai mult moartă decît vie, în miez de noapte, pe o vreme aspră și viroasă, de credea că nu va mai ajunge niciodată acolo și că ea, — „Săracă!...” — își va da sufletul pe drum. Cea mai mare parte a bucuriei era legată, totuși, de faptul că Lița îi făcuse un fecior, exact așa cum o dorise el și cum i-o și spusese, mai în glumă, mai în serios, — „Dacă nu-i fecior, Lița, mai bine să nu-l naști...” Se și cîntise, dar nu băuse cine știe ce, citeva pahare de vin, vreo șase-șapte, să nu-l ia frigul pe drum. Din cauza asta sta el în sanie ca un boier, cu căciula trasă pe ceafă, a neapăsare și a voie bună, vorbind cu toți cei cu care se întîlnea, spunîndu-le, chiar și celor care nu-l întrebau, că i-a născut

nevasta un fecior. — „Nicolae-l cheamă, mă, cum îl cheama pe Moșu!...” — vorbind de parcă ceilalți n-ar fi putut, în nici un fel, să nu cunoască starea pe care o cunoștea și o trăia.

„Asta e, zicea el, mi-a născut nevasta un fecior de patru kilе și un funt!... Îi ca un bolovan!...”

Unii mai rideau, ori îl priveau nu știu cum, dar lui nu-i păsa.

„Ce știți voi, mă! Repeta el pentru sine. Voi știți să vă bateți și să vă hărțuiți!... Numai asta o știți și o recunoașteți, pentru că ati fost învățați, de cînd ati supt țită de la mumele voastre, să vă închinati la un singur zeu și la un singur Dumnezeu: pămîntului!... Dar omul, mă, dacă-i om cu adevărat, nu numai după nume și după înfățișare, trebuie să mai știe și de alte lucruri!... Să se uite și la iarbă și la frunze!... Și la ape, cum se duc!... Da, să nu treacă prin lume cum trece busteanul pe ape, cînd îl duc la vale!... Să ia și el seama puțin la trecerile și la petrecerile astea!...”

Opri sania în Dunga de jos, fiindcă urmasse drumul care merge pe Muraș la vale, își cumpără niste țigări de la prăvălia lui Ciortan, unde era cooperativă acum, bău un det de vinars și porni apoi mai departe, ținînd mereu marginea drumului, tresărînd ori de cite ori atingea talpa din stînga a saniei poizghita înghețată a asfaltului, chinîndu-se puțin pînă ajunse, în sfîrșit, la spital, suduînd în vreo două rînduri. — „Cu mașinile voastre cu tot, și cu trăsuri și ce mai aveți voi pe-aiace, că vă foiti ca viermii în rană!...” — liniștindu-se apoi, cînd o văzu pe Lița, fiindcă ea îl aștepta, palidă dar și bucurioasă.

„Bine c-ai venit, Simioane! îi spuse ea. Du-te pînă la birouri, cu buletinul!... Și hai iute, că plînge!...” Îi flămînd, că-i ca un lupan, doamne nu mă lăsa!... Așa mînîncă!... Du-te și hai!...”

El se duse, cu căciula într-o mîină și cu banii în alta, fiindcă îi seosese din serpar, și-i pregătise, cinci sute de lei, cit crezuse că era necesar pentru treaba asta, pentru cit stătuse Lița. Dar omul de la birou, medic sau feler sau ce o fi fost — el îi spuse „Domnu doctor!...” — nu primi banii, spre marea și întemeiața lui nedumerire.

„Dar de ce să nu-i primiți?!?” Insistă el.

„Pentru că nu-i nevoie de bani!... Spi-talizarea e gratuită! Pentru femeile care nasc, în primul rînd!...”

„În primul rînd, pentru femeile care nase?!” Și eu ce fac cu banii ăștia!?”

„Ce vreți... Cumpără-i ceva la nevastă... Ori la fecior, c-am auzit că ai un fecior ca un bolovan!...”

„Am dară!... Multam fain și sănătate multă!...”

Iesi așa de mîndru din birou și de pe coridorul acela alb și amirosînd a tîncu-ră și a motorină, încît Lița se lumină și mai tare, cînd îl văzu.

„Gata, muieră, haida! îi spuse el. Hai iute!...”

Îi aseză în sanie pe amîndoi, făcîndu-le un culcus adînc, învelindu-i cu tolu și cu coșocul, învîrtîndu-se ca un urs în jurul saniei, călcînd ca un urs, fiindcă mîscările parcă nici nu erau ale lui, atît era el de grijuliu, cu Lița și cu băiatul, cu hainele și chiar cu finul din coșul saniei.

„De ce ai pus bunătate de oras?” îl întrebă ea, după ce leșară din frîn.

„Dar nu l-am strîicat! îi răspunse el, învîrtîndu-se puțin, s-o vadă mai bine. Erau niste pale vechi și nu puteam să vin cu ele!... Și-apoi palele nici nu țin de loc de cald!... Mai de grabă țin frig!...”

În Dunga de jos opri iar, la aceeași circumă, unde era plin de lume acum, fel de fel.

„Ce să-ți dau, măi dirjăneanule, îl întrebă vînzătorul, tot un det de vinars?...”

„Mie, da, spuse el, uitîndu-se peste toată circumă, cuprînzîndu-i pe toti cu o privire învîluitoare și bună, iar oamenii-l aștora le dai tot cite un det de vinars, ori cite un pahar de vin... Ce vrea fiecare!...”

„Dar ce s-a întîmplat, măi tete, mai întrebă vînzătorul, ai vîndut ceva ori ai cumpărat?...”

„Nici una, nici alta!...”

Intervenînd și alții, întrebîndu-l același lucru, care mai de care.

„Mi-a născut nevasta un fecior! le spuse el.

„Bun! Bun! spuseră ceilalți. Să-ți trăiască și s-ajungă om de seamă!... Noroc și numai bine!...”

„Și asta n-ar fi nimica, a mai spus el, luîndu-și detul de vinars, uitîndu-se cu îngăduință la oamenii, cum își luau vinarsul sau vinul, fiecare ce vroise, dar acolo, la spital, mi s-a spus, cînd am vrut să plătesc, că spitalizarea e gratuită, mă, nu costă nimica!... Și eu m-am fost pregătît, să nu mă fac de povești pe-acolo... Ei, noroc și sănătate!...”

Întrebă apoi dacă era careva din Dunga de sus acolo, în bufet.

„Cum să nu, îi spuse imediat un om mărunt și slăbuț, vîoi și vorbăret altfel, mîndrînd în propriile lui haine de parcă ar fi fost îmbrăcat de pomană, eu sint din Dunga de sus!... Și mai sint vreo doi pe-aiace, unul de-al lui Dorocăp, Nico-dim, și-al lui Țițușcă, Onu!... Lar eu sint Ilie-ceterașu!... Mă cheamă Rip, dar oamenii așa mă știu, de ceteraș!... Și tu de ce întrebă, dacă nu-i cu supărare?!”

„Așa, să beau aparte cu voi, nu de alta dar cu voi, cu dunganenii din sus ne-am bătut odată rău de tot, cînd cu reformele alea agra-re!...”

„Așa, asta era?!” făcu ceterașul, apro-piîndu-se de Monu, cercetîndu-l cu un singur ochi. Ai fost și tu pe-acolo?!”

„N-am fost, dar știu c-a fost lată tare!... Țin minte că unul de la noi, din

Dirja, a venit peste hotar otinjit și speriat!... Îi era teamă că l-a omorît pe unul din Dunga de sus... Pătru și mai nu știu cum!...”

„Pătru lui Milinton!...” spuse Ilie, intu-necîndu-se numaidecît.

„Așa, asta era!... Ce s-a întîmplat cu el, a murit atunci?!”

„Nu, răspunse, scîncînd, ceterașul, n-a murit atunci, a murit după aia!... A fost omorît de către un mișel mare!... De către unul care-i fust acum, îi prin munți!... Aia l-a tăiat și la pisat, ca pe-un cîine!...”

Se amestecară și ceilalți, cei din Dunga de sus și nu numai ei, spunînd fiecare ce credea că-i potrivit să spună. — „A gă-sit ce căuta Pătru ăla al lui Milinton!...”, „De ce nu și-a văzut de-ale lui?!”... „De săracie și de copii!?”... — iar Monu ridică detul, vîrsă cîteva stropi buni jos pe podea, spunînd, spre nedumerirea tuturor: „Dumnezeu să-l ierte, oameni buni!...”

Iesi apoi, își amînti de Lița și de fecior și iesi, nu însă înainte de a-și goli detul și de a plăti ce era de plătit acolo.

„Dar de ce ai stat atîta?!” îl întrebă ea, după ce porniră către Dirja.

„Cum să nu stau!?” răspunse Monu — Era plin de oameni acolo... Și unde-s oameni, țî-i drag să stai!...”

O întrebă apoi dacă îi era frig și atîrse lapa cu biciușca, foîndu-se pe scîndura pe care sedea, uitîndu-se mereu în urmă. Se liniști după aceea și se gîndi că oamenii din Dunga de jos erau țărani și ei, ca și cei din Dirja. „Din Dirja și din Dunga de sus!... Și din Buzda!... Numai că ei au case mai faine!... Și porți mari, prinse în ziduri de cărămidă și de ciment!... Și-s băgați, în afară de asta, în curul orașului... De aia par și se pretînd ei mai altfel!...”

„Vezi casa asta, îi spuse el Liței, arătîndu-i o casă veche, cu acoperis de paie, cu ferestre mici dar luminoase, im-podobite cu horbote mari pe dinafară, mai mari și mai frumoase decît cele pe care le făcea Lița — parcă ar fi soră cu a noastră, așa de tare seamănă!...”

„Da, recunoscu femeia, uitîndu-se în stînga, dar cine o fi sezînd aicea?!”

„O muieră care a avut mai mulți feciori, cinci sau șapte!... Cu unul dintre ei am fost camarad în armată!... Și pe front am fost împreună!... A murit, săracu, s-a prăpădit!...”

Vroi să-i mai spună că ajungi mereu la moarte, cum se întîmplase și la crîsmă, mai înainte, dar nu-i mai spuse, renunță, uitîndu-se un timp la copitele Leonorei, cum scobeau copci mici în zăpadă de pe drum, care scrișea și pîrîia, gîndindu-se, printre altele, ce avea să facă după ce vor ajunge acasă. „Tai cocosul, mai in-ții, se scootea el, și-apoi le fac o zupă bună!... Nu, mai inții îi culc pe amîndoi, fac focul, să fie cald în casă, și-abia după aia mă ocup de-ale gurii!... Da...”

„Să știi, îi spuse el, deși era hotărît să nu-i spună nimic de treaba asta, — c-am închis cocosul azi-dimineață, cînd am dat drumul la găini!...”

„Dar de ce, Simioane?” întrebă ea.

„De ce?!” Ca să-l tai, să vă fac o zupă bună!...”

„Cui, adică?!”

„Ție și feciorului, lui Nicolae!...”

„Dar el nu mîncă zupă, nu știi atîta lucru!?”

„N-o fi mîncînd el, cu gura lui și cu mina lui, dar mînci tu pentru el!...”

„Asta-i drept... Dar prin sat ce mai e?...”

„Mai nimica!... Se ține o ședință de seară, la organizația de bază!...”

„Și te duci?...”

„Văd eu ce fac!... Dacă pot, mă duc, dacă nu, nu, c-am fost la mai toate ședințele, ca nimeni altul!...”

DATĂ ajuns acasă, Monu își împlini punct cu punct planul pe care și-l făcuse, culcînd-o pe Lița, nelăsînd-o să se a-tingă de mîncare și de foc, punînd copilul lîngă ea, ie-sînd apoi s-o isprăvească „odată cu fălosul acela de cocos!...” Nici nu mai luă cutitul, îl duse la tăietorul de lemne și-l puse cu gîtul pe butuc, tăindu-l apoi, dînr-o singură lovitură de secure, uitîndu-se la el, cum sărea și cum topăia de-a lungul și de-a latul curții, stropînd zăpada cu sînge, sperînd și zburătăcînd

găinile. — „...mai rău decît o sălbăticiu-ne!...” — devenînd deodată altfel de făp-tură, de nerecunoscut pentru tot păsă-re-l din curte „...El, acum, souse Monu, privind capul cocosului, care rămăsese exact acolo unde căzuse cînd se despăr-tise de trupul pasărei — nu-i nici mort, nici viu... E cum îi mai rău: pe muche!... Din pricina asta se zvîrcolește așa de tare!...”

Îl luă apoi, după ce se liniștise cocosul pentru totdeauna, îl duse în casă și-l aruncă la opărit, într-o căldare mare.

„Dar ce-ai făcut pe-afară, îl întrebă Lița, de s-a stîrnit larmă așa de mare?!”

„Nimica!... I-am dat drumul la dihanie să se zbată în voie, ca să iasă singele din el!... Și găinile alealte, ca proas-tele, s-au speriat și-au început să cîrîie și să fugă care încotro, de parcă moțatul și rotatul ăsta n-ar fi fost de-al lor!... C-am și zis și m-am gîndit că-i destul să nu mai fi, ori să încep să nu mai fi ce-ai fost, și-odată se dezic toți de tine... Ce crezi, nu-i așa?!”

„Eu știu!?” După găini nu te poți lua!...”

„Nu-l chiar așa!... Orice făptură, pasăre sau dobitoac, are o știință a ei, un rost și un drum!... Și piatra, dacă stai și te gîn-dești bine, are un rost și un drum al ei, c-asa zicea și Moșu, fie iertat!...”

„Așa zicea?!”

„Da, că-i plăcea și lui să cugete, să scotocească și să ischitească mersul lu-crurilor în lume, pe pămînt și în cer!...”

De aia și ziceau unii despre el că-i solo-monar și mai nu știu ce... Dar el nu era nimic altceva, decît un om ca toți oamenii!... Era un pic mai altfel, fată de alții, dar nu cu mult!... Era mai tare, nu-i era frică de nimeni și de nimic!... Dar de nimeni, era ca steiul, ca pămîntul, așa sta el în fata la orice!... Țin minte că ne-a prins odată o ploaie mare, în pă-dure!... Ploaie cu trăsnete, vreme tare!... Eu nu mai știam încotro să dau!... Mă viram în tundra lui și-n piciorul lui, ca un cătelandru!... El mă îndemna să nu fug, să umbliu încet!... Și-abătea mereu oile, spre marginea unei poieni, unde nu erau copaci așa de înalți, mai mult tufă-risuri!... Oile erau și ele ameteite de vre-me!... Stăteau grămadă în cite-un loc!...

Și-apoi, cînd se rupea una de șurm, se desfăceau și celelalte și o luau după ea!... Abia s-au liniștit!... Iar noi ne-am virît într-o tufă!... Mai mult eu m-am virît, clătănînd de frig și de frică!... „Da de ce nu-i voie să fug, Moșule?!” l-am între-bat eu. „Așa, pentru că fuga atrage trăs-netul!...” „Da dumneata de ce nu-ți faci cruce, după ce trăsnește?...” „N-are nici un rost, după ce-ai văzut lumina, trăs-ne-tul s-a dus!... Și-abia după aia curge lar-ma din cer!...” „Dar de ce?!”... „Așa, pentru că lumina fuge mai iute, iar lar-ma merge mai încet!...” Eu vorbeam să-mi fac curaj, iar el îmi răspundea de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic în jur, parcă ar fi fost soare și frumos!... I-am și spus-o după aia, că-i tare și că-i viteaz!... Iar el mi-a spus că nici nu-l așa!...

„Dar tu, îi spuse Lița, vorbești mai totdeauna de el și mai rar de tătine-tău!... De ce oare?!”

„Și eu m-am gîndit odată la treaba asta și-am zis că nu se cade și nu-i cavi-incios să se întîmple așa. Dar după aia tot eu m-am întors și-am zis că nu-i nici un păcat în asta!... Lucrurile se leagă în-tre ele cît se poate de firesc, am mai zis eu atunci!... Pentru că toată treaba asta vine de acolo că eu am stat mult cu el, cînd eram copil crud!...”

„Dar el mergea la biserică, se închina, cum se închină oamenii, pentru că mama zicea, cînd m-ai cerut tu de nevastă, că Moșu-tău asta a fost un fel de păgîn!?”

„Mamă-tă zicea și ea ce a auzit, fiindcă Moșu era mai credincios și mai cuviincios decît toți oamenii din sat!... El zicea că Dumnezeu sălășluiește peste tot: în fieca-re fir de iarbă, în fiecare frunză, în pia-tră și în brusul de pămînt, în apa izvo-rului și în zborul pasării, în nouri și în rouă, în flori și în poame, în curcuzul care se umflă sub brazdă, încoltînd și crescînd după aia — în tot ce trece și se perîndă prin lume, c-asa le vedea el pe trate, ca într-o perîndare nesfîrșită, ca într-o petrecere neconținută!...”

Vorbiră de altceva pe urmă, el ca să uite de lucrul pe care îl făcea și care i se părea greoi, peste măsură, ea ca să-l încurajeze.

„Acuma, îi spuse ea, după ce hăcuise el cocosul, du-te și adu niste morcovi și niste pătrunjel, curăță-i și-i spală!... Așa, și-apoi!... Du-te, că-ți spun eu cînd vii!...” „Am uitat să-i curăț capul!”, spuse el cînd se întoarse.

„Îl arunci, nu-i nimica!... Pune niste apă curată în oală acum!... Așa!... Și-acu-ma!... Nu, cartofii se pun mai tîrziu!...”

Le împlini pe toate, Monu, dupănd pe lîngă sobă, așudînd ca la cărat de saci, vara, la îmblătîtul griului, ieșînd apoi, să vadă de vite, — „...pînă cînd fierbe zupa!...” — punînd masa pe urmă, nelăsînd-o pe ea să facă nimic, — „nu se cade, tu ești scutită acum!...”

„Nu-i așa că-i bună zupa?!” o întrebă el.

„Așa zupă n-am mîncat niciodată, răs-punse ea. Îi foarte bună!...”

„Păi vezi!?” Și voi, muierile, spuneți mereu că noi, bărbații, nu știm să facem nimica!...”

Adevărul era că zupa era nereușită, era prea grasă, prea tare, prea neagră, nu se știe din ce cauză, pentru că pasărea fu-se prea bătrînă, ori de altceva — dar ea nu vroia să-l supere în nici un fel, după ce îl văzuse cum se trudise și cum umblase el în dirdora treburilor, să iasă toate cît mai bine.

„Acuma, îi spuse el la urmă, culcă-te un pic, dar lasă lampa să ardă, că eu mă duc la ședința aia de la cămin!... Nu stau, să știi!... Văd ce-i pe-acolo și vin înapoi!...”

(Fragment din romanul Suferința ur-mașilor).

Regizori debutanți

• TREI tineri regizori, încă studenți, au debutat profesional în acest an. Doi dintre ei pe scena Studioului de teatru al I.A.T.C., iar cel de al treilea pe scena brașoveană.

Elevii ai profesorului și regizorului Ion Cojar și ai asistentei Eugenia Ionescu, proaspeții directori de scenă s-au remarcat prin originalitate în opțiunea formulelor spectaculare (ce se constituie și în examen de stat), prin meditație asupra funcțiilor transpunerii scenice a textului dramatic. Spun meditație, întrucât, categorial, modalitatea aleasă de fiecare dintre ei reprezintă continuarea unor curente sau tradiții greu de alăturat, felul în care înțeleg ei rolul regizorului fiind foarte diferit. Creația scenică autentică, înnoind imaginea noastră despre un text clasic (Ibsen) coexistă cu teatrul recitativ (o transpunere convențională a lui Lorca) și cu teatrul stereotip (o lectură scenică albă a lui Wells).

Valeriu Paraschiv a apărut cu *Peer Gynt* de Ibsen, matur și talentat, creația sa beneficiind de culoare, simț al simbolului social, asimilare a comicalului cu tragicul și grotescul, a magiei cu realismul, a rostirii teatrale cu cea firească, de comunicare. Drama ibseniană are, în această viziune de la Studioul studentesc, un cadru voit derizoriu, în tonuri crepusculare; lumea în care Gynt se naște este nespul de săracă, de zdrențuită, acumulând obiecte inutile dintr-un complex de frustrare; este o lume primară, violentă și senzuală, cu înfățișare pitorească, mișcându-se într-o colcăială bestială, a primitivității, în care simbolurile apar în special prin dans și muzică, prin conflicte.

În această lume redusă, simplificată, devin verosimile mitologiile grotestice; din mustul viermuelii senzuale se pot naște troluri, spiridușii nopții septentrionale, Topitorul de nasturi, nebunul Apis. Întruchipare a visului întunecat, cu prea puține raze de speranță, felul în care o realitate se refuză întorcându-se însă tot către sine, nălciri ale unui univers dionisiac, planul imaginar desenat de Valeriu Paraschiv se interferează abil cu cel real, diferențând răminind permanent accesibilă. Acesta este de fapt primul act, bun, bine construit relațional, cu o gradă de deznoadămintelor îndeminat, cu o deslușită alegere etică și estetică. Actul doi e mai sărac, simbolurile se obscurizează; se pierde mult din mișcarea alertă, din dinamica piesei, soluțiile propuse actorilor nu mai provoacă atașament, sint comune, ori chiar modeste, procesul de cunoaștere al lui Peer Gynt este minor, fragmentat, ermetic. Reușita e parțială.

De salutat debutul actorilor Valentin Teodosiu, Liana Ceterchi, Irina Răutu și scenografia elocventă a profesorului Traian Nițescu.

Casa Bernardei Alba, de Frederico Garcia Lorca, e un prilej pentru Magdalena Klein de a zidi, într-un spațiu auster, un spectacol de declamație poetică. Drama cu clară trimitere socială a dramaturgului hispanic — claustrarea femeii în condițiile moralității inchișitoriale a unei celule sociale — cunoaște o expresie recitativă, legată de incantație, și uneori chiar de retorism. Din această cauză monotona, originală dintr-un punct de vedere nu evidențiază întreaga forță conflictuală existentă în opera dramatică, nu are vitalitate, păstrându-se în cadrul alb-negru al unui simbol rece. Lipsesc carnalitatea și forța, reprezentarea e intelectualistă. Am sentimentul că regizarea l-a înțeles pe Lorca, dar expozeul scenic, modul în care ea a încercat să se comunice nu a avut suficientă expresivitate.

Nici alte câteva propuneri scenice nu au convins: prezența permanentă a Bernardei îi diminuează măreția și autoritatea aparițiilor, delirurile erotice ale octogenarei Maria Josefa sint redundante; există o izolare a fiecărui personaj, nu sint relații între ele, replicile ce le auzim în sală par monologice. Laolaltă cu regizarea Magdalena Klein, actrițele Mihaela Găgiu și Viorica Mischile rămân promisiuni demne a fi așteptate cu interes.

La Brașov, într-un teatru profesionist deci, Florin Fătușescu a debutat corect, dar fără strălucire, cu *Omul invizibil* după H.G. Wells (adaptare scenică Ion Hobană). Iluziile pricepute, obținute cu mijloace economice, succesul de public tinăr (datorat și actorilor Mihai Bălaș Jucă și Dan Dobre) îl situează în categoria surprizelor posibile.

Am mai văzut, la Studioul studentesc, câteva spectacole ale absolvenților claselor de actorie — profesori Zoe Stanca Anghel, Dem Rădulescu, Constantin Dinulescu. Repertoriul e echilibrat, de calitate, dar reprezentațiile sint palide. Nu au prea confirmat nici actorii. Demersul scenic are un aer vetust, studenții declamă, ori patetizează, jocul lor este artificial și învechit. Ei „joacă” un personaj, în loc să-l creeze.

Să-i vedem și pe scenele teatrelor...

Radu Anton Roman

Poezie, istorie și politică

Muntele de D. R. Popescu, regia Emil Mandric. Sintem în epoca lui Dromichaites. Personajele se numesc (de la stînga): Argilos (căpetenie getă — Traian Pîrllog), Andra (Rozina Cambos), Riborasto (un înțelept, sfetnic al regelui — Cornel Nicoră).

„MUNTELE” de Dumitru Radu Popescu

— premieră absolută la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț —

MUNTELE, noua piesă a lui Dumitru Radu Popescu, pare o legendă frumoasă despre un rege agrest, care albinărește, cîntă din frunză, face oale, spune povești, iar cînd e atacat de dușmani ia sabia, îi bate, îi prinde, însă nu-i omoară, ci, cu smerenie prefăcută, le dă pilde moralești și-i trimite acasă, nu înainte de a se încusuri cu ei pentru o oarecare certitudine a bunei înțelegeri. Cine are curiozitatea să redeschidă marea carte a istoriei va vedea totuși că, de fapt, autorul urmărește ideea proape știrile păstrate de la Diodor sicilianul — și de la alți cărturari antici, precum și interpretările lui Părvan — despre conflictul armat izbucnit în jurul anului 300 între uniunea de triburi getice condusă de curajoșii și înțelepții Dromichaites și diadohul macedonean Lisimah. Geții de la nordul Dunării îi bat pe invadatori, îl capturează pe fiul fostului general al lui Alexandru, dar i-l înapoiază tatălui în schimbul păcii. Satrapul furios va trece Dunărea cu război, însă oastea sa, învinsă, răzbită de foame și de sete, e capturată și căpetenia însăși prinsă și dusă de un abil trimis al sciților la cetatea Hells. Aici regele scit „e nevoit să-și convingă oștii prin raționamente” că o învoială prietenească e mai bună decît războiul, pe cel biruit obligându-l, tot cu vorba dulce, „printr-o lecție amicală de morală” să-și recunoască eroarea. Amănuntele cu privire la obiceiurile acelor îndepărtate strămoși ai noștri sint culesse cu exactitate. Regele geților vorbește mereu despre stupărit; Herodot zice că „Meleagurile de dincolo de Istru sint împinzite de albine”. Un filosof al locului îi lămurește pe intruși că țînutul nu poate cădea nicodată sub stăpînirea deplină a vrăjmașului; Herodot afirmă că, în ceea ce-i privește pe sciți, „este cu neputință să le scape cîeva cînd vine cu oaste împotriva lor”. Avem, deci, de-a face cu o piesă istorică, ce dă imagine evenimentelor din străvechime, închipuind cum va fi fost răsfrîngerea faptelor în oameni.

Pe măsură însă ce disputa de idei între invingător și învins înaintează, observăm că substratul lucrării e politic și substanța ei e actualitatea, în spiritul celei mai bune dramaturgii istorice românești și în consensul celor mai solide scrieri istorice moderne. Numai că în timp ce la Dürrenmatt, de pildă, în *Romulus cel Mare*, colocviul dintre regele roman și căpetenia barbară are ca obiect generalitatea privind civilizația, cultura, umanitatea, în *Muntele* dezbaterile angajează distinct concepte, atitudini și stări privitoare la destinul națiunii. Inspirindu-se din dialogurile platonice (e invocat chiar un pasaj din *Charmides*) autorul nostru, folosind maniera socratică de discuție și minuind dexter ironia socratică, dar accelerînd uneori tempo-ul și rezolvînd controversele în replici iuți și tăioase, deschide o dezbateri pe teme esențiale și concrete ale zilei. Regele Dromichaites, personaj inteligent exemplar în literatura noastră mai nouă, scipitor și calm, conducător genial prin chibzuință și intuiție, prin capacitatea de decizie dar și prin îndoieli asupra a ceea ce este în lumina a ceea ce ar putea fi, se călăuzește după principiul înțelegerii între popoare și al dreptului statelor, legea lui de viață fiind morală, iar valoarea fundamentală munca, criteriul politic prim, încrederea în popor, modalitatea

predilectă de gîndire, logica. Lui Lisimah și alor săi, precum și vesnic întăritatului și singerosului Argilos, militar obtuz, dovedit pînă la urmă ca infam, li se explică pe indelete, într-o manieră esopică incitătoare, conținutul exact al antinomiilor prietene — dușmănie, dragoste de patrie — trădare de patrie și al noțiunilor de datorie, omenie, pace. Li se lămurește cu răbdare ce înseamnă agresiune. Nu în discursuri seci — deși piesa e cam discursivă și mai ales convorbirea principala e prelungită din cale-afară — ci într-un limbaj pe alocuri scăpărat de spirit și deșteptăciune, cu familiarități, Dromichaites nefăcînd uz de autoritate, ci prefăcîndu-se mereu mirat, la un moment dat apostrofîndu-l amical pe Lisimah cu „I-auzi soro!”, unui prizonier clătîndu-i să mîncească pătrunjel pentru că denția-i defectuoasă exală din gură-i, cînd vorbește, miasme fetide, lui Argilos replicîndu-i mat „E mult mai important ce-ți spun eu ție decît ce-mi spui tu mie”. Discuția cu macedoneanul Bambalon, iscoadă (reală ori presupusă), e strălucitoare, pînă la urmă regele întrebîndu-l pe perplexul interlocutor, pe care, cu glume în doi peri, l-a pus în cea mai neplăcută dificultate: „Vrei să te învăț stupăritul?” Sint prea multe și dilatate blesteme în piesă — toți știu blesteme și nu-și ascund deloc priceperea rostirii lor — dar chiar și această formă de imprecăție, care a strămoșit pamfletul modern, arată că autorul dorește să demonstreze cu voce bună, nu cu încrîncenare, că devisa existențială a geților „Să ne petrecem viața și timpul în fapte bune” și doctrina lor politică „Nu armele ar trebui să se bată, ideile să se înfrunte între ele” provin din realitatea naturii lor și a caracterului. „Muntele” vesnic verde și nemuritor e simbolul eternității poporului, al dăinuirii; în virful lui sălășluiește Zamolxis, adică, în hiperbola scriitorului, credința pură a acestui popor în cînte, adevăr, dreptate, în forța creatoare nelătmovită a naturii și a omului. Un anume demonstrativism și prea elaborate simetrii ale conceptelor afectează, ce-i drept, lucrarea, iar declarațiile prea ritoase și directe ale adversarului îi mai scad din însemnătate, Lisimah fiind sub nivelul culturii din care provine. Dar farmecul piesei stă în poezia și, în același timp, lucida interferență între legendă, istorie și actualitate, în amestecul policrom de umor, patetic și tragic, în seriozitatea cu care e metaforizată, în termenii unei întregi istorii, conștiința responsabilității la personalitatea reprezentativă.

DUMITRU RADU POPESCU își poate admira acum *Muntele* într-o reprezentare realmente creatoare. Pe scena Teatrului Tineretului din Piatra-Neamț, talentul echilibrat și rațional al regizorului Emil Mandric, iscusința scenografului Dimitrie Sbierea — care a imaginat o curte simplă de rege-țăran, cu garduri de nuiele (dar cu o discutabilă mochetă hotelieră șocolată în loc de pămint al locului) și costume albe de bună sugestie rustică, precum și coeziunea echipei cu veritabile virtuți actoricești au pus în lumină cele trei straturi ale scrierii, compunînd o lume unitară, autentică. Se pune întrebarea dacă regizorul, care a înțeles atît de bine ce spune și ce sugerează piesa, ce vrea și ce refuză, care a

construit cu pricepere realitatea conținută și simbolurile ei, n-a adăugat tautologic prea multă materie folclorică. În text, creația populară (cîntece, descîntece, imprecății și imprecății) face parte din teșătura dramatică. În spectacol, pare, de la un moment dat, adăugită, pesemne din cauza excesului de numere solistice, de muzică special compusă (uneori adecvată — Dorin Liviu Zaharia) și a dilatării momentelor.

Autorul va fi fost desigur deosebit de bucuros să-și vadă personajul principal într-o excepțională întruchipare, datorită tinărului actor Horațiu Mălăele. Dromichaites e calm (și minia lui, rară, e reținută), are un umor savuros, arborează cu o inteligență fermecătoare ignoranța, își turtește pur și simplu adversarul în discuție, își disimulează cu șiretenie (fără-nească stratagemele, își exercită prerogativele monarhice cu un dramatism interiorizat, își cîntă glasul ca pe un instrument cu o sută de strune, făcînd totul cu — așa zice — *grăție dramatică*; deoarece nimic din ce săvîrșește nu e prea mult, măsură e în ris și în încruntare, răbdare în așteptare, promptitudine fără prîpă în replică, economie în gest, eleganță în atitudine, rigoare în mișcare. Personaj fantastic, rege real, sărac și viteaz, om politic contemporan profund, patriot luminat, Dromichaites al lui Mălăele e un erou modern memorabil, emblemă a operei scenice, apariție solară. Pe lîngă dînsul lucrează, cu seriozitate și cu devotament, bunii actori tineri ai trupei, făcînd roluri mai întinse și roluri episodice, ori mute, rotîndu-se armonios în jurul vetrei circulare din scenă (mișcarea: Adina Cozar și Sergiu Anghel), structurînd tablouri uneori excelente, cum e acela al mesei oferite de regele scit în cîntea macedonenilor, un ritual rafinat și o pildă usturătoare dată de preținșii barbari unor preținși civilizatori. Așadar, Cornel Nicoră (Riborasto), Rozina Cambos (Andra), Carmen Petrescu (Sodo), Ion Muscă (Becos), Traian Pîrllog (Argilos), Eugen Apostol (Klearchos) sint printre cei care au integrat vizibil personajele în ambianță. Cornelii Dan Borgia (Lisimah) simplifică personajul, eludează nuanțele și interpretează prea strident, cu mijloace neartistice, pe cel ce era destinat a fi partener de discuție într-o controversă, nu un căpăun. De abia înspre final înțelegem că actorul putea fi și altfel. Raluca Zamfirescu (Bidia), Paul Chiribută (Bambalon), Mihai Căfrîța (Seuthes) sint ceva mai firavi, ultimii doi repetînd și ticuri din alte spectacole. Curtea lui Dromichaites, notată în text pe mulțime, e rezolvată scenic inventiv prin numai doi însoțitori uriași și tăcuți ai regelui, doi Români Gruie, foarte elocvenți prin prezență: Tudor și Dumitru Pandura.

Cronologic, reprezentația de la Piatra-Neamț e printre ultimele premiere ale stagiunii. Altminteri însă e printre cele dintîi.

Valentin Silvestru

Secvența

• Nu mi-e rușine să recunosc că nu am nici o idee. E cald rău, stau cu un pahar de borviz rece în față, și de la masa mea de brad dau veste amicilor din preajmă că ofer o fisă de telefon cui îmi propune o idee de „secvență”. Oamenii, evident interesati, se reped: unul îmi sugerează să scriu despre folclorul TV Sub stele. Merită — mă asigură el. Și mai că-mi vine să-l cred. Altcineva încearcă să mă convingă că Nici un moment de plictiseală, de duminică seara, pe micul ecran, merită și el citeva cuvinte: parodia e admirabilă. Așa este. Vine, în sfîrșit, cineva care mă asigură că merită să scriu despre Jean Constantin. De unde Jean Constantin? — întreb eu. De la radio, de la „Unda veselă”, duminică — îmi dă toate datele, exaltat, omul. Merită, zău, tipul (Jean Constantin, adică) e de cinema, fără îndoială! Știu, numai că eu prefer, în această „secvență” de vacanță, să scriu — cu permisiunea dumneavoastră, firește — despre altceva: despre toți acești amici, despre toți acești Mitici (și eu sint unul dintre ei!), privitori de cinema, sufletisti gata să-ți vindă oricînd un „pont” pentru o fisă de telefon sau chiar pe datorie. O, prietenii mei, sintem simpatici și iubim serios de tot filmul...

a. bc.

Un film absolut remarcabil

În mijlocul crizei de artă prin care trece azi cinematografia occidentală, cind violența, pornografia, oroarea sanghinolentă și vomitivă, în sfîrșit, aceea agitație generală care poartă (sonor și mișcător) imaginile de pe ecran, — în mijlocul acestei ieftine și comerciale nebulii, apar totuși filme de înaltă originalitate estetică și de profundă umanitate. Da, apar, și chiar mai des decît ne așteptam. Noul venit e un film francez, iar autorul e un francez de origine italiană: Robert Enrico, autor al altui film care a incitat pe spectatorii noștri: *Aventurierii cu Ventura și Delon* (poate unul din cele mai interesante ro-luri ale lui Delon). Noul film se numește *Pușca veche*. Interpreții principali: Noiret și Romy Schneider. Filmul e un moment în istoria esteticii cinematografice pentru că, pentru prima oară, se zugrăvește pe ecran o conduită omenească pînă acum de nimeni descrisă încă, nici chiar în literatură scrisă.

Lucrurile se petrec la sfîrșitul războiului, în Franța ocupată. Hitleriștii își dau seama seama că pierduseră partida. Iar S.S.-iștii mai ales. Ciuda și disperarea îl făceau încă mai furios și fioros. La fiecare act de rezistență al partizanilor reacționau cu o cruzime dementă.

Noiret este chirurg, medicul șef al spitalului. Mereu primește machizari răniți. Mereu năvălesc S.S.-iștii și extrag din pat pe răniți și-i duc la interogatoriu și tortură. Iar pe medic îl amenință indirect, aducîndu-i aminte că are o soție, o mamă și o fată. Asta îl face pe doctor să-și evacueze familia într-un sat unde el avea o proprietate, un fost castel dezafectat și ignorat de Gestapou. Dar asta nu era de ajuns. Hitleriștii, într-un moment de furie răzbunătoare, ucid jumătate din sat, fără discernămint. Doctorul, venit să-și vadă familia, asistă din ascunzătoarea lui cum fiica sa e împușcată, iar frumoasa lui soție arsă pe loc, cu aruncătorul de flăcări.

Din acel moment, hotărîrea lui e luată. Va ucide pe toți hitleriștii cartiruiți în conacul său.

Pînă în acel moment ni se arătase din viața lui atît cît trebuia ca să știm ce fel de om era el, și ce fel de oameni erau cei trei membri ai familiei sale (adică patru, căci exista și un cătel adoptiv). Trei sferturi din film ni-l arată pe doctor ucigînd metodic, cu calmul, acuratețea și iscusința bunului chirurg, suprimînd pe toți hitleriștii din acel sat.

Dar iată acum marea originalitate a acestei povești. În cinematografia contemporană se folosește cu mult ifos un procedeu care ar trebui interzis, este asaziul flash-back, rememorarea, căderea în trecut. O povestire intercalată în povestea principală. Cum pe de altă parte personajul de film nu are voie să povestească, el va face altceva: își va aduce aminte. Va face acest lucru ridicol care este de a-și istorisi lui însuși fapte făcute de el însuși, și pe care desigur le

Moment din filmul francez *Pușca veche*

cunoaște mai bine ca oricine. Triserie ieftină, smecherie stilistică cusută cu ată albă. Un singur caz de evocare în gînd a unui fapt trecut este permis, și anume atunci cînd nu te auto-povestesti, ci atunci cînd te obsedează o anumită imagine. O imagine, nu o poveste. O imagine scurtă și tare, „Image-éclair”, cum numesc asta psihologii (în filmele de la începutul secolului aceste imagini erau chiar prezentate în supra-imprimiune).

Ei bine, în filmul nostru avem o imagine care obsedează pe erou, o imagine firește totdeauna scurtă, dar care durează fără întrerupere trei sferturi de oră! Îl vedem pe medicul nostru făcînd mereu două lucruri. Două lucruri în același timp. Pe de o parte execută operațiile privitoare la uciderea hitleriștilor, pe de altă, și sincron, el se gîndește. Prepararea și executarea atentatului o face instinctiv, automat, reflex, fără pic de gîndire. Gîndirea, care nu încetează nici un moment, o acordă exclusiv evocării scenelor de altă dată petrecute cu membrii familiei sale. Nu-i vorba de întîmplări, de evenimente, ca în ieftinele flash-back-uri, ci de imagini răzlete, imagini pe care noi, spectatorii, le știam deja. Nu era nevoie să ne fie readuse aminte. Sînt scene de noi binecunoscute. Căci la începutul filmului am fost puși în curent cu toate dedesubturile sentimentale ale raporturilor dintre cei cinci membri ai familiei: el, mama, soția, fiica și cățelul. Nu ignorăm nimic din tot ce-i leagă. Imaginile scurte care insotesc acțiunile de pedepsitor al eroului, acele imagini sînt totuși mereu foarte noi. Căci sînt, fiecare, portrete.

PAUL HOLBAN

● S-a stins din viață, la 52 de ani, operatorul de luat vederi Paul Holban.

A fost unul dintre pionierii cinematografiei noastre, unul dintre cei mai devotați, talentați și stimatî creatori de imagine. Prezent pe genericul a peste 100 de filme documentare și a peste 1000 de subiecte ale jurnalelor de actualități, care au marcat momentele esențiale ale istoriei socialiste a patriei noastre, Paul Holban se înscrie în cronică filmului românesc prin adevărul și dragostea cu care a filmat

oamenii, a reflectat viața lor. Creator de înaltă profesionalitate, preocupat permanent de înnoirea limbajului cinematografic, Paul Holban a realizat imaginea primului film românesc pe ecran lat. Contribuția lui de talent și măiestrie a adus Studioului cinematografic „Alexandru Sabău” un mare număr de distincții pe plan național și internațional.

Prin moartea lui Paul Holban, documentarul românesc, întreaga noastră cinematografie, au suferit o grea pierdere.

D. I. Suchianu

Cinema

Flash-back

Ediții definitive

● CAPRICIILE istoriei filmului — care n-au iertat de obicei pe marii creatori, sancționînd postum cu uitarea pe mulți răsfățați ai viciei sau reabilitînd pe nedreptății ei — au fost totuși dejucate de unul. El se numește Charlie Chaplin. Traversînd aproape toate vîrstele artei a șaptea, fenomenalul longeviv și-a regizat cu o demnă încredere în sine prezența în conștiința fiecărei generații, transformînd intrările și ieșirile sale din scenă în pîrgii de incitare a prețurii publicului, întorcînd în favoarea sa levierele greoiului mecanism al gloriei. Chaplin a știut întotdeauna să iasă din incurcăturile soartei. După protestul său îndreptățit împotriva sonorului au urmat anii replicii și apoi ai instalării în sunet. Cînd, la adînci bătrînețe, a urmat și entropia acestei renașteri, coborîndu-l pe autor într-un con de umbră ce apare de obicei doar după moartea norocoșilor, Chaplin a știut din nou cum să reacționeze: întii printr-o voită retragere în anonimat, în sfîrșit, prin reluarea filmelor de tinerețe și relansarea lor pe piață în haine noi și moderne.

Și în literatură edițiile definitive date de înșiși autorii lor sînt rarități. Dar în cinematografie cazul e unic. Nici un autor n-a avut răgazul să-și revadă operele complete și să le rearanjeze, dîndu-le comentariul și explicațiile devenite necesare. Performanța lui Chaplin întrece așteptările cu atît mai mult cu cît reeditările sale vin din filmul mut, și chiar dintr-o perioadă ce s-ar putea numi a incunabilelor. Aparent, intervenția lui Chaplin este doar o scurtare a secvențelor sau o muzică atașată peliculei. Dar în fond este o totală, nouă interpretare a materialului existent. Acolo unde, de pildă, trona melodrama cea mai primitivă — ca în finalul din *Viață de ciine* — o muzică vioală, gimnastică aproape, retează efuziunea readucînd în memorie leitmotivul goanei și urmărilor. Acolo unde acțiunea trena învăluită în incintări calofile, tăietura brutală a unui pasagiu curăță articulația ruginită și redă libertatea mișcării.

Filmele acestea — despre prospețimea cărora vom mai vorbi — sînt iubirile adolescenței corectată de ochiul timpului.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

40 de minute despre...

■ Cele 40 de minute despre știință difuzate pînă acum pe programul II au pîșit cu succes pe scena primă a televiziunii. Luni seară, Radu Cimponeriu a abordat cu dezinvoltură o problemă ce suscită interesul nu doar al specialiștilor, ci al nostru, al tuturor: acupunctura. Veche de mai multe milenii, ea exercită, în secolul dominat de răsunătoare cuceriri științifice, o autoritară forță de seducție, poate mai puțin datorită „misterului” ei relativ, cît filosofiei ce o implică. Corpul uman este pentru specialiștii domeniului o realitate coerentă, cuprinsă în plasa unei armonioase rețele de linii, care odată cunoscute devin în chip imediat și evident importanți factori benefici. Invitații emisiunii, savanți de prestigiu, participanți la recentul Congres de acupunctură de la București, au rostit sugestive considerații și

ne-au oferit senzaționale exemplificări. Dintre ele, miracolul fetei din China care privea surzind aparatul de filmat în timp ce medicii îl executau „la vedere” o operație complicată de cord. Forța demonstrativă, informativă și formativă a unor astfel de transmisii este cheazășia sigură a necesității lor în ansamblul programului.

■ Tot aici, cu aceleași finalități și consecințe, am urmărit marți după-amiază 40 de minute din ciclul *Sapte arte*, subintitulat emisiune de educație estetică și actualitate cultural-artistică. Imagini, interviuri și comentarii pe marginea Festivalului european al prieteniei, a expoziției de artă plastică deschisă în cadrul Festivalului „Cîntarea României”, a unor sugestive noutăți cinematografice (filmul în relief) s-au constituit într-un tur de orizont asupra actualității.

Ioana Mălin

Teletinema

Logica stanbraniștă

„— Ce incurcătură! exclamă Stan. Să fii executat la răsăritul soarelui. — Poate va fi înnoțit”, reflectează Bran. Cei doi sînt într-o celulă, în Sahara. Ei au în față moartea. Merită să analizăm de ce, e un caz tipic de logică stanbraniștă. Bran se îndrăgostise și voia să se sinucidă, aruncîndu-se în Sena, cu un pietroi de git. Stan îi căra pietroiul, la fiecare pas, pe chei. Trece un ofițer din Legiunea Străină care le explică foarte simplu că dacă se vor înrola în acel corp de armată, vor uita toate necazurile. „În cît timp?”, întrebă Stan. „În cîteva zile”. Logic — dacă în cîteva zile se poate uita o dragoste nefericită, de ce să nu renunți la sinucidere? Ei pleacă în deșert. Aici, a-runcăți la spălătoria regimentului, Bran călcînd și Stan frecînd, are loc fenomenul de uitare, explicat de Laurel: „concentrează-te și nu te mai gîndi la nimic”. Bran reușește. El uită de Georgette. Logic, după ce a uitat, omul e îndreptățit să plece. De ce-a venit? Ca să uite. A uitat — a plecat, misiune accomplie, vorba lui mon général al lui

Sartre. Plecînd, ei trebuiau să-și anunțe plecarea. Ei intră în biroul comandantului și după ce fac debandada necesară pentru a găsi o hîrtie curată, îi comunică într-un p.s. „au plecat”. Comandantul dă alarma, ordonă ca nimeni să nu iasă pe poartă, cei doi — chiar pe poartă! — părăsesc incinta și caută un mijloc de locomotie. Un avion? Nu mergem cu avionul. Aterizează un avion. Atunci amîndoi se îndreaptă spre avion, în plin deșert. La scara avionului, Georgette, soșită la soțul ei, ofițer tot în oaza asta. Bran îi cade în brațe, Bran a uitat-o, dar acum, văzînd-o, o sărută, cum e logic: îndrăgostitul uită de uitare cînd apare femeia. Sînt prinși. Vor fi executați la răsăritul soarelui: „Dacă nu te-ai fi îndrăgostit, nu am fi ajuns aici” — reflectează Stan, ceea ce-i admirabil spus, bine gîndit, sintetizînd acel geniu al platitudinii cu care sînt tratate toate contractiile realului, de cînd s-au născut. Deci moartea. Deci execuția. Deci ultimele cinci minute —

cum scrie la carte — cînd dacă ești, dacă nu ești, tot te definești. Urmează minunea: Stan desface somiera patului, o ridică dreaptă în fața lui, își trece degetele peste arcu-rile ei — ea cîntă! Somiera cîntă. Omul nu e mulțumit de toate sunetele — o acordează atent din cîrligile de la capete, ca pe o harpă. Somiera, înaintea morții, e o harpă. Stan începe să cînte la somieră, într-o imagine cum nu sînt două în cinematograful lumii. Don Quijote și toți poezii care coboară din el, pînă la Eisenstein și Enstein, pot dormi liniștiți. Cu toată răspunderea, susțin că nimeni nu a dat o asemenea dimensiune obiectului, în clipa aceea de-izicem supremă. E tot ce ne-a dat mai serios logica stanbraniștă în lupta ei cu platitudinea. Ferice de toți cei care nu-i înțeleg și-i disprețuiesc ca pe doi caraghioși — căci a lor va fi împărăția!

Radu Cosașu

FESTIVALUL EUROPEAN AL PRIETENIEI

Evenimente simfonice și camerale

SPRE acest sfârșit de stagiune, candelabrele sălior de concert și ale teatrelor muzicale din Capitala țării au stat aprinse aproape seară de seară în numele Festivalului european al prieteniei. Număr în agenda unei singure serii nu mai puțin de șapte chemări, în șapte săli diferite, care acoperă practic toate genurile muzicii. Decid să urmăresc numai evenimentele simfonice și camerale, și tot rămâne de ales între trei ori patru manifestări propuse pentru aceeași zi, la aceeași oră.

Seara a treia o voi începe cu o excepție, la Operă, neapărat la Operă, unde Teatrul Academic de stat pentru operă și balet „T. Șevcenko” din Kiev oferă o reprezentare a *Hovanscinei* — același teatru care în urmă cu 85 de ani înscrise în afișul său premiera mondială a capodoperei lui Modest Mussorgski. Impresie coplesitoare. Voi reveni peste două seri la următoarea reprezentare, pentru a termina de urmărit ultimele acte. Închei seara la Ateneu, într-o sală de asemenea arhiplină, unde concertează Orchestra de cameră din Valonia condusă și însoțită solistic de Lolo Bobescu. Orchestra belgiană își afirmă nedezmintită reputația. Focul interior al violonistei animă întreaga duzină de instrumente de coarde care compun acest ansamblu. *Sonata* lui Rossini se conturează vioi, cu umor, în plus și cu o notă de eleganță. În *Adagio* pentru violonă și coarde — un înlocuitor comandat lui Mozart pentru mișcarea lentă din Concertul în La major — este suverană poezia, într-o infinitate de nuanțe. Tensiunea este dramatic arcută pe resorturile armoniei în celălalt *Adagio*, de Samuel Barber, iar virtuozitatea ansamblului devine evidentă

în *Variațiunile paganiniene* de Eugene Ysaie.

Seara a patra am ales să fie una de quartete. Beethoven și Șostakoviici interpretați de experimentata formație de coarde din Berlin, au sunat cu precizia și regularitatea de pulsații a unui coasornic. Transferul fără greș al semnului grafic în sunet, în spiritul maximei sobrietăți, pare a fi scopul acestui ansamblu.

Joi, 16 iunie, la Radioteleviziune, un oaspete însemnat pe plan dirijoral, Enrique Garcia Asensio, își asumă răspunderea unei premiere românești. Lucru pilduitor pentru concertele noastre. Poemul simfonic *Pintea Viteazului* își trădează structura sa originală de muzică pentru film, prin caracterul secvențial, prin insistența repetării aceleiași figuri, dictată probabil de evoluția vizualului. Puterea ei evocatoare directă a fost subliniată de dirijor cu înțelegere față de elementele folclorice implicate. Finețea și muzicalitatea dirijorului spaniol le-am simțit pregnant și în *Concertul de Ceailkovski*, prin aderența totală a acompaniamentului la culorile timbrale și la agogica elastică decise de Silvia Marcovici. Ton superb, fantezie, culoare, reunește în tinăra violonistă atributele unei personalități complete pe care să afle și drumul către un lirism autentic. Seara, din nou la *Hovanscina*, urmărind ultimele acte. Nivelul suprem al acestui spectacol a fost dat de unitatea ideal realizată între conducerea muzicală (S. Turcoak), regie (I. Molostova), scenografie (F. Nirod) și pregătirea corului (I. Venediktov).

În ziua a șasea vedeam Ateneul neîn-căpător pentru publicul venit să-l asculte

pe dirijorul italian Carlo Maria Giulini, conducind formația de tradiție multiseculară care este Orchestra simfonică a Academiei Santa Cecilia din Roma. Orchestra, în ciuda omogenității și splendorii coardelor grave, nu obține absolutul calității sonore. Dar potențialul de animare al acestui organism este de nedescris, mai cu seamă sub bagheta lui Carlo Maria Giulini. Datele în care s-a înscris *Simfonia* a 7-a de Beethoven au fost cele știute, ridicate însă la temperatura incandescentei. *Simfonia* a 4-a de Brahms, pe care aveam să o ascult duminică la televizor, a fost momentul de maximă împlinire și satisfacție artistică. În imensul elan liric asociat cu fraze de extraordinară vioiciune și limpezime am recunoscut pe dirijorul situabil printre virfurile mondiale. Jumătatea a doua a aceleiași serii avea să fie experiența unei totațe bune dispoziții, comunicate la Sala mică de quintetul canadian „Camerata”. Stilul pe care îl practică virtuozul quintet este spontan, adresa cit se poate de directă, iar poza constant jovială, indiferent că e vorba de muzica lui Beethoven, Mozart, Saint Saëns sau de folclor din Canada. În fine, cu prețul renunțării la încheierea simbolică a Festivalului pregătită prin *Simfonia* a 9-a de Beethoven, unde ansamblul Filarmonicii cu soliștii săi de prestigiu erau conduși de Roberto Benzi, am putut urmări la Sala mică recitalul lui Heinrich Schiff. La 25 de ani ai săi este unul din arceșurile redutabile ale contemporaneității. Recitalul de la Sala mică a demonstrat-o concludent.

Radu Stan

Formația Camerata, Canada

Baletul Teatrului din Atena

Farmecul dansului

PRIMUL Festival european al prieteniei, găzduit de țara noastră, prilej de cunoaștere și prețuire a artei tuturor popoarelor, a reunit și în domeniul dansului o serie de trupe de balet, formații de dansuri populare și soliști.

Solii artei românești, ce și-au transmis mesajul încă de la spectacolul inaugural, au fost prima balerină Magdalena Popa și formațiile de dansuri populare românești, recent laureate ale Festivalului „Cintarea României” — admirabilă ilustrare a celor doi poli ai artei dansului în țara noastră: dansul cult, scenic, și tradiția bimilenară a unui dans popular unanim apreciat pe toate meridianele lumii, rafinamentul liniei clasice și bogăția, fantezia și frumusețea aproape fără egal a pașilor, ritmurilor și costumelor populare românești.

Spectacolele Festivalului au mai prilejuit întâlnirea și cu alți mesageri ai unor arte populare, mereu vii și pline de prospețime, din câteva țări europene. Astfel, ansamblul iugoslav „Kolo”, din Serbia, care ființază de aproape 30 de ani, străduindu-se să ilustreze cât mai complet creația artistică a tuturor regiunilor din Republica Socialistă Federativă Iugoslava,

via, a prezentat la București cîntece și dansuri din Bosnia și din Macedonia, din Croația și din Voivodina, demonstrînd bogăția și varietatea folclorului țării vecine și prietene.

Un alt ansamblu folcloric din perimetrul balcanic, pus încă de la înființarea sa, cu peste zece ani în urmă, sub semnul prieteniei, ansamblul bulgar de cîntece și dansuri „Prietenia” din Plevna, a adus la Festivalul de la București mesajul său de pace și înțelegere prin intermediul limbajului muzicii și dansului.

Desprîși parcă dintr-un tablou medieval, dansatorii ansamblului folcloric Holstebro, din Danemarca, ne-au purtat către un alt colț european în care firile sînt mai domoale, mai așezate, dar bucuria de a dansa aceeași. Foști elevi ai fondatoarei ansamblului, din 1928, Jenny Skov, profesoara unei mici școli din Holstebro, astăzi venerabilă la rîndu-le, au evocat în cadrul și dansuri de perechi tradițiile nord-europene, daneze și scandinave.

Vibrînd în pasionante ritmuri spaniole. Lucero Tena, creatoarea concertului de castaniete și mare dansatoare, ne-a transpus în torida atmosferică a sudului hispanic. Intruchipînd într-un tot, așa cum arată criticul spaniol Antonio Fernandez-

Cid, „melodia și armonia, ritmul și metrica, pasiunea năvalnică și dulcea unduire”, Lucero Tena transpune în dans, cu o deosebită finețe, toate subtilitățile melodice și ritmice ale muzicii, fie că este vorba de opera lui Manuel de Falla sau de un cîntec flamenco. Uneori, fără altă muzică decît ritmurile castanietelor, fără alte mișcări decît cele ale brațelor, muziciana-dansatoare poate evoca o lume de sentimente și trăiri.

Pe țărnișele sudice, dar mai apropiate nouă, ale Eladei, ne-a purtat Baletul Teatrului din Atena, o formație tinăra, care a luat ființă în 1973, avînd ca nucleu trupa preexistentă a dansatorului și coreografului Yannis Metsis. Dintre lucrările prezentate, pe muzică de Debussy, Skalkotas sau Bach, lucrarea *Străinul* pe muzica lui Frank Martin, după piesa *Insula cu capre* de Ugo Betti, a redat — într-un spirit inrudit tragediilor antice — jocul amelor și distrugător al pasiunilor, ce izbucnesc după o îndelungă reținere datorată izolării și claustrării. Rolul titular a fost interpretat de însuși coreograful Yannis Metsis, limbajul său dansant avînd la bază dansul clasic, infuzat cu o linie modernă, mai liberă.

Toate aceste manifestări din cadrul Festivalului european al prieteniei, dincolo de valoarea lor artistică, s-au înscris în primul rînd în marele efort pe care întreaga omenire îl face astăzi pentru a instaura în lume un climat de pace și înțelegere.

Liana Tugearu

Therese Steinmetz

Arta soliștilor

DIN belsug reprezentată în cadrul Festivalului european al prieteniei, arta populară ne-a prilejuit întâlnirea, printre alții, cu ansamblul danez din Holstebro și ansamblul german din Scheessel. Artiștii danezi și germani s-au întrecut în a ne convinge că, la ora actuală, procesul de revitalizare a folclorului pornește de la reinterpretarea celor mai vechi tradiții, unele dintre acestea fiind revelate în spectacol cu absolută autenticitate. Dansurile în lanț ale danezilor, reunind modele de mișcări deosebit de interesante, sau nunta montată pe scenă de către ansamblul din Scheessel, în sunetele fanfarei care folosea frecvent cadente mozartiene, ne-au oferit numeroase momente de incitare artistică.

DOUĂ cîntărețe de muzică ușoară, Helena Vondračkova și Therese Steinmetz, ne-au oferit, fiecare în felul său, posibilitatea de a urmări programe cu conținut variat, susținute la un apreciabil nivel profesional. Ambele soliste sînt cunoscute în România din concursurile sau festivalurile precedente. Helena Vondračkova a dat dovadă că stăpînește perfect sece-

tele unei muzicalități pline de sinceritate comunicării, interpretînd cu farmec și sensibilitate. Repertoriul ei se află pe linia unei maxime diversități, reunind muzică de esență folclorică, muzică pop și muzică de jazz. Dansînd cu muzică fiecărei piese, Helena Vondračkova vădește fantezie creatoare, înălțîndu-se pînă la culmile măiestriei. La reușita concertului solistei cehă, o însemnată contribuție a avut-o orchestra de muzică ușoară a Radioteleviziunii, condusă de Sile Dinicu. Programul Theresei Steinmetz se înscrie pe drumuri melodice care amintesc în mod expres dimensiunile artei baroce. Mari slagăre — de pildă, celebrul *La musique* —, piese legate de ocazii fericite ale recunoașterii valorii ei interpretative — *Să nu uităm nicicînd să iubim tradiția* — alături de un cîntec al prieteniei, prezentate în limbile olandeză și română, un cîntec israelian și unul arab (cităm doar câteva lucrări din repertoriul de concert) au fost trecute prin filtrul interpretării inteligente, susținute cu tehnică vocală ireproșabilă. Colaboratorii Theresei sînt trei instrumentiști deosebit de înzeștrați și cultivați.

PROGRAMAT în încheierea festivalului, spectacolul cu opera *Tosca* de la Opera Română se înscrie pe linia unei largi colaborări între artiștii de operă români și cei polonezi — care va culmina cu reprezentarea operii *Oedip*, în stagiunea viitoare, pe scena Teatrului mare din Varșovia. Cavaradossi, intruchipat de către Roman Wegrzyn, ne-a apărut ca un erou pasional, capabil să depășească cele mai dificile încercări, optimist și plin de duioșie. Vocea sa, cu timbru egal, a fost condusă cu căldură, remarcîndu-se în special frumusețea celebrei arii din actul al treilea, precum și duetul din actul final al operii. Hanna Rumowska este, indiscutabil, o celebră Toscă a zilelor noastre. În rolul Scarpi, marele nostru cîntăreț Nicolae Herlea a dovedit, din nou, calități de excepție. El a știut, parcă mai mult decît ceilalți eroi ai apreciatului opus puccinian, să fie prestant, distins și, atunci cînd e cazul, să lase orchestra să anunte lucrurile cele mai importante din operă. La reușita spectacolului, un rol esențial l-au avut imaginile regizorale, concepute cu brio de către Hero Lupescu, precum și suportul orchestral rafinat, pe care ansamblul Operei, condus de Constantin Petrovici, l-a așezat la baza acestei minunate serii de muzică.

Anton Dogaru

Helena Vondračkova

DIMITRIE CANTEMIR pionier al studiilor islamice

Orizont
științific

ERA cunoscut faptul că *Istoria imperiului otoman* a savantului principe a avut un larg ecou în rândul oamenilor de știință europeni, un ecou care, evident, nu trebuie căutat în saloanele vremii, printre snobii care achiziționau cărți pentru a-și decora pereții, ci în scrierile unor distinși specialiști care au deschis noi orizonturi cunoașterii, precum Edward Gibbon, orientalistul Sir William Jones și Voltaire. Opera s-a bucurat de atenție mai ales printre acei care nu au circumscris civilizația între contururile Europei, ci au descoperit impunătoare realizări culturale la popoarele orientale; ei au vorbit despre Cantemir ca despre un predecesor care îmbinase cunoașterea directă a realităților otomane cu o obiectivă expunere și de aceea, scria Sir William Jones spre sfârșitul secolului Luminilor, „lucrarea principelui depășește, prin autoritatea și metoda ei, orice altă operă cu același subiect scrisă într-o limbă europeană”.

Știm că această istorie făcea parte dintr-un triptic, completată fiind de o scrisoare privind credința și obiceiurile otomanilor și de o lucrare care ar fi trebuit să descrie organizarea politică și administrativă a imperiului. Această a treia parte a fost, probabil, schițată, dar nu a mai ajuns să fie începută. În schimb, cea de a doua parte o cunoaștem din dese referiri ale istoricilor și din textul publicat de profesorul Ioan Georgescu, în 1927, în „Analele Dobrogei”, sub titlul *Despre Coran*. Dar acest text nu este decât o traducere a versiunii prescurtate făcută după manuscrisul latin de către Grigore Tocilescu, în timpul misiunii sale la Moscova. Manuscrisul autograf latin există, deși unii istorici s-au îndoit de supraviețuirea lui, și după el a fost făcută traducerea rusă, apărută la Petersburg, în 1722, sub supravegherea autorului. De la acest text pornește versiunea română pe care ne-o restituie Editura Minerva în seria de *Opere* a savantului principe: *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*. Traducerea, completată cu o confruntare cu originalul latin, studiul dens introductiv și comentariile care ne redau încrederea în erudiție, aparțin lui Virgil Cândea, prin strădania căruia ultima operă cantemiriană, până acum doar parțial cunoscută, reîntră integral în câmpul literelor românești, după 255 de ani.

Virgil Cândea ne prezintă geneza și importanța operei, structura ei internă și luminile pe care le aruncă asupra excepționalei minți a marelui umanist român; notele din text dezvoltă sau corectează afirmațiile principelui, dezvoltă știința și obiectivele lui Cantemir, cu o precizie și o amplitudine

de informație care, reasezind opera cantemiriană într-un curent de cultură, dezvăluie locul ocupat de acesta în civilizația noastră și în cea europeană.

Evident, cartea a fost publicată pentru a răspunde necesităților de „documentare” ale lui Petru cel Mare și ale consilierilor lui, în momentul în care pornea marea campanie din Persia și pe care Cantemir nădăjduia să o facă să se prelungească spre Istanbul, deschizând perspectivele întoarcerii sale în Moldova, unde a sperat tot timpul să revină. Dar elaborarea ei, după cum subliniază Virgil Cândea, s-a înscris într-un proiect mult mai ambițios și de mai largă respirație. Textul vorbește de la sine: astfel, la p. 323, autorul scrie că el însuși a văzut cum au fost detronați doi sultani, pentru a adăuga că „dacă cititorul curios va dori să cunoască mai bine motivele acestor întâmplări, îl rog să nu se lenească a citi *Istoria noastră* despre isprăvile otomane” și a încheia paragraful cu trimiterea „despre acest capitol ar fi mai multe de văzut în cartea *Despre conducerea politică otomană*”. Fără îndolală, cele trei cărți au fost concepute în intenția de a dezvălui europenilor devenirea și trăsăturile esențiale ale unui imperiu care cuprindea Nordul Africii și Arabia Saudită, Balcanii și Anatolia, așadar un mare ansamblu de popoare. Cantemir vorbește despre civilizația persană și despre marile înfăptuiri culturale ale arabilor, despre obiceiurile tătarilor și ale turcilor, pe care îi cuprinde laolaltă din momentul în care studiază elementul care îi unește: islamismul. Atât prin anvergura observațiilor, cât și prin contactul strâns cu realitățile descrise, Cantemir este un pionier în acest domeniu; Virgil Cândea subliniază, pe bună dreptate, că savantul român se dovedește chiar mai înzestrat decât unii călători sau studiosi occidentali, la care a făcut apel, ca Paul Rycaut sau Ludovico Marracci, deoarece se află în posesia unor categorii mentale pe care apusenii le pierduseră, precum distincția dintre teologia apofatică și cea catafatică, în măsură să explice concepte din islamism, altfel fără rezonanță și ușor clasate, de o gândire comodă, printre „superstiții”.

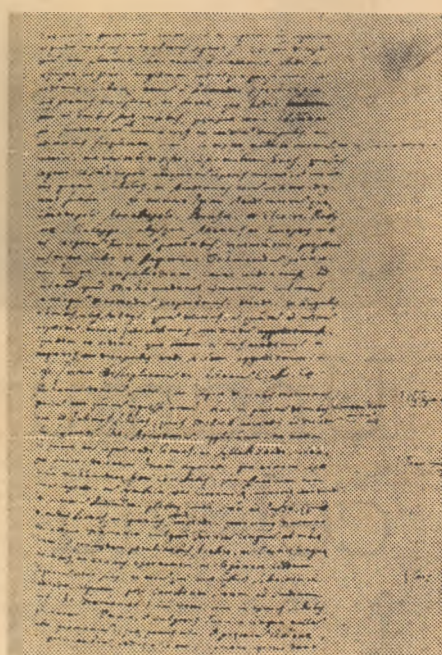
Cantemir îmbină în această carte analiza conceptelor subtile cu povestirea unor „întâmplări hazlii”, privirea lui îmbrățișând, uluitor, ceremoniile din sala tronului și aspecte din viața cotidiană în harem. Incontestabil că opera cantemiriană marchează un moment de cotitură în istoria vieții noastre intelectuale, tocmai datorită acestei curiozități care trece dincolo de bariere mai înainte respectate și acestui interes crescând pentru faptul divers, dar semnificativ. Extrasele din

Dimitrie Cantemir — portret din *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*

Istoria imperiului otoman, toate referitoare la aspecte din viața cotidiană în imperiu sau la atitudini culturale turcești — editate de Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene, în 1973 — spre același sens ne conduc. Cărturarul nu respinge nici o latură a realității, dar știe să păstreze o ierarhie a valorilor. De aceea, scrierea care ar fi trebuit să fie mai ales polemică, de vreme ce avea menirea, în ultima variantă, de a vorbi despre „adversari” comandanților și consilierilor ruși, nu și-a pierdut, nici în ultima ei formă, caracterul de expunere obiectivă. Autorul ironizează obiceiuri pentru că satira face parte din structura lui mentală și pentru că multe sînt de dizolvat sub spiritul caustic; dar știe să înfățișeze, fără patimă, legătura intimă dintre manifestările intelectuale islamice. Mai ales ultimul capitol, în care laudă fără rezerve poezia persană, și face de înțeles rolul caligrafiei și al epistolografiei la otomani, este esențial pentru mai buna cunoaștere a acestei lumi ce aparține aproape integral trecutului. Datele despre obiceiuri, muzică, arhitectură, pictură sînt mereu actuale; unele legende merită un studiu aprofundat, ca legenda clădirii Sfintei Sofii (p. 288 și urm.) care ar trebui comparată cu cea din hronografele române, venite pe filieră neogreacă.

Ceea ce principele nu tolerează sînt

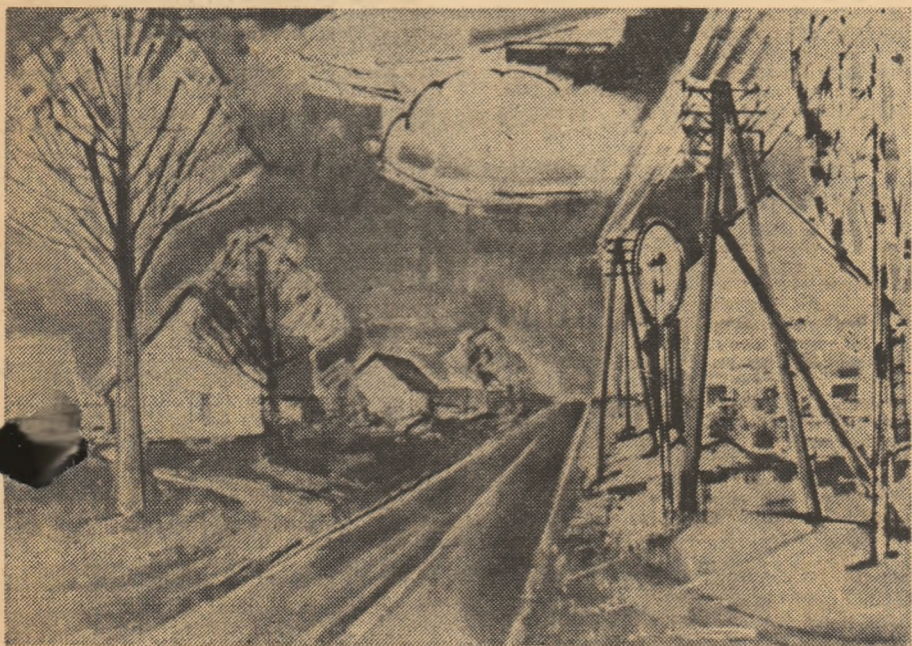
Curanus, fila 267

modurile de gândire și comportare care nu concordă cu demnitatea omului; vorbește ironic despre „bacșiș” și pune în lumină rolul salvator al „nebului” care corecta abuzurile înalților slujbași convingi că lumea le aparține. Autorul știe să imprime în mintea cititorului gândul său ascuns, întrucît redă critica lui nu prin declarații solemne, ci prin intermediul „istorioarei”: „Eu însumi fiind în Constantinopol, în zilele slăvitului vizir Ciorula Ali Pașa, cunoșteam un azerimec nebul numit Mehmed effendi care avea obiceiul să ceară neconștient bani de la vizir și luîndu-i îndată pleca în piață și o parte o împărțea oamenilor, iar de cealaltă cumpăra ciubuce de lemn...” (p. 415—416), pentru a bate cu ele pe vizir...

Sistema ne dezvăluie plenar pe marile cărturar român care pătrunde, cu o curiozitate și capacitate de înțelegere uimitoare, în tainele unei civilizații pe care alți europeni o respingeau pur și simplu. C. Negruzzi și Mihail Kogălniceanu înțeleseseră importanța cărții, atunci cînd o incluseseră în proiectul de editare, din 1838 (amănunte la Al. Zub, *Kogălniceanu istoric*). Apariția cărții astăzi marchează un nou act de cultură, pentru care îi putem fi recunoscători lui Virgil Cândea.

Alexandru Duțu

Pictură și sculptură ✓ contemporană cehoslovacă

JAROSLAV GRUS: Drum de țară

ROLUL picturii cehoslovace în procesul evolutiv al artei europene moderne este bine cunoscut. Începînd cu anul 1912, seria amplelor expoziții ale grupărilor de avangardă artistică cehoslovacă se transformă în expoziții mixte, de artă comparată. Pre-

zentările reunesc astfel, alături de operele lui Bohumil Rubista, Antonin Procházka, Emil Filla, Vincenz Benes, creații ale lui Derain, Friesz, Picasso, Heckel, Kirchner, Otto Mueller, Schmidt-Rottluff. Istoricul de artă și colecționarul Vincenz Kramar achi-

ziționează, în aceeași perioadă, un mare număr de lucrări ale lui Picasso, Braque și Derain, constituind, în acest fel, o colecție de o mare importanță, azi aflată în posesia Galeriei Naționale din Praga. În același timp, artiștii cehi participă la unele din expozițiile internaționale decisive pentru mișcarea artistică a începutului de veac: primul salon de toamnă la Berlin (1913) și altele. Influențele reciproce rezultate din aceste contacte, cu o înclinare net vizibilă în rîndurile artiștilor cehoslovaci pentru limbajul de factură expresionistă și cubist-futuristă, au avut, în cursul perioadei interbelice, ecouri bogate și valorificate cu fantezie și spirit creator.

După 1945, tot acest context de experiențe, multe din ele legate și de experiența luptei social-politice pentru progres și dreptate socială, s-a îmbogățit cu preocupări noi, mai accentuate și mai direct legate de programul unei arte larg accesibile. Expoziția actuală, care cuprinde — într-o selecție foarte riguroasă — opere din etapele parcurse de artiștii cehi și slovaci în ultimii 30 de ani, permite atât identificarea continuităților cu orientările perioadei anterioare, cât și înțelegerea clară a unor dominante caracteristice în curs de afirmare. În etapa imediat postbelică (1946—1949), în care multe dintre personalitățile artei cehoslovace a începutului de veac erau încă în plină maturitate creatoare, reține atenția o alternanță de echilibru între un realism aflat la marginea realismului magic, intens poetic, dar „la rece”, cu ecouri din noua obiectivitate a Germaniei anilor '20, și unele reînviări post-impressioniste. Din prima categorie fac parte lucrările lui Emil Filla, Milos Bazovsky, dar mai ales ale deosebit de dotatului Jan Zrzavy, autorul *Portului bre-*

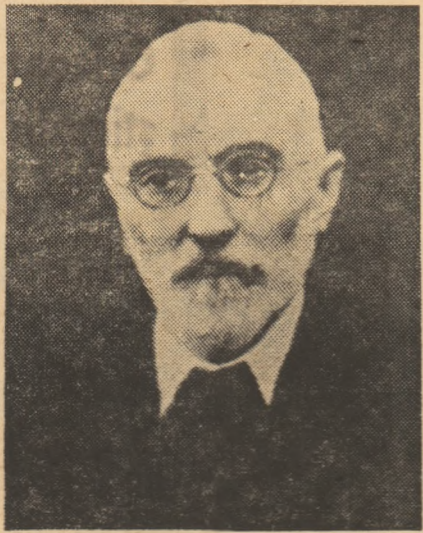
ton; din a doua, peisajele urbane ale lui Vincenz Benes, devenit în această fază un emul original al lui Bonnard.

În perioada următoare — întreg deceniul '50 — dobîndesc o pondere mai mare descendenții expresionismului, acum mai moderat în factura grafică și cromatică. Ca dintr-un nod rutier, pornesc din centrul acestui expresionism bine temperat diferite forme de realism, reprezentate de František Tichý (*Ventrilocul*), Peter Matějka și alții.

Cu deceniul următor — anii '60 — aceste variante stilistice se nuanțează, se conturează tot mai mult ca o contribuție la dezvoltarea unei noi etape creatoare în arta plastică a Cehoslovaciei socialiste. Numele acum precumpănitoare n-ar mai putea fi ușor încadrate în terminologia tradițională a curentului începutului de veac; ele sînt simptomul unor experiențe izvorîte autentic din fapte de viață, altele decât ale unor vremi trecute. Aici se încadrează Dezider Milly, cu lucrări care amintesc de Nolde, Zelisky, Grus, Jan Bauch și care aduc suflul nou al unui lirism lucid, nervos, încărcat de probleme, nu lipsit de simțul umorului.

Deși puține la număr, sculpturile expuse au oferit o imagine de ansamblu armonios compusă. Cu antecesorii ca Otto Gutfreund sau Capek, sculptorii de astăzi — Bradacek, Martin Reiner, Paderlik, Jan Kodet — se află pe drumul unor căutări nuanțate, al unor analize și construcții a formelor pe care astăzi le îndreaptă spre o nouă coerență expresivă, spre o nouă interpretare a raportului dintre intim și monumental, caracteristic artei cehoslovace.

Amelia Pavel

Unamuno cel viu

IL REINTILNEȘTI pe Miguel de Unamuno întotdeauna cu interes, ca pe un partener ideal de discuție, ca pe un spirit incitant, viu, neistovit. Praful care s-a așezat straturi-straturi peste cărțile sale, se spulberă într-o clipă cînd le iei în mînă. Și chiar dacă i-ai citit toate sau aproape toate scrierile, el tot îți mai rezervă cite o surpriză, probă a duhului poznaș — am putea spune — pe care-l ascunde în sine a lui cea mai lăuntrică acest gînditor atît de grav, altfel, plin de fervoare în demersurile sale.

L-am descoperit cînd încă nu implinisem cincisprezece ani. *Niebla* pe care o citeam în traducerea lui Sebastian mă învăța că arta și viața, sau ficțiunea și realul se pot substitui una alteia, că între ele comunicarea este alta, mai subtilă, mai paradoxală decît simpla, plată identitate. După aceea primă întîlnire au urmat în curînd altele. Cartea despre Don Quijote, apoi *Agonia creștinismului*, în anii unei adolescențe incandescente și, mult mai tîrziu, *Sentimental tragic al vieții*. Îi citisem între timp pe Kierkegaard și Nietzsche, iar Unamuno îmi apărea acum un profet minor. Dar nu un epigon. Oricît de îndatorat ar fi fost profesorul din Salamanca maeștrilor gîndirii sale, el avea darul de a transforma, în singele și în ideea sa tot ce primea și, ca atare, rămînea el însuși. Ar fi rămas tot don Miguel chiar dacă s-ar fi apucat să copieze de la un cap la altul *Don Quijote*.

Am citit frumoasa carte a Doinei Maria Păcurariu *Miguel de Unamuno*, nu fără nostalgice rememorări, dar nici fără surprizele pe care nepuizabilul Unamuno le păstrează vechilor săi prieteni care se apropie de el. Dar nu despre aceste surprize (sau revelații?) aș dori să vorbesc, căci ele tîn de un strat mai intim al meditațiilor, ci despre această mască a măștilor care este eseu închinat eseistului ce se descoperea pe sine ascunzîndu-se (sau viceversa). O mască interesantă, care te îndeamnă la reflecție.

Și, înainte de toate, chiar la o reflecție privitoare la raportul dintre ființă și aparență. Printre multiplele teze unamuniene (uneori contradictorii între ele) pe care le pune în lumină cu multă perspicacitate Doina Maria Păcurariu, este una, mai exact este un mod problematic pe care îl cercetează — pe drept cuvînt — cu mai multă luare aminte. Într-adevăr, fie că discută structurarea operelor, aplecarea spre studiul omului concret, setea de veșnicie a filosofului-literat, fie că analizează sensurile și modalitățile universului său românesc, autorea eseului monografic nu uită să accentueze tema *voinței de a fi*. Temă a meditațiilor gînditorului, a imaginărilor proiectat romantic. Recunoaștem ipostazele acestei *voințe* oltice în modalitatea prismatică — am putea spune — tipic unamuniană, de a reflecta în diverse chipuri, în felurite fețe, un a fi deloc impersonal, abstract. Dacă pentru Unamuno orice creație literară autentică este în fond confesiune a autorului, dacă „orice autor presupunînd că vorbește de altcineva, nu vorbește în realitate decît de el însuși”, dacă opera lui Unamuno este centrată — cum arată Doina Maria Păcurariu — pe o preocupare fundamental ontologică, pe problema „omului concret”, dacă tot pe plan ontologic (dar și pe acela al antropologiei lui Unamuno, care ne mai poate furniza îndemnuri la reflecție), atributul esențial al eului este existența, dusă pe planul proiecției literare, imaginația este pentru don Miguel eminamente expresie a *voinței de a fi*, toate acestea își au

sorginea într-o obsesie privilegiată a sa: în obsesia *ființei vii*, înzestrată cu o viață veșnică, amenințată totuși și fragilă, evanescentă și perdurabilă totodată. Cu multă finețe autoarea cărții relevă din imensul fragmentarium al operei lui Unamuno țesătura ideatică, ficțională ce pornește de la statuarea celui a fi originar. Este perfect înțeles faptul că pentru Unamuno creația românească sau dramatică e un act existențial fundamental; că, antropologic, există un impuls contradictoriu care face omul desfăcîndu-l; că problematica existențială cu accente tragice comunică cu o problematică estetică a pendulării între ființă și aparență.

Meister Erkhart arătase că esențial pentru destinul omului este ce este omul nu ce face el. Ce e omul, în ce rezidă autenticitatea sa, cum poate el, ca individualitate concretă, limitată, să fie universul întreg nelimitat, să fie veșnic, iată întrebări pasionante, dureroase, exaltante, unamuniene. Le găsim, interpretate, explicitate, corelate între ele și, în afara lor, cu alte idei, ori imagini, în această primă carte românească ce i-a fost dedicată magistrului spaniol. Îndeosebi capitolul referitor la „Omul concret, setea de veșnicie și lumea” — în viziunea gînditorului — cuprinde comentarii, asocieri și disocieri pertinente. Dar nu mai puțin valoroase sînt capitolele închinete eseisticii, sau romanului sau expresiei artistice în textele lui Unamuno. Dacă socotim capitolul despre filosofia profesorului din Salamanca insuficient, remarcăm în schimb prezența în aproape toate capitolele cărții a interpretării gîndirii sale, manifestată pe atît de felurite planuri.

Gîndire a unui lîns sfîșiat, a unui care — mai mult poate decît alții, și mult înaintea lor — a recunoscut în sine semnele unui rău al veacului XX. Căci, în ciuda celor care îl relegea în trecutul veac al XIX-lea, el a fost un fiu al acestui secol. Doina Maria Păcurariu a înțeles prea bine acest lucru, atunci cînd nu îl raportează atît la „sursele” sale, mai mult ori mai puțin ipotetice, ci la spiritele contemporane lui Unamuno, ba chiar și la urmașii lui, care-l vor uita adeseori, deși a fost înainte-mergătorul lor.

Cartea despre Miguel de Unamuno ni-l închipuie, dealtfel, și pe omul Unamuno. Dar unde sfîrșește acesta și unde începe opera sa? Mai rar o operă despre care să se poată spune, ca despre aceasta, că este omul însuși care a făurit-o. Sau, totuși? Nu este o bună doză de disimulare în scrisul acestui franc mărturisitor de conștiință? Nu este însăși maniera lui de a scrie o artă de a întinde curse. Acest excitator Hispaniae a fost, nu puțin, un homo ludens de un tip foarte rar, poate unic. Un homo per se, în același timp, ireductibil la formule de grup, la scheme — filosofice, literare, sau de orice natură. Nu m-aș mira dacă unele convulsiile anarhiste l-ar alege ideologul lor, căci avea într-insul o bună doză de anarhism. Dar oricine încearcă să și-l atribuie în exclusivitate trebuie să se aștepte din partea lui la o lovitură. El nu e al nimănui. Mai curînd, ar vrea ca totul, toți și toate, să fie ale lui. Nu este temă mai unamuniană (mai puțin spinoziană, cu toate aparențele) decît aceea a ființei care tinde să-i invadeze pe toți ceilalți, fără să se înstrăineze de sine, fără de a înceta să fie ea însăși.

Despre toate acestea, și despre multe altele în legătură cu Miguel de Unamuno, ne vorbește în cartea ei densă Doina Maria Păcurariu.

Nicolae Balotă

IARBA ALBASTRĂ

• O mamă îngrozită a publicat, acum cîțiva ani în S.U.A., fără să-i dea numele, jurnalul fetei ei, între 15 și 17 ani, vîrstă la care a fost răpusă de unul din cele mai groaznice flageluri ale zilelor noastre — drogul. Jurnalul acesta — 280 de pagini — publicat în S.U.A. și tradus apoi în alte țări, a fost un fel de avertisment dat de o mamă disperată, unor copii care, ca și fetea ei, ar putea cădea pradă, în nevinovăția lor, acestor orori. Un semnal de alarmă! Un strigăt! Alice — o fetiță care o pornește bine în viață și termină dramatic, sfîșietor. Un copil, bun, normal, cu-

mințe, cu o familie onorabilă — un frate și o soră...

„Ieri mă consideram cea mai fericită ființă de pe pămînt, din toată galaxia, din tot universul... Și acum, totul s-a năruit și aș dori să mă topec în neantul năving al universului și să nu mai exist...”

Așa începe jurnalul lui Alice după prima ei decepție sentimentală. Așa începe și ideea de a-și cumpăra caietul în care, la 20 septembrie, va nota: „Ziua mea. Am 15 ani. Nimic!”

Apoi, într-o seară, la o petrecere cu copii de vîrsta ei, are loc evenimentul care o va distruge.

10 iulie

Dragul meu jurnal,

Nu știu dacă trebuie să-mi fie rușine sau să fiu fericită. Știu doar că așeară mi s-a întîmplat un lucru de necrezut, extraordinar. Scris negru pe alb, poate părea morbid, dar în realitate a fost formidabil, minunat.

Colegii lui Jill erau atît de drăguți și de simpatici, și se simțeau bine împreună așa cum m-am simțit și eu cu ei, de parcă ne-am fi cunoscut de o sută de ani, de parcă aș fi fost de cînd lumea în gașca lor. Și toată lumea ridea, erau foarte relaxați. Mi-a plăcut la nebunie atmosfera. Era ne-mai-po-me-nită! După un timp Jill și unul din băieți au adus pahare de coca-cola pentru toată lumea și toți s-au așezat pe jos pe perne sau pe canapea și pe fotolii.

Toată lumea a bătut încet și mi se părea că toți se pîndesc unul pe altii. Eu mă uitam la Jill și mă gîndeam că ar trebui să fac tot ce face ea. Și deodată m-am simțit ciudat, de parcă s-ar fi dezlănțuit în mine o furtună. Mi-aduc aminte că ascultasem vreo 2-3 discuri de cînd aduseseră paharele și acum mă priveau cu toții. Îmi transpiraseră miinile și simțeam transpirația cîrîndu-mi din păr, pe ceafă. Camera părea anormal de liniștită și cînd Jill s-a sculat să se ducă să tragă toate perdelele mi-am spus: „Asta încearcă să mă otrăvească. De ce, de ce să mă otrăvească?”

Tot corpul mi-era crispat, mușchii, tot, și simțeam o teamă ciudată care mă gîtuia, mă înăbușea. Cînd am deschis din nou ochii am văzut-o pe Jill că mă luase pe după umeri. „Ai noroc”, spunea. Vorbea rar, ca o bandă pe care o ascuți pe viteza greșită. „Dar să n-ai nici o grijă, o să fie o călătorie grozavă. Hai, destinde-te, e pe bune.”

Deodată mi s-a părut că totul se repetă la nesfîrșit, ca într-o cameră cu ecou. Am început să rid că o nebună. Mi se părea că aud lucruri nostime, nostime, nostime și absurde. Pe urmă am observat desenele de pe tavan care se schimbau încet, încet. Pete mari, roșii, albastre, galbene, se amestecau și se învîrteau. Vroiam să le spun și celorlalți dar cuvintele care-mi ieșeau din gură erau păstoase, pline de salivă, și cu gust de vopsea. M-am ridicat și am început să umblu; mi-era frig. Aveam impresia că frigul mă pătrunde pînă la oase, și vroiam să-l spun lui Jill dar nu puteam decît să rid.

Am închis ochii. Apoi am început să simt că plutesc în altă sferă, în altă lume. Tot felul de lucruri se năpusteau asupra mea, apoi plecau repede, lăsîndu-mă cu răsufierea tăiată — ca atunci cînd cobori repede, repede cu un ascensor. Nu mai reușeam să disting ce e real și ce e ireal. Eram eu, masa, cartea sau muzica, sau făceam parte din totul deodată? Dar nu conta, pentru că orice-ar fi fost, era minunat. Pentru prima dată în viața mea nu mai aveam complexe. Dansam în fața tuturor, mă distram, eram fericită...

După o veșnicie, cred, am căzut din nou la pămînt și am văzut că ceilalți se ridică cu toții. Am întrebato vag pe Jill ce se întîmplase și mi-a explicat că în 10 din cele 14 pahare de coca-cola puseseră L.S.D. dar nimeni nu știa la cine vor nimeri. Ce fericire să fi fost printre cîștigători! Ce noroc!

Cînd ne-am întors acasă, bunicii erau culcați și nu era lumină în casă. Jill m-a ajutat să mă urc în camera mea, să mă dezbrac și să mă culc, și am adormit. Am căzut într-un fel de somn — cu rău de mare — dar mă simțeam totuși bine, în afără de o mică durere de cap, pe care o avem probabil din cauza crizei de ris. Ce seară! Grozavă! Și totuși cred că n-am să mai fac asta niciodată. Prea am auzit multe lucruri feroase despre droguri. Acum, cînd mă gîndesc, ar fi trebuit să ghicesc ce se petrece, ce fă-

ceau. Cea mai mare proastă de pe lume ar fi ghicit, dar mie seara asta mi se părua atît de ciudată, atît de fascinantă, că probabil că nu ascultasem sau poate că nu voisem să mă gîndesc la nimic... Dacă-ăș fi știut că e vorba de droguri aș fi murit de frică. Așa că sînt foarte fericită că m-au luat prin surprindere, fiindcă acum pot să mă simt liberă și virtuoasă, de vreme ce n-am luat boțărirea singură. Și de altfel toată povestea s-a terminat! Gata! Am și uitat totul!

13 iulie

Dragul meu jurnal,

De două zile încerc să mă conving că luînd L.S.D. am devenit o „drogată” și toate aceste lucruri vulgare, dezgustătoare, demne de dispreț care se spun despre puștii care iau L.S.D. și alte droguri, dar sînt atît de curioasă, că abia aștept să încerc iarba, doar odată. Făgăduiesc! Trebuie să știu dacă e așa cum se spune! Tot ce am citit legat de L.S.D. e clar că a fost scris de oameni care nu știau ce spun.

Alice se întoarce la o nouă sedință. Își spune că va fi ultima și că pe urmă își va relua frînele vieții în mînă. Dar droguri înseamnă lipsă de control; Alice alunecă pe o pantă care cuprinde și amorul fizic, și spaimă, și silă. Se reintîlnesc cu băiatul care fusese prima ei iubire, prima ei decepție, și i se face rușine. „Doamne, cum de m-am putut viri în asemenea mizerie!”

E disperată. Începe să ia somnifere. Tranchilizantele îi dau momente de încredere. Însă doar momente. Și o nouă prietenă, Chris, care se ocupă de un magazin de mode, îl propune să lucreze cu ea, în orele care nu se duc la școală.

Alice își întreține starea de euforie amestecînd stimulentele cu tranchilizante. Și pierde orice control.

Apoi apar Rickie și Ded, care atrag fetele spre hașis. După o scurtă perioadă de incitare, începe infernul, și cele două fete hotărăsc să fugă din San Francisco după ce îl denunță pe cel doi.

Urmează singurătatea într-un oraș ostil, în căutare de lucru, obsesiv, cînd crezi că ai dat de prietenie, de dezinteresare, cazi din nou peste droguri, droguri de lux, tot atît de infectatori ca și ceilalți.

În cele din urmă Alice se întoarce acasă, unde e primită cu atîta dragoste încît crede sincer că anul inferior pe care l-a trăit se va șterge din mîntea ei, nu va mai conta, și totul va fi din nou ca înainte...

24 ianuarie

Fir-ar-al naibii! Iar am început. Nu știu dacă să strig de bucurie sau să-mi pun cenușe-n cap și să mă înbrac într-un sac sau mai știu eu ce.

Toți cretinii care-și închipuie că poate doar să te distrezi, să uiți, nu mai trăiesc după acia decît în sedința la altă. Odată ce-ai trecut, nu mai există viață fără droguri, e o dependență absurdă, stupidă, de sclav. Și totuși sînt incîntată. Așară a fost minunat. Cîndciodată! De fapt de fiecare dată e mai minunat”. Și Chris e ca mine.

26 ianuarie

Lui Chris îi e puțin rușine dar eu sînt incîntată că am reluat totuși. Faptul e noi parte din lume! Lumea se schimbă!

30 ianuarie

Azi l-am văzut pe Luce. Ce tip! A descoperit o filieră nouă și poate să-mi furnizeze tot ce vreau. L-am spus că pre-

fer stimulentele. De ce să cobori cînd poți urca deasupra norilor? N-am dreptate?

13 februarie

Lane a fost prins aseară. Nu știu cum l-au dibuit dar cred că împărțea prea mult și prea repede în dreapta și-n stînga. Mă felicit că nu eram acolo. Părinții mei, dulci, naivi, nevinovați — nu mă lasă să ies tirziu seara, în timpul săptămînii. Încearcă să mă păzească de domnii aceia răi. De fapt nu mă necăjesc eu prea tare de Lane. N-are decît 16 ani, așa că n-au să-i facă mare lucru, au să-i dea una peste degete, probabil.

18 februarie

Sursa noastră a cam secătuit de cînd lipsește Lane. Dar Chris și cu mine ne descurcăm.

1 martie

M-am săturat! Vreau s-o întind. Am ajuns cu nervii pînă la capăt. Sint într-asa hal incît nici la toaletă nu mă pot duce singură.

(?) Sint la Denver! Totul e demenț și ireal. Am doar 20 de dolari, pe care i-am cîmpit din buzunarul pantalonului lui tata, dar nu am nici o „sursă” pentru ce vreau.

(?) Am ajuns la Coos Bay. Noaptea trecută am dormit într-un parc sub un arbust și azi plouă. În cele două urmări am intrat într-o biserică și am întrebant popa sau pastorul: nu știe oare ce să fac? Mi-a spus să stau jos să aștept să treacă ploaia, și pe urmă să mă duc la un fel de cîmin condus de Armata Salvării.

Mai tirziu Sintem tot în ziua de... nu mai știu ce zi.

Am cunoscut o fată, Doris, în sala de așteptare la doctor, care... care mi-a spus că pot să vin să stau la ea.

(?) Ah, nu știu ce n-aș face să găsesc „o porție”, orice. Visez că mi se face o injecție, cu ceva bun. Orice, numai să ies din starea asta penibilă. Am dormit și nu mai știu nici în ce zi sintem, nici în ce săptămînă, nici în ce an. Dar la urma urmelor, ce-mi pasă!

Cînd? Mi-a căzut o picătură de ploaie pe frunte și mi s-a părut că e o lacrimă care cade din cer. Oare norii și cerul plîng într-adevăr pentru mine? Sint oare chiar atît de singură în lumea asta cenușie și tristă? Oare chiar plînge Dumnezeu pentru mine? Nu... nu... nu...! Innebunesc. Doamne, te rog ajută-mă!

(altă zi)

În cele din urmă m-am dus la un proot bătrîn pe care-l știu eu și care-l înțelege pe tîneri. Am vorbit mult despre puștii care pleacă de-acasă și de ce și pe urmă a telefonat bătrînului mei. În timp ce așteptam legătura, m-am uitat în oglindă. Nu-mi vine să cred că m-am schimbat atît de puțin. Credeam că sint bătrînă, cu ochi în fundul capului, cu părul cărunt. Dar probabil că doar pe dinăuntru m-am sbricit, m-am deteriorat. Mama a răspuns la telefon în hol și tata a alergat sus să ridice celălalt receptor și am vorbit în același timp toți trei. Nu înțeleg cum de pot în stare să mă mai iubescă! Și totuși mă iubesc! Mă iubesc. Vor să fiu din nou lingă ei. Erau nebuni de fericire că vorbesc cu mine. Și nu m-au certat. N-au strigat, n-au ținut predici, nimic. Ce curios: de fiecare dată cînd mi se întimplă ceva, tata lasă totul baltă, lumea întreagă, afacerile lui, și sare să mă ajute. Mă iubeste, mă iubeste! Mă iubeste. De adevărat! Ce bine ar fi să mă pot iubi și eu pe mine. Nu înțeleg cum de am putut să mă port cu familia mea așa cum m-am purtat. Dar am să mă răscumpăr, o să fac eu cumva. Am isprăvit pentru totdeauna cu scirboșenia asta. Nici nu mai vreau să mai vorbesc, sau măcar să mă mai gîndesc la ea. O să-mi petrec tot restul vieții să le fac plăcere.

Dragul meu jurnal,

Tu reprezînți acum trecutul. Și cel pe

care îl voi cumpăra cînd mă întorc acasă va fi viitorul. Mi se pare de neconceput că tot timpul asta cit am stat la Berkeley, Chris și cu mine n-am știut nimic de ceilalți puști de pe aici.

Am stat de vorbă cu ei. Pe Alice am cunoscut-o complet „dusă”, așezată pe trotuar. Nu știa dacă fuge de ceva sau de căută ceva, dar mi-a mărturisit că în fundul sufletului, tare ar vrea să se întoarcă acasă.

Toți ceilalți cu care am vorbit, care aveau părinți și un cîmin, toți păreau că vor să se întoarcă acasă, dar se gîndeau că nu se poate, pentru că ar însemna să renunțe la identitatea lor. Asta m-a făcut să mă gîndesc la sutele de mii de puști care au fugit și umblă de colo-colo. De unde vin? Unde se adăpostesc noaptea? Cei mai mulți n-au bani și nu știu unde să se ducă.

Cred că după ce îmi termin studiile, mă fac asistentă socială și mă ocup de copii sau poate că am să pot face studii de psihologie. Cel puțin așa am să înțeleg ce se întimplă cu ei și așa am să răscumpăr tot raul pe care l-am făcut familiei mele și mie.

II.

22 mai

Azi am cunoscut un băiat la bibliotecă. Îl cheamă Joel Reems și e în anul III. Am lucrat împreună și pe urmă m-a condus pînă la tata la birou. Tata avea treabă așa că ne-am așezat pe trepte ca să-l așteptăm. M-am hotărît să nu-l mint și să-l spun tot adevărul despre mine și pe urmă să facă ce crede (mă rog, aproape tot adevărul). I-am spus că am doar 16 ani și că numai datorită tatii am voie să merg la bibliotecă.

E un băiat dulce, dulce fiindcă a ris și a spus că n-are importanță, că nu are intenția să-mi ceară mîna chiar trimestrul ăsta. Cînd a venit tata s-a așezat și el cu noi pe trepte și am discutat toți trei de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea.

25 mai

Joel a venit din nou cu mine la tata la birou și tata l-a invitat la masă pentru mine seară. Mama a fost încintată. Știu că abia așteaptă să-l cunoască, fiindcă tata mă tachinează mereu din cauza lui.

1 iunie

Mă întreb dacă-i plac într-adevăr lui Joel? Dacă mă găsește drăguță, frumoasă sau seducătoare. Și dacă sint o fată care ar putea avea importanță pentru el. Sper că îi plac pentru că el, mie, îmi place foarte mult. De fapt cred chiar că îl iubesc. De-adevărat. D-na Joel Reems.

DL și d-na Joel Reems. Profesorul și d-na Joel Reems. Nu e minunat?

Urmează o perioadă de optimism alternant cu pesimism. Alice rezistă tentației deși „Cred că vechea gașcă de drogați încearcă să mă facă să inebunesc și aproape că reușește”. Moare bunica ei, și gîndurile negre revin... Apoi urmează vacanța, soarele, zilele senine. Într-o seară stă cu un sugar... apoi... se trezește la spital...

(?)

Azi mi-e mai bine. Mi-au scos pansamentele de la mîini și nu mă mai miră că m-au durut în halul ăsta. Virful degetelor e rupt și două unghii sint complet smulse. Celelalte sint aproape rupte în două. Mă doare cînd scriu, dar trebuie s-o fac, altfel inebunesc de tot. Viernii mă mîنینcă aproape toată dar am început să mă obișnuiesc cu ei, dacă nu cumva sint deja moartă și se fac pur și simplu experiențe cu sufletul meu!

(?)

Azi dimineată cînd m-am trezit aveam mîntea întreagă și mă simteam bine. Cred că toată călătoria asta rea s-a încheiat. Infiriera mi-a spus că sint aici de 10 zile și cînd recitesc ce am scris parcă nu m-aș fi sonat chiar de tot.

(?)

Am amoteți dar infirmiera îmi spune că e normal fiindcă am avut o comotie

cerebrală în urma unui șoc.

(?)

Am descoperit cum am luat acidul. Tata spune că cineva a pus acid în alunele cu ciocolată și cred că e așa pentru că mi-amîntesc că am mîncat alune după ce l-am spălat pe ăla mic. Pe moment am crezut că dl. Larsen le lăsase pentru mine ca surpriză. Dar acum, dacă mă gîndesc bine, nu înțeleg de ce am crezut că dl. Larsen ar fi putut veni și pleca fără să spună nimic. Am un gol în memorie. De altfel mă mir că mi-amîntesc și atît. Cred că oricare ar fi raul care mi-l fac, creierul meu continuă să funcționeze. Doctorul îmi spune că e normal, pentru că trebuie o doză uriașă ca să facă creierul K.O. Sper că are dreptate.

Deci, mi-amîntesc că bomboanele mi-au readus în minte pe tata-mare, fiindcă ăsta minca tot timpul. Și-mi amîntesc că brusc am avut amețeală și vîrsături. Cred că am vrut să telefonez mamei să-l spun să vină să mă ia cu copil cu tot, cînd mi-am dat seama că cineva m-a făcut să iau acid, dar nu știam cum. Totul e foarte incilcit, pentru că atunci cînd incerc să-mi amîntesc mi se pare că nu vîd decît lumini de toate culorile care dansează în fața ochilor mei, dar știu foarte bine că am încercat să formez numărul la telefon și că mi-a trebuit o eternitate ca să găsesc numerele și să le formez pînă la capăt. Cred că a sunat ocupat și nu mai știu prea bine ce s-a întimplat după aceea, decît că urlam și tata-mare venise să mă ajute, dar trupul lui era plin de viermi, de toate culorile, care cădeau la pămînt în urma lui. A vrut să mă ia în brațe, dar brațele lui erau ca de schelet. Nu mai rămăseseră decît oasele. Restul fusese halit de viernii fosgăitori și lacomi care-l acopereau. Mînceau cu poftă și se tirau de colo-colo. Cele două orbite goale erau pline de tîrtoare, cu trupul palid și moale, care se strecurau în carne și ieșeau, și erau fosforescente și dansau și se călcău în picioare. Viernii și paraziții au început să se tirească să lunece, repede către camera copilului, și eu am vrut să-i strivesc, să-i calc în picioare, să-i ucid, să-l prind cu mîinile, dar se înmulțeau mai repede decît reușeam eu să-l omor. Și atunci au început să năvălească pe mîinile și brațele mele, pe picioare, pe față. Erau în nas, în gură, în git, mă sufocau, mă strîngulară viernii și larve, tenii și păduchi, limbriciei îmi rontăiau carnea, o dezintegrau, mă năpădeau, mă inghițeau.

Tata-mare mă chema, dar eu nu puteam să părăsesc copilul, și nici nu vroiam să plec cu tata-mare, fiindcă mă speria și îmi era silă de el. Era atît de mîncat de viernii încît abia îl recunoșteam. Urlam, urlam... Văzîndu-mă acum cred că vrînd să smulg viernii care mă acopereau am smuls probabil și părul și pielea. Dar nu mai știu cum m-am lovit la cap. Poate că vroiam să-mi scoot călătoria cea rea cu pumnii din cap dar nu mai știu și mi se pare mult de atunci și am obosit de atîta scris. În viața mea n-am fost atît de obosită.

După spital urmează azilul psihiatric. Alice își serie în continuare jurnalul. Serie despre faptul că va fi adusă în fața unui tribunal pentru copii, pentru că cei care au drogat-o ca să se răzbune, vor s-o tragă cu ei în prăpastie. Serie mult despre promiscuitate, despre disperare, despre o fetiță de 13 ani care devine prostituată. E o lume fără isire.

Întoarsă acasă redescoperă însă fericirea. Toți o așteaptă, toți o iubesc. Cum să facă să uite?

19 septembrie

Mama avea dreptate. Am fost caraghioasă să-mi fac griji de scara de la Fawn. A fost grozav, nemaipomenit, foarte simpatice. Părinții lui Fawn sint așa cum trebuie, și toți puștii sint formidabili. Cînd mă gîndesc că acum un an îi consideram ca pe niște plicticoși, dar acum sper că au să-mi dea o nouă șansă, că n-au să-mi dea de cap.

Cred că dacă aș fi într-adevăr adultă, m-aș resemma la gîndul că într-o zi cineva va vorbi de trecutul meu, care mi se pare totuși foarte, foarte depărtat, și atunci părinții acestor puști atît de ono-

rabili, le vor spune că nu trebuie să mai fie prieteni cu mine fiindcă riscă să-și strice reputația. Și toți puștii cumsecade se vor întreba ce sint eu, în fond, și dacă mai află și că am fost la balamuc, nu știu zău ce o să gîndească. Poate că ar trebui să-i spun adevărul lui Fawn și părinților ei. Știu că la un moment dat va trebui să-i vorbesc lui Fawn de spital. M-a și întrebant ce s-a întimplat cu mîinile mele, și mi-e rusine să continui să mint. Nu știu ce să fac. Dacă măcar aș cunoaște pe cineva care să mă poată sfătui... Sint sigură că mama și tata nu înțeleg și nu știu mai mult ca mine, ce trebuie să fac. Au încercat să mușamalizeze afacerea și cred că nici prietenii lor cei mai intimi nu știu ce mi s-a întimplat. De ce e viața atît de grea? De ce nu putem fi noi înșine și să ne accepte oamenii cum sintem? De ce să fiu mereu tulburată de trecutul și viitorul meu? Sint că inebunesc cînd mă gîndesc că mine risc să mă întîlnesc cu Jan sau Marcie și mi-e frică că am iar toată gașca pe cap. Uneori aș fi vrut să nici nu mă fi născut.

Mai tirziu

Azi am ieșit și l-am cumpărat tatel un pulover fără minci. Sint sigură că o să-i placă fiindcă a văzut unul aproape la fel în vitrină la dl. Taylor și a spus că l-ar fi fost bun la birou unde e prea cald să stea în haină. Mă întreb dacă o să-mi sărbătorească ziua de naștere astă seară odată cu tata sau dacă o să organizeze o sărbătoare miine? Două prăjituri mari într-o săptămînă riscă să ne îmbolnăvească pe toți. Doamne, iar e ziua mea. Mă simt bătrînă și cînd mă gîndesc că nu mai e mult pînă o să am 20 de ani — mi se pare că ieri eram copil.

20 septembrie

Aniversarea lui tata a fost „a întia!” Ne simțeam toți atît de apropiați, atît de calzi! Și ne-am distrat ca nebunii. Dar îți povestesc tot mai tirziu. Tata a fost incintat de pulover și de poemul pe care i l-am compus. Cred mai ales că i-a plăcut fiindcă l-am scris pentru el. Și-a suflat și nasul cînd l-a citit!

Mai tirziu

N-ai să ghicești niciodată, dar niciodată ce s-a întimplat. Joel era acolo cînd am venit. Știam că intră la universitate mai tirziu, din cauza slujbei, dar... nu mi-a venit să cred. Auzi, ce suflet hain! E aici de 4 zile. Cînd m-am întors acasă azi după masă cu dangarezii mei vechi și cel mai vechi maieu al tatii plin de vopsea albă, l-am găsit în salon. Cînd am intrat tirșindu-mi picioarele, a spus că e gata să se întoarcă la Chicago cu primul tren. Slavă domnului, m-am schimbat într-o clipă, mi-am pus rochia albă și sandalele mele noi. Nu-i venea să creadă că-i aceeași persoană. Tim și tata au ris și au spus, păcătoșii, că a trebuit să-l lege pe Joel de scaun ca să-l împiedice să fugă după ce m-a văzut prima dată. Am petrecut o seară minunată, veselă, veselă. Joel cînd m-a văzut m-a sărutat, pe gură, în fața întregii familii, și m-a strîns în brațe pînă cînd am auzit că îmi pîrle oasele ca niște cartofi pai. A fost minunat dar m-am rusinat, totuși, puțin. Au plănuit asta toată viața și eu care credeam că ziua mea de naștere va fi făcută doar din rămășițele zilei de naștere a tatii; uite că a fost cea mai frumoasă aniversare din viața mea. Joel mi-a dat un inel de email cu florițele și am să-l port pînă oi muri. Îl am în deget chiar acum, și e frumos, frumos.

21 septembrie

M-am trezit înainte să sune ceasul. E doar cinci și cinci, și sint sigură că nimeni nu s-a trezit încă, în cartier. Eu însă sint foarte trează. Fie vorba între noi, cred că mor de frică să mă întorc la școală, dar în fond știu că totul se va aranja, foarte bine, fiindcă există Joel și noii mei prieteni ultraonorabili care mă vor ajuta și de altfel sint mult mai tare ncum. Știu. Mi-am spus întotdeauna că după ce voi umple toate paginile tale voi începe un nou caiet și că voi scrie un jurnal al vieții mele. Dar nu cred că am s-o mai fac. Jurnalele sint bune cînd esti tînar. Trebuie să recunosc că mi-ai salvat viața de o sută, de o mie, de un milion de ori. M-ai făcut să nu inebunesc. Dar cred că atunci cînd o persoană crește mare, trebuie să poată discuta problemele și gîndurile ei cu alții în loc să-i vorbească singură sau unei părți din ea însăși cum ești tu, dragul meu jurnal. Nu crezi că am dreptate? Sper că ești de acord căci ești cel mai bun prieten al meu, și-am să-ți multumesc vesnic, că ai împărțit durerile și lacrimile, și luptele și nenorocirile mele, și bucuriile și fericirea. Totul a fost cum e mai bine, cred, chiar dacă a fost într-un fel mai special. Pe curînd.

EPILOG

Autoarea acestui jurnal a murit trei săptămîni după ce a luat hotărîrea să renunțe să mai scrie. Întorcîndu-se într-o seară de la cinema, părinții ei au găsit-o moartă. Au chemat Salvarea, poliția, dar era prea tirziu!

O doză nrea puternică?

Accident?

Premeditare?

Nu se știe. În fond, ceea ce contează e că a murit un copil — una dintre cele 50 000 de victime ale drogurilor care au pierit în anul acela —, un copil care nici măcar nu era vicios sau în orice caz s-a luptat din răspuțeri să scape! Dar odată pornit angrenajul...

Prezentare și traducere de
Catinca Ralea

Meridiane

Marcel Aymé ilustrat de Topor

● În curs de apariție în 6 volume. **Operele complete** ale scriitorului francez Marcel Aymé, de la moartea cărui se implinesc 10 ani, vor fi complet editate până la finele anului 1977. Debutând cu *Brûlebois* în 1926, el a obținut cu *Table-aux-Creves*, în 1927, premiul Théophraste Renaudot. Au urmat alte trei romane, mai

puțin gustate de către public, de un mare succes bucurându-se însă *Travellingue* (1941) în care autorul satirizează snobismul cinematografului și al literaturii de avangardă. Această ofensivă împotriva unui intelectualism „moftologic” a fost continuată cu *Uranus* (1948) și mai ales cu eseul *Confortul intelectual* (1949). Dar ceea ce critica literară franceză consideră mai izbit în opera lui Marcel Aymé sunt nuvelele și schițele sale unde se îmbină naturalul cu fantasticul, celebre devenind, în acest sens, *Contes du chat perché* (apărută în trei serii: 1939, 1950 și 1958) care continuă să facă parte din public foarte larg, căci ele au fost destinate „copiilor de la patru la 75 de ani”. Ediția va fi ilustrată de nu mai puțin celebrul grafician Topor (redăm una din ilustrații).

Gabriel Garcia Márquez în Angola

● Scriitorul columbian Gabriel Garcia Márquez, autorul celebrilor *Un veac de singurătate* și *Toamna patriarhului*, a vizitat în primăvara aceasta Angola. Amplul reportaj pe care l-a publicat recent în „Le Nouvel Observateur” nu este textul unui ziarist preocupat de obiectivitate, ci povestirea unui scriitor latino-american angajat, care descrie realitățile unui tânăr stat independent, în dorința de a-și împărtăși speranța în izbînda revoluției. Márquez a fost, printre altele, oaspetele președintelui Agostinho Neto, al cărui calm și tenacitate — calități proprii întregului popor — l-au impresionat profund pe scriitor. „Am discutat — scrie Márquez — despre poezie, într-o bibliotecă ireală, cu fotolii comode și rafturi de lemn natural acoperite de cărți legate în piele galbenă... El mi s-a înfățișat ca un om integru, credincios principiilor sale, de un optimism de neclintit

și de o demnitate din alte vremuri. Se simte uneori în el o oarecare oboseală — atîția ani de războaie și închisoare, atîtea zile lungi și grele de guvernare — pe care și-o asumă fără cea mai slabă urmă de complezență. În închisoare i se interzicea să scrie, își redacta poemele în litere minuscule, pe mici bucățele de hirtie pe care le răsucea și le introducea într-o țigară. Uneori nu erau mai mult de două versuri în țigară. Cînd soția lui îl vizita, el fumau împreună, dar întotdeauna era o țigară pe care ea o lua fără să o fi aprins: cea care conținea poemul. În șapte ani de închisoare a scris astfel cele 49 de poeme ale cărții sale *Speranță sacră*. Nu cred că președintele Neto mi-a povestit această istorie ca o parabolă, dar mi-a vorbit mult despre ea, cu plăcere, pînă în cele mai mici detalii și, cu un zîmbet puțin trist, mi-a spus în încheiere: «Asta este!»».

Pentru „încetarea stării de înarmare”

● Chemarea „Kürzung des Rüstungsetats”, lansată de Comitetul vest-german pentru pace, dezarmare și cooperare, din care fac parte pastorul Niemöller, Franz Xaver Kroetz și alți oameni de cultură importanți, a fost semnată de mii de personalități care consideră că încetarea cursei înarmărilor poate fi o contribuție importantă la evoluția situației mondiale într-un sens pozitiv. Printre semnatarii cei mai recentii se numără Leonhard Mahlein, președintele sindicatului tipografilor, autorii Horst Bingel, Ingeborg Drewitz, Axel Eggelbrecht, Bernt Engelmann, noul președinte al Uniunii scriitorilor, Dieter Hildebrandt, Luise Rinser, Heinrich Vormweg, Monika Sperr, Ernest Bornemann, Gerhard Zwerenz; actrițele Senta Berger și Kai Fischer, regizorii Michael Verhoeven și Falk Harnack; 32 de profesori de la institutele științifice din R.F.G., precum și 37 de personalități ale vieții religioase. Într-un interviu, Franz Xaver Kroetz a dat o replică usturătoare furibunde campaniei dezarmate de elemente reacționare împotriva acțiunilor Comitetului pentru pace: „Preocuparea pentru destindere, dezarmare și pace nu este oare un drept al omului?”.

„Printre cărți”

● Unul dintre cele mai originale dicționare apărut în Rusia încă din 1906 sub titlul *Printre cărți*, aparține enciclopedistului N. Rubakin. El însumează, în cea de a treia ediție, prezentarea a 20 000 de titluri de cărți din diferite domenii, inclusiv literatură marxistă. N.A. Rubakin, om de cultură rus, prieten cu Lenin, a cedat Bibliotecii „V. I. Lenin” din Moscova biblioteca sa de 100 000 volume, consemnată astăzi sub denumirea de „Fondul N. Rubakin”.

Actorul scriitor și ceramist

● Jean Marais se relevă, la cei 60 de ani ai săi, un artist multilateral. Recent, a avut loc la Paris vernisajul unei expoziții personale de ceramici (peste o mie de piese). Iar „L'Express” revelă că celebrul actor scrie povestiri pentru copii, pe care intenționează să le illustreze cu propriile sale desene.

Apollinaire ziarist

● O teză de doctorat a fost recent susținută la Universitatea Paris III de către Jacques Calzergues asupra bogatei activități ziaristice a marelui poet. Apollinaire a fost redactor șef sau colaborator regulat la o serie de publicații, precum „La Démocratie Sociale”, „L'Intransigeant”, „Paris-Journal”, „Gil Blas”, „Tubarin” ș.a.

28 milioane de pagini...

...reprezentînd arhiva fostului președinte John Kennedy vor fi expuse la „Muzeul Kennedy”. Instituția își va avea sediul la Boston (Massachusetts), unde va fi construit edificiul lăcașului menit să eternizeze personalitatea președintelui dispărut în atentatul de la Dallas (22 noiembrie 1963).

Ecranizare după Anna Seghers

● Povestirea prozatoarei Anna Seghers, *Marea călătorie a Agathe Schweigert*, a fost ecranizată pentru T.V. de regizorul Joachim Kunert, cărui i s-a acordat, pentru acest film, „Premiul Greif”, fondat în 1951, în memoria actorului antifascist Heinrich Greif.

Elegia hamburgheză a lui Lessing

● *Hamburgische Elegie. Eine lebenslangliche Beziehung*: este titlul unei cărți apărute recent în R. D. Germană, la Mitteleuropäischer Verlag din Halle. Autoarea, Inge von Wangenheim, reconstituie, din punct de vedere al climatului social și cultural, epoca marelui poet, dramaturg, teoretician și critic literar german Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), cel care a scris *Nathan înțeleptul*, *Minna von Barnhelm*, *Emilia Galotti*, *Dramaturgia hamburgheză* și *Lakoon sau despre granițele picturii și ale poeziei*.

Centenar Milosz

● La 28 mai s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Oscar Wende-Lubicz-Milosz, poet lituanian de limbă franceză. Venit de tîrziu la Paris, a făcut studii de epigrafie orientală la Louvre. Sub influența simbolismului, s-a orientat, însă, mai curînd spre contemporanii săi Hofmannstahl, Stefan George și Trakl, cu ecouri, totodată, din Stuart Meyers, Paul Fort și Moréas, Laforgue. El a dat în 1899 o primă culegere de poeme, urmată de alte trei: în 1906, în 1911 și 1920. Autor al unui roman, *L'Amoureuse Initiation*, în 1910, al unei piese de teatru, *Miguel Mañara* (1912), a dat și două culegeri de eseuri filosofice (*Ars Magna* — 1924 și *Arcanes* — 1927). A murit la 23 martie 1939, la Fontainebleau. Aici a avut loc, în zilele de 18 și 19 iunie, un colocviu intitulat: *A cîți pe Milosz în 1977*, la care au participat, între alții, Pierre Emmanuel, Jean Cassou, Michel Decaudin, René de Obaldia ș.a. La Biblioteca Națională a fost, de asemenea, organizată o expoziție Milosz, care a fost deschisă pînă la sfîrșitul acestei luni. Operele complete ale lui Milosz au fost publicate în 11 volume la Ed. André Silvestre.

Expoziții

● Anul acesta Uniunea Sovietică va fi gazda mai multor expoziții din străinătate, deschizînd, în același timp, mai multe expoziții peste hotare. Astfel, în Austria se va deschide expoziția „Arta rusă între anii 1890—1912”; în Belgia — „Arta veche rusă din secolele XII—XVII”; în Italia — „Lucrări de metal forjat ale meștrilor rușini”; în Japonia — „Capodopere vest-europene din colecțiile Ermitajului”. În U.R.S.S. se vor deschide expozițiile: „Argintărie engleză din secolele XIV—XVIII”, „Opere ale pictorilor realiști de la Muzeul Metropolitan din S.U.A.”, „Capodopere ale picturii vest-europene de la Muzeul din Viena”, „Opere de artă aztecă din Mexic”.

Africa și cultura ei

● Ultimul număr (mai 1977) al revistei „Le Courrier de l'UNESCO” invită la o pasionantă descoperire a unor aspecte puțin cunoscute și totuși esențiale ale renașterii culturale a continentului african. Așa cum reamintește studiul introductiv al revistei, care reflectă concluziile Conferinței interguvernamentale (1975), această afirmare a identității culturale nu răspunde nici unei nevoi de a se singulariza și nici unui naționalism exacerbat: „ea se sprijină pe baze infinite mai autentice și mai sănătoase”. Reiese din ansamblul acestui număr al revistei „Le Courrier” că, afirmîndu-și personalitatea prin sculptură, arhitectură, muzică, dans, teatru, literatură, cinemă etc., Africa împlinește „un act eliberator”.

„4 zile de cinema militant”

● Sub acest titlu s-a desfășurat, în prima decadă a lunii iunie, la Casa de cultură din Rennes, 150 de ore de proiecție — cite 16 sedințe cotidiene, de la amiază pînă la miezul nopții — un mare număr de filme (de 35 mm., 16 mm., Super-8) sau de benzi-video constituind o extraordinară panoramă a cinematografiei politice. S-au putut, astfel, viziona o serie de documentare sau de „mărturii” din cele mai variate asupra luptelor muncitorești, a frământărilor din mediile imigranților, ale femeilor, ale tîrînilor, ecologistilor sau comitetelor anti-nucleare, ale mișcărilor anti-imperialiste, un bogat caleidoscop al realității franceze și internaționale din 1968 pînă în prezent.

Prima enciclopedie mongolă

● Hotărîrea de a se întreprinde această lucrare fundamentală — *Mica enciclopedie mongolă* — se bazează pe considerarea reală a nivelului și posibilităților științifice mongole în ansamblu, ale forțelor științifice din diferitele ei domenii. Concepută ca o lucrare universală, enciclopedia va conține datele esențiale în toate ramurile cunoașterii umane și activității practice. Aproximativ jumătate din volumul ei va fi consacrat Mongoliei. La elaborarea enciclopediei lucrează sute de savanți și specialiști în diferite domenii, ramuri de cultură și artiști. 40 de mii de termeni și titluri de articole, circa o mie de coli editoriale, peste 10 mii ilustrații — iată cîteva date despre enciclopedie.

Premiul Antonin Artaud

● Cel de al 26-lea premiu Antonin Artaud a fost decernat tînrului poet Gérard Bayo, pentru culegerea sa de versuri *Un printemps difficile* apărută la Editura Chambella.

O'Higgins și credo-ul său

● Alături de cei mai proeminenți meștri ai picturii monumentale mexicane — Oroscó, Rivera, Siqueiros — stă numele lui Pablo O'Higgins. Remarcabilul artist s-a născut în Statele Unite în 1904 și s-a stabilit în Mexic. În frescele și litografiile sale el ridică un imn omului muncii, înfățișînd lupta acestuia pentru un viitor mai bun și afirmînd principiile populare ale artei. Recent, O'Higgins a fost oaspetele Cuernavaca pentru revista „Cultura Internacional” de a-și solicita un interviu. Iată credo-ul artistului: „Cred că hotărîtoare este alegerea temei și a ceea ce tu mi-ai în pictura morală. Există un pericol — de care se uită unii — de a aluneca în ilustrativism gol. Sarcina artistului este de a căuta în realitate ce este mai caracteristic, mai important și profund, renunțînd fără milă la detalii secundare, oricît de atrăgătoare ar fi ele, dacă contravin ideii fundamentale. Și, bineînțeles, trebuie să știm ce vorbim, ce gîndim, ce credem, ce credem că este un act eliberator”.

AM CITIT DESPRE...

Cărți în luna mai

● 220 de pagini, numărul pe luna mai al revistei „Lire”, cuvenitele zece extrase din zece cărți, toate interesante și, înainte de ele, dosarul „Cartea în întrebări”, un francez cumpără în medie 14 cărți pe an, dar, practic, 80 la sută din cărțile vîndute sînt acaparate de același 15 la sută oameni-cititori. Franța are între 8 000 și 15 000 de scriitori, nu pot fi numărați exact, dar numai vreo 3—400 dintre ei trăiesc din scris, se decernează anual între 1 500 și 1 800 de premii literare, doar vreo zece dintre ele avînd însă darul de a stimula cumpărarea cărții încoronate și vreo zece — altele — fiind însoțite de o sumă frumuseală, dintre scriitorii francezi cel mai mult au fost traduși în străinătate în ultimul deceniu, conform statisticilor UNESCO, Jules Verne, Simenon, Balzac, Sartre, Dumas și Hugo, în fiecare an se editează 22 000 de titluri (comparație: 46 000 în U.R.S.S., 42 000 în S.U.A., 38 000 în R.F.G.), din care 11 500 de cărți noi și 10 500 de reîmpăriri, în 310 milioane de exemplare, 70 la sută dintre ele în format de buzunar. Tot înainte de cele zece extrase, **Claude Mauriac se explică** într-un interviu fluviu: cele patru volume ale jurnalului lui, *Timpul imobil*, publicate din 1974 încoace, montaj de 2 000 de pagini dactilografiate ale jurnalului ținut „nu prea regulat”, nimic între 1 ianuarie 1930 și 1 ianuarie 1940, cite 15 pagini pe zi altorui, mărturie despre tatăl său, François Mauriac, despre generalul de Gaulle (i-a fost secretar), despre Gide, despre Malraux, despre Cocteau, despre bunul său prieten Michel Foucault („e absolut genial”) sînt „un roman în care totul e adevărat, nu pot alege nici situațiile, nici personajele, nu pot nici măcar să schimb textele, dacă au fost scrise, dar am deplina libertate, ca un romancier, să montez sau să construiesc, cu materiale autentice, o operă”. Cărțile lunii — preocupări grave, la ordinele zilei pretutindeni, în **Cred eu**, romancierul Hervé Bazin, președintele Goncourt, face apologia familiei (la 20 de ani cerea lichidarea ei), propune o atitudine de încredere în tînet,

compune un Decalog pentru tați și mame (el are șase copii) pornind de la ideea „respectați-vă pe voi înșivă respectîndu-vă copiii”, **25 de milioane de sud-africani bolnavi de apartheid**, marele reportaj al unui mare reporter, belgianul Jean Kestergat, privea pătrunzătoare și uluită a unui om normal asupra unui univers absurd, patru milioane de albi care au redus la sclavie 21 de milioane de negri, „cea mai îngrozitoare stare pentru un om este aceea de sclav cultivat”, spune „un om de înaltă cultură, rafinat, bînd”, dar negru, albi, metișii („coloured” — 2 milioane și jumătate de oameni, descendenți ai metișilor dinaintea de bariera intransigabilă a apartheidului), „bastarzii” (etnia Basters, 20 000 de mici rasiști în felul lor, care nu vor să aibă de-a face nici cu albi, nici cu negrii, nici cu frații lor „coloured”), negrii, familii divizate după năstruc-nice criteriile rasiste, frații noavînd voie să se vadă cu surorile lor, caste impenetrabile, toalete separate ridicate la rangul de principiu de guvernare — Africa de Sud, bolnavă de apartheid, se apropie de prăpastie, număratoarea inversă a și început, apreciază Jean Kestergat. Născut la Saigon, și el, în felul lui, metis, fiul unui corean și al unei vietnameze, Philippe Franchini a urmărit dintr-un post de observație privilegiat, tatăl său fiind directorul hotelului „Continental”, degradarea orașului sub colonialismul francez, apoi americanizarea lui, înjositoare, urîtă, corupătoare, **Continental Saigon** — istorie privită cu adînc resentiment din locul de întîlnire al ofițerilor ocupanți, gata să vîndă și să cumpere orice, să umilească, să se poarte ca în țară cucerită. Despre sufletul oamenilor — două cărți, **Analizări vorbesc**, de Dominique Frischer („Într-o țară în care credințele religioase se estompează, iar ideologiile neglijează cercetarea absolutului, psihanaliza înlocuiește, poate, căutarea Marelui Graal”), reportaj-anchetă printre pacienții bolnavi sau snobi sau simpli descumpăniți ai psihanalizei și **Omul care mergea în minte**, povestea exemplară a lui Patrick Segal, povestită de el însuși, fotoreporter al lui „Paris-Match” care străbate absolut singur lumea, ajunge în Liban, în Africa, în Irlanda, pînă în punctele unde se întretaie focurile, în căruciorul pe roțile la care a fost condamnat după ce un glonte rătăcit l-a paralizat de la talie în jos.

Felicia Antip

René Char la 70 de ani

● Autorul *Furiei* și *Misterului*, originalul poet René Char a împlinit 70 de ani (n. la 14 iunie 1907, la Isle-sur-Sorgue, în Vaucluse) fiind sărbătorit în întreaga Franță. Debutând în 1929 cu o plachetă în ton cu moda suprarealistă a epocii, Char a publicat apoi peste 15 volume (reeditate, de curind, în colecția *Poésie- allimard*), devenind poetul desprecare, în 1959, Camus spunea: „il socotese pe René Char poate cel mai mare poet al nostru în viață, iar *Furie* și *Mister* drept unul din cele mai surprinzătoare volume pe care ni le-a dat poezia franceză de la Iluminări și Alcooluri. Noutatea lui Char e într-adevăr strălucită. El a trecut prin suprarealism, dar mai degrabă i s-a împrumutat, decât i s-a dăruit acestuia, tocmai cit i-a trebuit pentru a se încredința că pasul lui este mai sigur atunci când merge singur. Chiar de la apariția volumului *Singuri rămin*, un mănunchi de poeme a fost suficient pentru a înălța peste poezia noastră un vint liber și pur“.

„Ossolineum“ 160

● Institutul național Ossolinski, una din cele mai importante edituri din Polonia, își sărbătorește 160 de ani de existență și 30 de ani de funcționare la Wrocław. Intemeiat în 1817 la Lvov de Josef Ossolinski (1748—1826) — istoric, scriitor și bibliofil — bazată pe biblioteca acestuia și apoi și pe a altor cărturari. Editura Ossolineum, cum este în mod obișnuit cunoscută, publică lucrări de teorie și istorie literară, de arheologie, artă, bibliografie, lingvistică, filologie clasică și modernă, psihologie, pedagogie, sociologie etc. Dintre lucrările enciclopedice și dicționarele editate de Ossolineum, printre cele mai prețuite sunt *Dictionarul de termeni literari*, *Enciclopedia presei* și *Enciclopedia bibliotecilor poloneze contemporane*.

Bernard Clavel și romanul său istoric

● Se intitulează *Lumina lacului* și a apărut în Editura Laffont. Este al doilea volum al unei trilogii, primul, *Sezonul lupilor*, asigurându-i până acum scriitorului 150 de mii de cititori. Eroii celui de-al doilea tom fug de războiul și clima care face ravagii în Franche-Comté, ocupată de oameții lui Richelieu, și se îndreaptă spre cantonul Vaud, unde găsesc nu numai lumina lacului Léman, ci și pace, prietenie, dragoste, un nou cămin și posibilitatea de a munci.

Jurnalul lui Thomas Mann

● Jurnalul lui Thomas Mann din perioada 1933-1955 urmează să apară, în volum, la editura Fischer Verlag din Frankfurt. Păstrate în arhiva Thomas Mann din Zürich, pachetele sigilate, cuprinzând paginile de manuscris, au fost desfăcute abia la 12 mai 1975.

„Fragmente dintr-un discurs indrăgostit“

● Astfel se intitulează noua carte a lui Roland Barthes. „o plimbare sentimentală printre frânturi de literatură și care se rezumă la o permanență parafrază, intrucit filosofia lui Barthes — nu poate fi decât aceea de a recunoaște și de a practica tautologia“ — după cum scrie Matthieu Galey în „L'Express“. Cum se explică succesul larg al cărților lui Barthes, a cărui erudiție rar infilită nu poate fi accesibilă tuturor cititorilor săi? „Poate — scrie malițios același Galey — ar trebui să punem întrebarea care nu lărtă dintre cei care au cumpărat cartea, citi au citit-o cu adevărat? Un mic volum de Barthes face întotdeauna frumos pe o noptieră“.

„Ambasadorii“ lui Naceur Ktari

● La Paris se prezintă cu un remarcabil succes, în trei cinematografe, filmul regizorului tunisian Naceur Ktari, intitulat *Ambasadorii*. Dedicat muncitorilor tunisieni veniți în Franța în căutare de lucru, acest film este un rechizitoriu la adresa rasismului, exploatarea, violenței. Problemele imigrării: șomajul, munca de noapte a soților ale căror soții lucrează ziua, dificultate crescândă de a trăi, teroarea exercitată de nesiguranța locului de muncă, a locuinței închiriate, apoi constientizarea politică și lupta colectivă — toate acestea sunt prezentate prin intermediul unor întâmplări dintr-un cartier al Parisului cunoscut și din l'Assommoir al lui Zola, Le Goutte d'Or, devenit cartierul imigranților din țările arabe.

Festival Rossellini

● Un festival cinematografic purtând numele marelui regizor italian recent dispărut va avea loc, începând de anul viitor, la San Remo. Festivalul, care nu va atribui nici un premiu, va prezenta filme inedite în Italia și va organiza mai multe colocvii asupra operei unui autor. Cei doi primi cinești discutați vor fi Rossellini și japonezul Kurosawa.

„David de Donatelo“

● Premiile cu acest nume, care recompensează actori și regizori ai filmului, au fost atribuite la Roma. Ele vor fi înmăinate la 23 iulie la Taormina, cu prilejul Festivalului Națiunilor. Printre laureați: Alberto Sordi, Faye Dunaway, Dustin Hoffman, Annie Girardot, Valerio Zurlini (pentru *Desertul tătarilor*) și Akira Kurosawa (pentru *Derzu Uzala*).

Fotografii de artiști

● Sub titlul *Le milieu de l'art*, André Morain publică la Editura Chêne 600 de fotografii ale unor pictori, sculptori, scriitori: Giacometti, Sonia Delaunay, Masson, Aragon, Max Ernst, Calder, Miró, Malraux, Hartung, Matta, Duchamp etc.

Expoziții de costume

● La National Gallery of Art din Washington se bucură de un mare succes expoziția de costume și măști de teatru nō, din celebra „Tokugawa Collection“. Este colecția care a reunit 600 costume de teatru din ultimele 3 secole. Costumul de teatru nō este o mască menită a impune actorului o personalitate ieșită din comun, implicând o extraordinară concentrare. Decorul scenic conferă în plus o ambianță cu totul originală acestui mod de teatru japonez. De altfel, două programe audio-vizuale permit publicului să-și facă o idee asupra teatrului nō contemporan.

La Metropolitan Museum din New York se oferă publicului american o vastă expoziție a costumului rus de sărbătoare de-a lungul a peste trei secole. Partea centrală a expoziției, consacrată costumului din secolul al XVIII-lea până la începutul secolului al XX-lea, cuprinde două secții: „costumul țărănesc“ și „costumul orașenesc“. O impresie deosebită, pe lângă costumele propriu-zise, o fac podoabele pentru cap, broderiile în culori vii sau în fire de aur. Sint expuse, de asemenea, costume de mare ținută ofiterescă, o mare atracție constituind-o rochia de campanie a țarinei Ecaterina cea Mare și cizmele — uriașe — ale lui Petru cel Mare. Costumele sunt împrumutate din colecțiile naționale din Leningrad, Moscova și alte centre din U.R.S.S.

Joan Baez — o nouă ipostază

● Anii trec și aduc multe schimbări, chiar și pentru Joan Baez, celebra cântăreață și compozitoare americană de muzică folk care și-a cucerit o mare popularitate în anii '60, cind glasul ei intona cu seriozitate protestul generației tinere împotriva războiului și nedreptății sociale. Dar cu „Blowing Away“, ultimul ei disc, lansat recent, Baez face o cotitură către tonalități mai sălătorești și tehnici de tip „rock middle-of-the-road“. Muzica ei cea nouă este eclectică, ghitarele electrice, tobele și orga electronică înlocuind ghitara singură pe care o folosea cindva pentru a se acompania. Chiar și coperta discului prezintă o imagine diferită a cântăreței care apărea pe scenă melancolică, descultă, cu părul lung și rochie mexicană: acum ea este fotografiată cu bluză și cască de aviator și afișează un zîmbet larg.

Artă din Sierra Leone

● Continuind seria expozițiilor de artă africană, în R.F. Germania a fost prezentată expoziția de artă tradițională și contemporană din Sierra Leone. Pe lângă obiectele tradiționale care sînt o vie mărturie a bogatei culturi din Sierra Leone, sînt expuse și lucrările a doi artiști contemporani a căror faimă a trecut dincolo de granițele țării: H. Bangurah și O. Burney-Nicol.

Hemingway în ediție de buzunar

● Editura vest-germană Rowohlt pregătește, pentru toamna acestui an, publicarea într-o ediție de buzunar, care va cuprinde 10 volume, a operelor complete ale lui Ernest Hemingway.

ATLAS

OCHI VERDE

● DE unde veneam, oare, pe străzile acelea de periferie internațională care nu-și divulgau, dincolo de banalitatea triumfătoare a fațadelor, nici țara și nici continentul, de unde veneam pe străzile acelea ameliorate de inserare, devenite misterioase prin repetare și rețezate uluitoare de ocean? Era, fără îndoială, marginea unui mare oraș, a unui oraș, cred, frumos și deosebit arhitectonic din moment ce îmi amintesc mirarea în care străbăteam banalitatea periferiei lui cu sugestive abatoare de culoarea singelui închegat, cu antrepozite lungi și cu străzi nesfârșite urzite perpendicular între ele din case joase, stereotipe. Să fi fost San Francisco? Dar, dacă da, ce căutare ne-a putut aduce până la aceea neașteptată frontieră a lui cu universul, pentru că pot să jur că nu-i bănuiam fantasmatică existență și că, pusă brusc în fața ei, am avut o clipă exultarea orgolioasă și arbitrară care te cuprinde în fața viziunilor despre care știi cu certitudine că ți se datorează. Visasem de atâtea ori oceanul și mă recompenseam de atâtea ori în gînd, încît brusca lui izbucnire în banala periferie internațională se lega mai greu de logica inflexibilă a materiei decît de atît de disponibilă geografie a icalității.

Am coborît totuși cu un fel de spaimă panta hotărîtă și nisipoasă, de la peretele uimit al ultimei case pînă la pielea tresăritoare a apei, convinsă tot mai indubitabil de mirosul care creștea în jur că totul este adevărat și material pînă la putrefacție. Ar putea cineva explica ce compune miasma aerului mișcător deasupra marginei mișcătoare a mării? Valuri grave de adîncă descompunere și valuri suave de rouă și iod, mirosuri de alge și scoici, mirosuri de soare și lună, mirosuri de spumă și de nisip, inundat și mingiat pervers de unda retrasă? Mult mai mult decît atît, desigur, mult mai mult decît sînt în stare cuvintele să măruntească din sensul unic al realității, o prezență intraductibilă dincolo de granițele lingvistice ale simțurilor trezite, gata să înțeleagă. Apa se mișcă lent, abia clătinită în uriașul ei căus, ochi verde văzător între pleoapele închise peste ea: a plajei și a văzduhului. Am coborît cit am putut de aproape, pînă acolo unde, din cînd în cînd, genunchii îngropați în nisip se umezeau, în timp ce seara cobora și ea, tot mai plutitoare, tot mai ambiguă, dînd Oceanului Pacific posibilitatea să se întoarcă, nestînjinit de vreo evidență, în visurile de unde-l știam.

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

R.D. Germană

● La Berlin se află deschisă, pînă la 26 iunie, „Expoziția de pictură română contemporană“. Vizitată de mii de spectatori, ea este astfel comentată de „Neues Deutschland“: „În consens cu tradiția vie, lucrările maestrilor generației mijlocii și tinere prezintă în mod original, uneori folosind substanță formală a artei populare decorative, lucrări ce emoționează atît prin conținut, cit și prin realizare artistică“.

Franța

● „Muzeul de artă și tradiții populare“ din Paris găzduiește seminarul româno-francez pe tema *Arhitectura rurală tradițională, expresie a unității și continuității etno-culturale*. La 24 iunie are loc o „seară românească“ pe tema *Raportul dintre locuința tradițională și interior*.

● La Festivalul internațional de la Nancy a avut loc o zi a României. Directorul Festivalului, Jack Lang, a vorbit elocvent despre prezența românească prestigioasă (Teatrul din Piatra Neamț, un grup folcloric de la Bacău, o expoziție de măști populare, o expoziție de fotografii; o gală de filme). Spectacolul *Tinerete fără bătrînețe* (adaptat după Ispirescu, de Eduard Cavali, regia Cătălina Buzoianu) a fost primit excelent de public la toate cele patru reprezentări și s-a bucurat de aprecieri în presă. Autorul scenariului a dat un interviu televiziunii franceze. Cronică postului de radio a considerat: „trupa minunată, de un înalt profesionalism, actori cu mult farmec, decoruri ingenioase... explozie de frumusețe și expresivitate“. Cronicile elogiase au apărut în ziarele „L'Est republicain“, „Le republicain Lorrain“.

Japonia

● O formație a Teatrului din Ploiesti pleacă în turneu în Japonia cu spectacol pentru copii *Snoave cu măști*, scris și regizat de Ion Lucian.

Italia

● Printre publicațiile Centrului de Cercetări Semiotice din Torino a apărut recent lucrarea *I canti narativi romeni. Analisă semiologica* de Marin Mincu și Marco Cugno.

Austria

● Scriitorul român de limbă germană Franz Johannes Bulhardt a prezentat, la o seară culturală a coloniei române din Viena, tîlmăcirii din ciclul de poezii *Ostașii noștri* de Vasile Alecsandri, care va apărea în curînd la Editura Minerva. În cadrul unei alte serii literare, organizate la Wuppertal (R.F. Germania), F. J. Bulhardt a prezentat poezii originale inspirate din arta plastică și tîlmăcirii din poezi români contemporani.

În R.F. Germania:

„Zilele culturii românești“

● Între 22 și 29 iunie se desfășoară la Dortmund (R.F. Germania), cea de a X-a ediție, dedicată României, a Zilelor culturii străine, organizate anual în acest oraș. *Zilele culturii românești* au loc sub semnul Centenarului Independenței de stat a țării noastre și cuprind un ansamblu bogat de manifestări. Astfel, Baletul Operei Române prezintă spectacolele *Poemul bizantin* de Doru Popovici; *Nunta în Carpați* de Paul Constantinescu; *Lacul lebedelor* de Ceiaikovski; *Carmen* de Bizet ș.a. Teatrul „Lucia Sturza Bulandra“ va prezenta la Dortmund spectacole cu piesele *Interviul* de Ecaterina Oprea și *Leonce și Lena* de Georg Buchner. (Aceleași spectacole vor fi prezentate și în R. D. Germană, la Leipzig și Berlin). Regizorul Dinu Cernescu pune în scenă *Matca* de Marin Sorescu la Teatrul Municipal din Dortmund, iar Teatrul de copii din Brăila prezintă

R.P. Polonă

● În revista poloneză „Fakty '77“, nr. 16 (224) au fost publicate patru poeme de Anghel Dumbrăveanu în tîlmăcirea cunoscutei traducătoare Danuta Bienkowska. Poemele sînt însoțite de o notă bio-bibliografică și portretul autorului.

● Joi, 16 iunie, a avut loc la Panstwowy Teatr Ziemi Łódzkiej din Łódz (Polonia) premiera spectacolului cu farsa pseudopolitistă *Fata morgana* de Dumitru Solomon. Piesa a fost tradusă de Danuta Bienkowska și pusă în scenă de regizorul Jerzy Hoffmann.

● Brîndușa Zaița Silvestru, artistă a Teatrului „Tîndărică“, a participat la Festivalul internațional al recitalurilor păpusărești de la Białystok (R.P. Polonă), obținînd premiul manifestării și diploma de laureat.

spectacolele cu *Călina — Făt-Frumos*, dramatizare după *Niculina — Făt-Frumos* de Titel Constantinescu. Manifestările muzicale cuprind spectacole date de Ansamblul Ciprian Porumbescu din Suceava; Ansamblul de estradă al Teatrului muzical din Brașov; Quartetul Muzica din București. O serie de expoziții întregesc imaginea României socialiste: „Chi-puri și peisaje în acuarelă română contemporană“; „Tineri artiști plastici români“; „Expoziție de grafică“; „Expoziție de tapiserie“; „Treie graficieni: Vasile Kazar, Octav Grigorescu, Wanda Mihuleac“; „Expoziție Gh. Vrăneanu“; „Expoziție de sculptură română contemporană“. Cinci filme de lung metraj, unul de scurt metraj oricum și două documentare, dintre care unul dedicat independenței, iar celălalt lui Constantin Brîncuși, completează această impresiionantă manifestare culturală a României peste hotare.

Periplu praghez

ÎN AERUL grav al rafturilor imense din Biblioteca Institutului de Literatură cehă al Academiei din Praga (găzduit în fosta reședință ecleziastică a Strahovului, Strahovske nádvoří, 1) mă gândeam la personalitățile străine legate biografic — sau prin alte destine — de „Orașul de aur”. Știam că aici s-a născut, la 3 decembrie 1875, Rainer Maria Rilke, că pe aici trecuse, între 1927—1928, ca atașat de presă, românul Lucian Blaga, pe atunci tânăr, despre a cărui operă urma să le vorbesc colegilor mei praghezi. Sutele de volume, în legături bogate, ferecate și închise ca niște biblii, îmi aminteau traducerea lui Blaga din Rilke: „In culoare crepusculară / pe etajere, apun / volumele-n aur și brun”.

Poetul român colaborase, cu articole culturale, în ziarul „Prager Presse”, dar scrisese la Praga și poezii, printre care poemul *Drumuri* din volumul *Lauda somnului*. E vorba aici de o Pragă veche, de un peisaj sentimental din Evul de mijloc și de o dragoste: „Cetate de veac, prăsilă de păianjeni verzi / sub mușchi și secouri. — / Pe turn, între semnele ceasului gânditor / timpul stă. O vrabie umblă pe arătător / Sub bolți de nicăieri nici un ecou. / Părul tău joacă în vîntul / pe care l-am întâlnit ieri în alt oraș / și care ne-a ajuns din nou”.

Pentru familiarizare, împreună cu dr. Josef Moravec (scund, cu părul roșu, ochelari cu ramă subțire, cu un lamento slav în pronunția cuvintelor franțuzești) fac mai întâi o vizită în Muzeul literaturii cehi (din aceeași clădire). Îmi atrage atenția existența reală a unui baroc ceh în literatură, nu numai în arhitectură. (Clădirilor din Praga li se potrivește metafora lui Rilke: „Arhitectura e muzică solidificată”). Notez o curiozitate pe care istoriile literare n-o scot prea bine în evidență: existența unei perioade (desigur, tirzie) a unei poezii cavaleriste, trubadurești, cehi (secolul al XVIII-lea). Iată și un vers dat drept motto acestei secțiuni: „Căvalerul e trist din cauza dragostei”. Foiletez cu plăcere aproape senzorială incunabilele...

Apoi, încerc să cunosc și incunabilele arhitectonice ale orașului... Orașul e fascinant în orice anotimp; cunoscătorii cei mai scveri din domeniul arhitecturii îl declară cel mai baroc centru din întreaga lume. O simplă plimbare prin Praga este egală cu o documentare științifică în arhitectura barocă. Regăsesc, printre fișe, o strofă intitulată „Reverie în bibliotecă”: „Chipul meu din vechi fotografii, / Aventură fără timp și loc, / Ne așteaptă inima rămasă / Cersetoare-ntr-un oraș baroc...”

Istoria orașului e identică, în cele mai multe capitole, cu istoria Boemiei și a Europei centrale. Primele triburi slave cehi se stabilesc pe Vltava cam prin secolul al V-lea. În cel de-al IX-lea secol principii casei Premyslovi centralizează la Praga întreaga viață politică și socială a Boemiei. Istoria acestor timpuri e legendară: ne-o spune Bedřich Smetana în opera *Libuše* (inspirată din cronică lui Kosmas, mort la 1125), dar ne-o limpezeste compendii de *Istorie a Cehoslovaciei* oferit de medievistul František Kavka. Vechiul oraș se mai păstrează cu monumente datînd de la 1230, cu imensa fundație Mala Strana (1257), cu magnificul Hradčany, datînd de la începutul secolului al XIV-lea.

Universitatea carolină („Alma mater carolina”), pe care sînt condus s-o vizitez, e fondată de Carol al IV-lea de Luxemburg (1346—1378), rege cultivat la Paris, aducînd în Boemia o puternică influență franceză. Praga, dar mai ales Taborul, vorbesc apoi de o epocă reformată a Boemiei, perioadă în care Jan Hus, filosof și remarcabil scriitor, dă o lovitură puternică autoritarismului catolic și creează ortografia cehă modernă. După perioada husică, Cehia își pierde independența de stat; în urma înfringerii Răscoalei populare anticatolice (așa-zisul „Război ceh”), la Muntele Alb, în piața vechiului oraș au fost executați conducătorii mișcării, iar marile spirite reformate iau calea exilului; printre aceștia gravorul Vaclav Hollar și filosoful Jan Amos Komensky. Istoria recentă ne e mai cunoscută, cea actuală o simțim în fiecare realizare a statului socialist.

ÎMI revăd paginile cu note despre peregrinările mele prin Praga, orașul ce nu poate fi cunoscut decît cu piciorul; paginile sînt mai mult exclamații, fragmente de poeme. Un prim loc îl ocupă, în aceste note, Hradčany, marele castel al regilor cehi, cu turnurile lui (Alb, Negru și Dalibor). Poarta monumentală, opera arhitectului italian Scamozzi, datînd din 1614, Catedrala Sfîntului Guy, imensa statuie ecvestră a sfîntului Gheorghe (din 1377), totul e sobru și impunător. În sala Vladislav (1471—1516) ochiul se oprește deopotrivă pe liniile unui gotic tîrziu și pe chenarul grațios al unor ferestre în stilul Renașterii.

Mai departe o pagină despre palatul și minăstirea Strahov unde gazdele mele fac cu asiduitate istorie literară. Totul începe din secolul al XIII-lea; minăstirea gîndită și edificată de arhitecții italieni M.A. Canavalli și S. Carloni. La orga minăstirii a cîntat Mozart. Dar numele lui Mozart mai e legat de Praga și prin faptul că aici s-au reprezentat pentru prima dată cu o strălucire dusă pînă la delir, operele sale *Nunta lui Figaro* (1787) și *Don Juan* (1788). ne-o spune cîntărețul Zdenek Jelen, fost elev al Doamnei Costescu-Duca la Conservatorul din București.

Biblioteca de la Pamotnik narodniho pisemnictvi (Muzeul literaturii) din fosta mănăstire pragheză Strahov

În galeria de artă a Strahovului, maeștri celebri de școală germană, italiană, franceză, clasici cehi. Un poem gotic în stilul epocii lui Vladislav este Turnul Pulberăriei (Prašná brana), datînd de la 1475. Extraordinară este vechea primărie cu un faimos orologiu, capodoperă a vestitului Hanus (realizat în jurul anului 1490). Frescele lui Brožík, sculpturile lui Rodin, tablourile lui Jose Manes sînt cîteva din atracțiile colecțiilor pragheze. În Galeria națională te așteaptă impresioniștii francezi și maeștrii flamanzi dar și arta cehă contemporană, cu o eflorescență remarcabilă de autori moderniști.

În biblioteca Strahovului și a Universității întocmesc o bibliografie detaliată a traducerilor din literatura română în cehă. Printre autorii români traduși: Eminescu, Goga, Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Sorbul, Zaharia Stancu. O lucrare similară a întocmit Viera Bolesova sub conducerea profesoarei Hindra Huskova, pentru limba slovacă, la Bratislava. Comparativ constat că în Slovacia s-a tradus foarte multă literatură română, mai ales autori contemporani. Cehii au predilecție pentru poezia română de azi, manifestînd simpatii față de Marin Sorescu și Nichita Stănescu. Aici, la Praga sînt sprijinit de doi excelenți profesori de limba și literatura română, Maria Kavkova și Jiri Felix. La Academie am sprijinul generos al Bojenei Huticova.

La Institutul de Literatură cehă există un sector ce se ocupă cu publicarea edițiilor de scriitori clasici; mi se prezintă o excelentă ediție a lui Neruda și una foarte exactă a lui Petr Bezruč, autorul *Cîntecelor sileziene*. Sînt informat asupra unui club al prietenilor poeziei, un fel de teatru de poezie sub egida căruia se publică și ediții de lux, dar totul este aici în relache ca și spectacolele Naționalului praghez de la Karlštejn, castelul gotic, extraordinar ca sugesție istorică, fondat de Carol al IV-lea la 1355. O restaurație puristă, întreprinsă la începutul secolului, a redat castelului grandooarea autentică, de altfel, complinită și prin obiectele de artă veche, în special statui din secolul al XV-lea cu o policromie bine conservată.

DINCOLO de epopeea devenită legendă a „Bravului soldat Svejk” din capodopera lui J. Hasek, Praga mă cucerește și prin poezia unui Vladimir Hollan, despre care discut într-un colț de cafeenea de epocă, bine restaurată, cu toate invențiile barocului. Un moment mă opresc la nord de Staroměstské namesti, în vechiul Ghetou, dispărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cartier în care a trăit Franz Kafka (n. la 3 iulie 1883 și mort la 3 iunie 1924). La bibliotecă foiletasem romanul lui Max Brod, *Împărăția fermecată a iubirii*, 1923, în care personajul Richard Garta nu e altul decît autorul *Procesului*.

Dar peregrinările mele serale aleg mai ales cartierul Malá Strana, pe care-l consider locul cu cea mai bogată arhitectură veche din oraș, cu biserici fascinante ca linii și ca patină, cu fastuoasele palate, printre care Wallenstein, cu Podul Carol al IV-lea (din secolul al XIV-lea), cu jocul de verde și gri al zidurilor care te amețește pînă la senzația de euforie arhitecturală; Rilke avea dreptate: arhitectura oferă senzații simfonice.

Dacă pentru un englez, călător în Praga, un pelerinaj la mormîntul poetei engleze Vestonie, din Biserica Sfîntului Toma din Malá Strana, este o obligație morală, pentru un român descoperirea faptului că statuia ecvestră a Sfîntului Gheorghe de la Hradčany e opera a doi vechi sculptori din părțile noastre, Henric și Martin din Cluj, nu e un simplu accident documentar.

O orgie a barocului și-o oferă vechiul Ungelt, cu biserica Notre-Dame de Tyn, construită în secolul al XIV-lea, devenită catedrală husică, restaurată în stil baroc după incendiul din 1679. În interior strălucind frescele pictorului ceh Škreta. În spatele acestei catedrale unice, spun istoricii, se întîlneau negustorii din Veneția, Augsburg, Nürnberg, Genova, cei veniți din Rusia, Polonia, Turcia. Grecia și chiar, documentele îi citează, cei din Țările Române. Poliția de atunci nu pătrundea, potrivit cutumelor, în incinta comercială a „Curții vesele”. Azi numai clădirile baroce își mai etalează aici bogăția lor incomparabilă de forme gri. Dincolo însă de această Pragă veche, fermecătoare pentru un călător, de oriunde ar fi el, exotică la modul grav pentru turiștii din sud, și mai lejeră pentru nordici, există o Pragă industrială, cu mari uzine de faimă mondială, ca Skoda (în limba cehă însemnînd „păcat”), cu mari șantiere prin care se înalță o altă față (cea modernă) a orașului, cu metroul, cu marile deschideri spre toate punctele cardinale, într-un cuvînt, o Pragă socialistă care și-a conservat cu fidelitate trecutul, fără să-și neglijeze viitorul.

Emil Manu

Sport

Pe cai de sîrmă ghimpată

• FERIȚI calea ferată, vă spun, azi îmi trece prin cap un torent de gînduri necurate, nici o vorbă de bine și văd lumea numai în culori arzătoare, ca o cătea silită să fete în viscol.

Unii cred că sînt răcit, c-am adormit cu ziarul deschis și m-a tras curentul, dar adevărul e c-am luat în brațe un lan de grîu cu maci și m-am trezit că era un sноп de peliniță, numai rază verde și amară din cîmpul Giuleștiului, cel semănat cu blesteme. Dezgrop o bucată de fulger, mă urc motofoi cu călcîile pe ea și strig în gura mare spre Federația de fotbal: Domnilor, ce-i cu punctul ăla cîștigat de Corvinul la Arad?! Ce vă spune victoria Constanței la Galați?!

Strig, dar toată lumea ridică din umeri și-atunci nu-mi mai rămîne altceva de făcut decît să-l poftesc la mine pe imbecilul ăla care-a spus că nu mai există tuberculoză în secolul nostru ca să pipăie cu mîna lui o sută de kilograme de oftică.

Un rîu umblat prin toată Transilvania și cel mai albastru fluviu din Europa și-au mutat albia pe sub patul nostru fără baldachin și mă uit, cu buza crăpată, cum se duce la vale ca să se verse-n Marea Neagră, biserica aia de caș, cu minerele de urdă, pe care membrii cotizanți ai Rapidului o ridicaseră între oțetarii din gura Grantului. Și, dinte de vîplă-n gingiile babel UTA, peste toate astea ne mai plouă și-n fiecare zi!

Nu am nici-o îndoială, Dumnezeu a copărit la Arad și-acuma, cînd ne-a prins la ananghie, ține tropicele pe noi ca să crească mare și zemoasă cucuta ce ne-au semănat-o sub geam Politehnica Iași și Sport-Club Bacău. N-am găsit milă-n părțile Siretului, în schimb ne-am curățat singuri pe malul Dîmboviței — și nu la foc mare, la flacără de luminare! A avut grijă antrenorul Motroc să ne ducem bine rumeniți în sarea diviziei B.

Fără noi, lumea stadioanelor va fi mai serioasă, căci, haimanale cum sîntem, vom merge, călări pe cai de sîrmă ghimpată, cu Rapidul la Tur-nu-Măgurele, ca să ne spălăm picioarele la vînt îmbobocit pe drumuri de țărîină — dar cît haz are o duminică fără praful galben al vorbelor născute-n Giulești!?

Dorindu-vă și dumneavoastră, celor rămași în lumea bună, s-aveți parte, la anul, de bucuriile noastre de acum, plus ale ale Progresului, vă anunț că noi sîntem aceia ce vom avea o toamnă serenissimă. În scutecele rupte din Giulești vom înfășa din nou pui de zei; iar dacă nu, nu! — vorba Golfului Mexic, la ora refluxului.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU